

SEKUNDARNE ANALIZE PODATAKA DOBIJENIH KROZ ISTRAŽIVANJE ANKETA O PRIHODIMA I USLOVIMA ŽIVOTA (SILC)

**Program podrške razvoju istraživačkih
kadrova iz oblasti društvenih nauka**

PROFILI SIROMAŠTVA I MATERIJALNE DEPRIVACIJE U REPUBLICI SRBIJI U 2013. GODINI

Sanja Vujackov

VLADA
REPUBLIKE
SRBIJE

TIM
ZA SOCIJALNO UKLJUČIVANJE I
SMANJENJE SIROMAŠTVA

*Empowered lives.
Resilient nations.*

Sekundarne analize podataka dobijenih kroz istraživanje
Anketa o prihodima i uslovima života (*SILC*)

Program podrške razvoju istraživačkih kadrova iz oblasti društvenih nauka

**PROFILI SIROMAŠTVA I MATERIJALNE DEPRIVACIJE
U REPUBLICI SRBIJI U 2013. GODINI**

Autorka:
Sanja Vučaković

Izdavači:
Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva Vlada Republike Srbije i
Program Ujedinjenih nacija za razvoj

Recenzent:
Biljana Mladenović

Dizajn i priprema:
Violeta Đokić

VLADA
REPUBLIKE
SRBIJE

TIM
ZA SOCIJALNO UKLJUČIVANJE
SMANJENJE SIROMAŠTVA

*Empowered lives.
Resilient nations.*

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra
**Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC**

PODRŠKA: Izrada publikacije omogućena je
sredstvima Švajcarske agencije za razvoj i saradnju
u okviru projekta „Podrška unapređenju procesa
socijalnog uključivanja u Republici Srbiji“.

NAPOMENA: Ova publikacija ne predstavlja zvaničan stav Vlade Republike Srbije. Isključivu odgovornost za sadržaj i informacije koje se nalaze u publikaciji snose autori/ke teksta. Svi pojmovi upotrebljeni u muškom gramatičkom rodu obuhvataju muški i ženski rod lica na koja se odnose.

Stavovi izneti u ovoj publikaciji pripadaju autorima/kama i ne predstavljaju nužno stavove Ujedinjenih nacija, odnosno UNDP-a ili država članica.

Poštovani/a,

Pred vama je jedna od 11 analiza koje su nastale u okviru Programa podrške razvoju istraživačkih kadrova iz oblasti društvenih nauka koji je, u skladu sa višegodišnjom praksom, inicirao Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva Vlade Republike Srbije, i sproveo u saradnji sa Programom Ujedinjenih nacija za razvoj.

Ovaj ciklus Programa podrške razvoju istraživačkih kadrova iz oblasti društvenih nauka bio je usmeren na sekundarne analize podataka dobijene kroz istraživanje Anketa o prihodima i uslovima života – SILC. Programom su podržana i detaljnija istraživanja Ankete o potrošnji domaćinstava i Ankete o radnoj snazi, kao i korišćenje administrativnih izvora podataka, sa ciljem sveobuhvatnijeg i celovitijeg razumevanja tematike i formulisanja efikasnijih javnih politika.

Opšti cilj Programa bio je dublje razumevanje faktora koji utiču na siromaštvo, socijalnu isključenost, materijalnu deprivaciju, rizik siromaštva, nejednakost, pristup tržištu rada i druge aspekte važne za kvalitet života pojedinaca i porodica u Republici Srbiji. Program je usmeren na podizanje kapaciteta istraživača/ica na početku karijere za realizaciju komplementarnih/sekundarnih istraživanja u onim oblastima koje nisu istraživane, a koje su od velike važnosti za formulisanje efikasnih javnih politika u ovim segmentima.

Programom se ovakvim pristupom odgovorilo ne samo na zahteve za dodatnim dubinskim istraživanjima fenomena siromaštva i uslova života u zemlji, već doprinelo i kreiranju predloga politika zasnovanih na podacima.

Program je podržao 19 istraživača/ica na početku karijere¹ kojima je bila obezbeđena kontinuirana mentorska podrška ukupno sedam mentora², kao i podrška Republičkog zavoda za statistiku i podrška nezavisnog statističara.

Za uspešno sprovođenje Programa veliku zahvalnost dugujemo kolegama i koleginicama iz Republičkog zavoda za statistiku, kako na stručnim savetima i podršci, tako i na ustupanju podataka iz relevantnih anketa kojima Republički zavod za statistiku raspolaže.

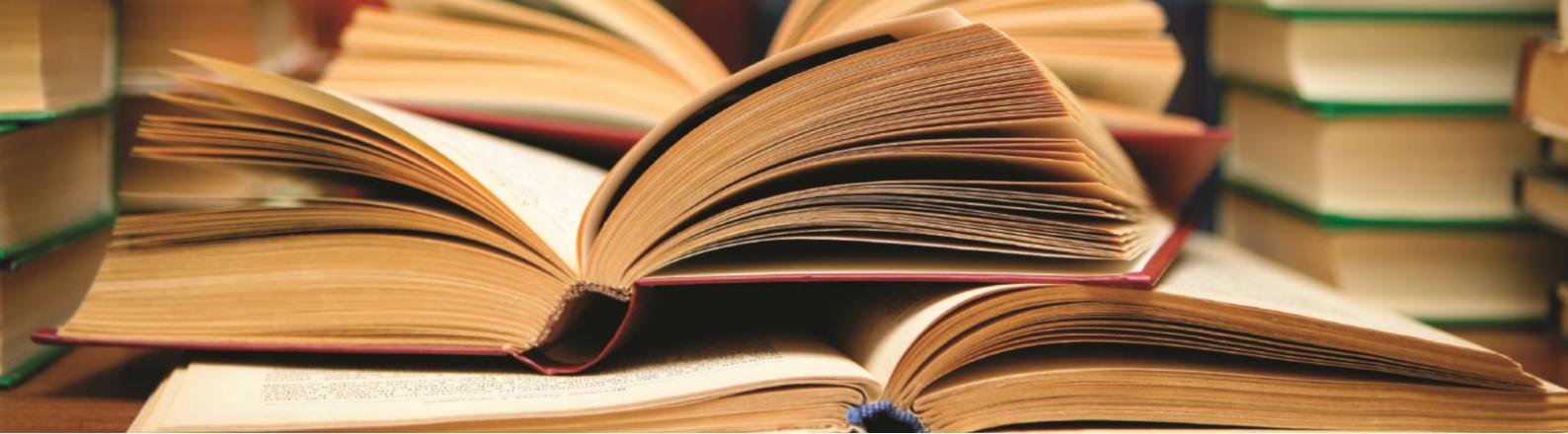
Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva Vlade Republike Srbije i Program Ujedinjenih nacija za razvoj vas pozivaju na korišćenje predstavljenih podataka u vašem daljem radu, kao i na promociju nalaza i preporuka, sa nadom da ćemo time podstići efikasnije unapređenje javnih politika i doprineti stvaranju inkluzivnijeg i pravednijeg društva.

Steliana Nedera, zamenica
stalne predstavnice
Program Ujedinjenih nacija za razvoj

Ivan Sekulović, menadžer
Tim za socijalno uključivanje i smanjenje
siromaštva Vlade Republike Srbije

¹ Aleksandra Anić, Aleksandra Vučmirović, Sanja Vučackov, Kaja Damnjanović, Maja Jandrić, Marko Milenković, Tatjana Milić, Natalija Mirić, Miloš Mojsilović, Ivana Savić, Dragan Stanojević, Ivana Stjelja, Jelena Stojilković Gnjatović, Svetozar Tanasković, Marko Tomašević Marijana Pantić, Dragana Paunović Radulović, Lenka Petrović i Mateja Petrušević

² Mentorji koji su u ovom procesu pružili podršku izradi istraživanja su Devedžić Mirjana, Žarković Rakić Jelena, Krstić Gorana, Matković Gordana, Milić Branislav, Nojković Aleksandra i Stanić Katarina.

PROFILI SIROMAŠTVA I MATERIJALNE DEPRIVACIJE U REPUBLICI SRBIJI U 2013. GODINI

**Ko su najsilazniji u Srbiji
i šta utiče na njihovo siromaštvo?**

Sanja Vujackov

Profili siromaštva i materijalne deprivacije u Republici Srbiji u 2013. godini

Ko su najsistemašniji u Srbiji i šta utiče na njihovo siromaštvo?

Sanja Vujackov

Analiza *Profili siromaštva i materijalne deprivacije u Republici Srbiji* jedna je od 11 sekundarnih analiza koje su kreirane u okviru **Programa podrške razvoju istraživačkih kadrova iz oblasti društvenih nauka – sekundarne analize podataka dobijenih kroz istraživanje Anketa o prihodima i uslovima života – SILC**. Sproveđenje Programa inicirao je i podržao Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva Vlade Republike Srbije (SIPRU), uz podršku Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP), a u saradnji sa Republičkim zavodom za statistiku (RZS). Republika Srbija sprovodi istraživanje *SILC* od 2013. godine, čime se pridružuje članicama Evropske unije (EU) u praćenju životnog standarda, socijalne uključenosti i nejednakosti. Analizom mikropodataka iz *SILC-a* kao primarnom analitičkom izvoru, kroz 11 sekundarnih analiza daje se doprinos unapređenju procesa donošenja relevantnih politika socijalnog uključivanja, zasnovanih na podacima. Više informacija o samom Programu i kreiranim analizama možete pronaći na internet stranici Tima za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva Vlade Republike Srbije www.socijalnoukljucivanje.rs.

Glavni cilj ovog istraživanja je da identificuje profile lica koja su u najvećem riziku od siromaštva i u stanju materijalne deprivacije u Republici Srbiji, ali i da dublje istraži moguće razloge za to. Podaci *Ankete o prihodima i uslovima života (SILC)*, *Ankete o potrošnji domaćinstava (APD)*, kao i *Ankete o radnoj snazi (ARS)* – pružaju značajne podatke koji nam daju informaciju o uslovima i kvalitetu života u brojnim oblastima, zbog čega treba da budu korišćeni prilikom definisanja javnih politika i potrošnje.

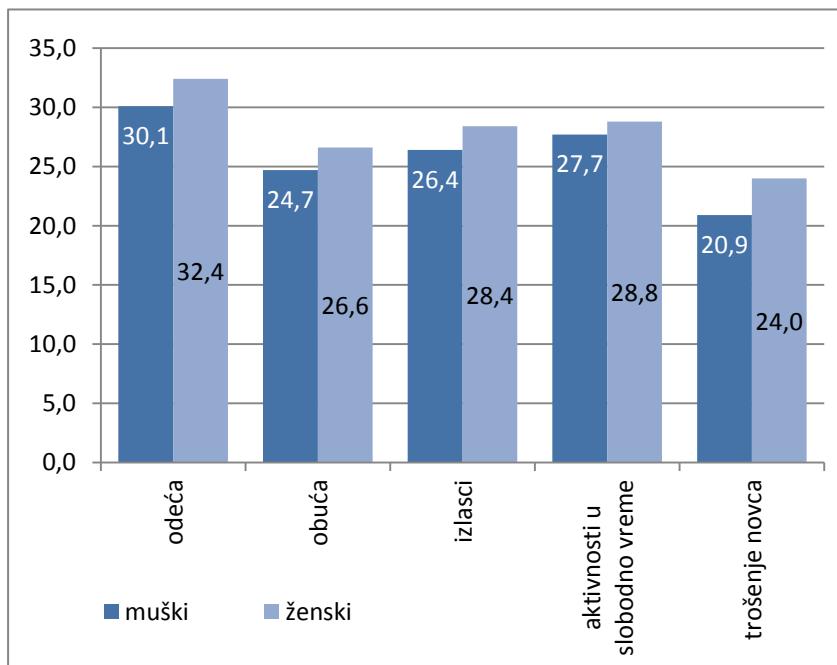
OBRAZOŽENJE METODOLOGIJE

Podaci korišćeni u ovoj analizi koriste podatke *SILC*, *APD* i *ARS* anketa, sa fokusom na *SILC* anketu koja je korišćena kao osnova. Podaci iz ove ankete posmatrani su za 2013. godinu jer je u ovoj godini postojao dodatni modul koji se specifično odnosio na podatke o materijalnoj ugroženosti na nivou lica starosti 16 i više godina, a ne samo na celokupno domaćinstvo. Takođe, postojala su i pitanja u vezi sa materijalnom deprivacijom koja su se odnosila na svu decu u domaćinstvu starosti 12 godina i manje. Za potrebe kreiranja osnovnih grupa potrošnje, korišćena je metodologija Republičkog zavoda za statistiku sa manjom izmenom (prema *Klasifikaciji proizvoda i usluga lične potrošnje po nameni* – COICOP, tj. lična potrošnja je podeljena u dvanaest glavnih grupa).

REZULTATI ANALIZE

Indikator relativnog siromaštva, tj. stopa rizika od siromaštva, jedan od najvažnijih pokazatelja koji meri kvalitet života unutar EU. Izračunavanje ovog indikatora se radi na nivou domaćinstva, pa se rizik od siromaštva identično pripisuje svim članovima domaćinstva. Ova pretpostavka ima opravdanje ako se uzme u obzir da ponašanje i kvalitet života pojedinca često zavisi od grupe u kojoj se on nalazi. Sa druge strane, veliki broj studija pokazuje da je raspodela raspoloživog dohotka domaćinstva, u velikom broju slučajeva neravnomerna. Prema podacima *SILC* ankete (2013) u Republici Srbiji je bilo 24,5% lica koja su živela u riziku od siromaštva, dok je 44,3% građana Srbije bilo materijalno deprivirano, što Srbiju svrstava na dnu liste u poređenju sa zemljama članicama EU.

Deca, mlađi i žene su ugroženiji. Podaci pokazuju da su u svim kategorijama, žene u proseku ugroženije od muškaraca, kada je u pitanju mogućnost da se priušte odgovarajuću odeću, obuću, izlaska, aktivnosti u slobodno vreme i trošenje novca. Ako posmatramo podatke po starosti, podaci pokazuju da je 28,2% osoba starosti do 28 godina živelo u domaćinstvima koja su u riziku od siromaštva (oko 600.000 lica). Osobe ovog uzrasta bile su u većem riziku od siromaštva u poređenju sa svim ostalim starosnim grupama. Lica starosti 45-64, kao i žene starosti 65 i više

Struktura potrošnje prema polu

godina, ugroženiji su od ostatka populacije kada je u pitanju potrošnja za odeću, obuću i izlase, ali su u boljem položaju kada je u pitanju trošenje novca bez obaveze da se konsultuju sa drugima.

Siromaštvo dece i mladih u Srbiji je najizraženije. Sve starosne grupe do 27 godina života imaju veći rizik siromaštva u poređenju sa republičkim prosekom, ali i u poređenju sa starijim stanovništvom. Analiza pokazuje da se sa povećanjem godina života od rođenja, linearno povećava i rizik siromaštva sve do kraja srednje škole, nakon čega ova stopa polako počinje da opada.

Takođe, sa povećanjem broja članova domaćinstva povećava se i rizik siromaštva. Stopa rizika siromaštva

kod jednočlanih domaćinstava iznosi 26,3%, prosečna stopa kod domaćinstava sa 2-6 članova iznosi 23,9%, a čak 33,9% u slučaju domaćinstava sa 7 i više članova.

Analiza strukture domaćinstva pokazuje da najveći broj dece i mladih (do 27 godina) živi u domaćinstvima sa 3-5 članova. Deca uzrasta do 3 godine češće žive u domaćinstvima koja su ujedno i u riziku od siromaštva i sa niskim intenzitetom rada. Razlog tome može biti da i majke odlučuju da napuste posao kako bi se brinule o detetu/deci ili im je teže da pronađu posao.

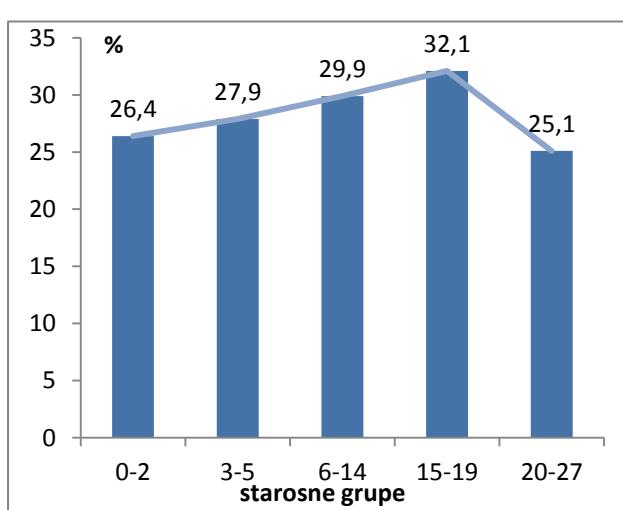
Samohrani roditelji. Ukupno 2,5% lica živi u domaćinstvima samohranih roditelja sa decom i mladima (do 27 godina). Od toga, samo jedna petina živi sa ocem/muškim starateljem, dok

4/5 njih živi sa majkom/ženskim starateljem. Ukupni udeo mladih koji žive samo sa jednim roditeljem/starateljem iznosi oko 5,7% od ukupnog broja mladih ovog uzrasta, a trećina njih živi u riziku siromaštva. Još specifičnije, 45,8% ukupnog broja mladih koji žive samo sa ocem/muškim starateljem bili su u riziku siromaštva, dok je udeo onih koji u domaćinstvu žive samo sa majkom/ženskim starateljem oko 32,8%.

Struktura prihoda. Udeo socijalnih davanja¹ u ukupnim prihodima se smanjuje sa povećanjem godina. U slučaju dece i mladih uzrasta 15-19 godina, a koja žive u domaćinstvima koja su u riziku od siromaštva, 36% njih ima neku od ovih socijalnih davanja.

Najveći deo prihoda domaćinstava u kojima žive deca i mlađi starosti do 28 godina koja su u riziku od siromaštva potiče upravo od socijalnih davanja², primanja po osnovu samozaposlenosti i privatnih penzija, kao i novca dobijenog od drugih domaćinstava.

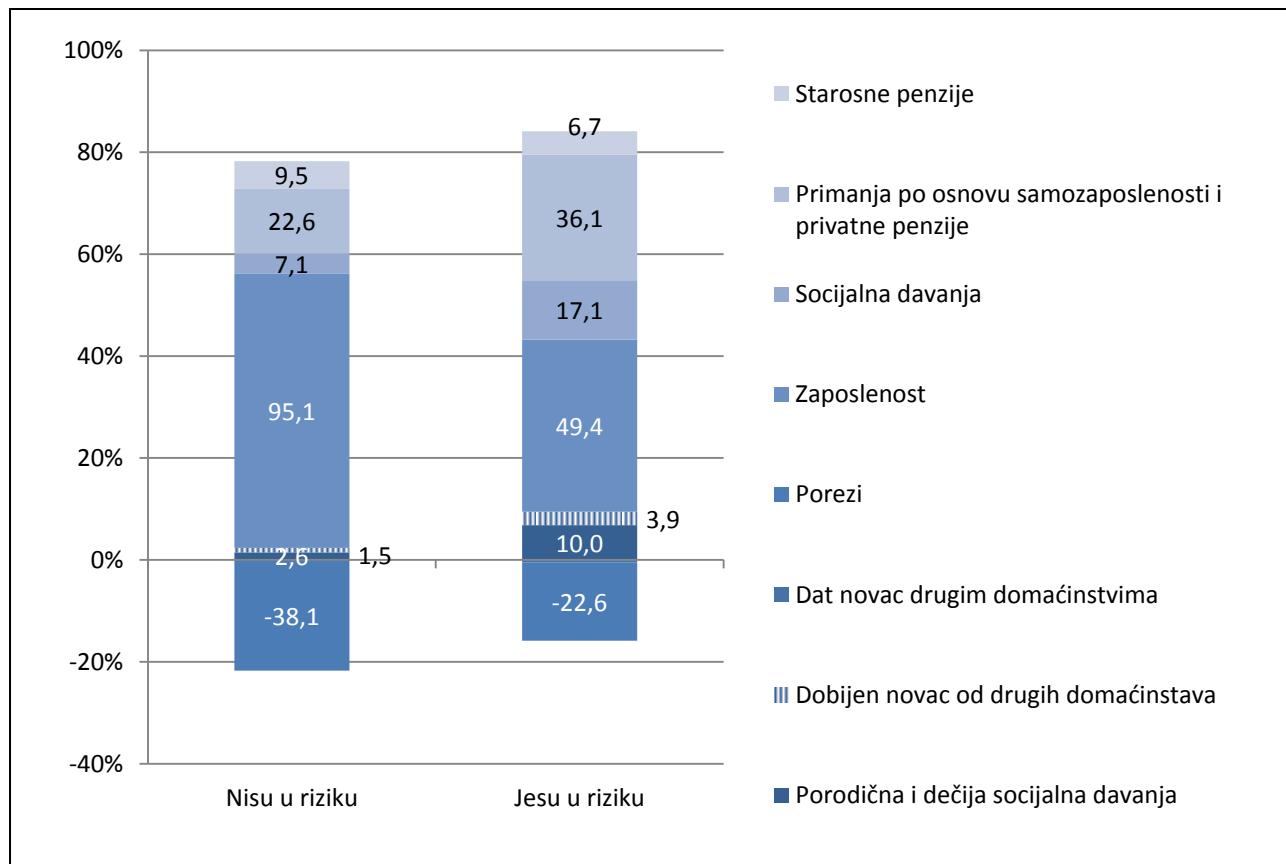
Sa druge strane, kada su u pitanju deca i mlađi koji žive u domaćinstvima koja nisu u riziku od siromaštva, najveći deo prihoda njihovih domaćinstava potiče iz primanja na osnovu zaposlenosti. U oba slučaja, sa povećanjem broja dece povećava se i broj sati rada.

Stopa rizika od siromaštva prema starosnim grupama za osobe starosti 0-27 godina

¹ roditeljski dodatak, dečiji dodatak, uvećani dečiji dodatak i naknada za trudničko i porodičko odsustvo

² socijalna davanja za nezaposlenost, bolovanje, socijalne pomoći, subvencije za obrazovanje i slično, dečiji dodatak i roditeljski dodatak

Struktura prihoda prema izvorima za osobe starosti 0-27 koja su u riziku od siromaštva, %

Starosne penzije, u oba slučaja, ne predstavljaju veliki deo ukupnih primanja. Stopa rizika od siromaštva posmatrana prema stepenu urbanizacije prati rezultate i drugih istraživanja koja kažu da se sa smanjenjem gustine naseljenosti, povećava i rizik od siromaštva.

Struktura potrošnje. Domaćinstva sa decom i mlađima (do 19 godina), imaju drugačiju strukturu potrošnje u odnosu na ostala domaćinstva. Kod njih je deo troškova za odeću i obuću, kao i za rekreaciju, gotovo dva puta veći, deo transportnih troškova je neznatno veći, dok je deo troškova obrazovanja čak 6 puta veći u odnosu na opštu populaciju. Sa druge strane, deo troškova stanovanja i kupovine alkohola je nešto veći, dok je deo troškova za zdravstvenu zaštitu čak dva puta veći u domaćinstvima bez dece i mlađih.

Sa povećanjem broja dece/mladih u domaćinstvu, smanjuje se prosečna potrošnja po članu domaćinstva. Prosečna potrošnja je za 34% manja po članu kod domaćinstava sa decom i mlađima u odnosu na ostala domaćinstva. Iako troškovi za hranu predstavljaju najveći izdatak kod svih domaćinstava, u domaćinstvima sa decom i mlađima se deo troškova za hranu linearno povećava sa povećanjem broja dece.

Zadovoljstvo životom i navike u porodicama sa i bez dece i mlađih. Lica koja žive u domaćinstvima bez dece i mlađih (do 19 godina), sve vreme ili većinu vremena osećaju se nervozno, potišteno i manje srećno, u odnosu na domaćinstva sa jednim ili dvoje dece/mladih. Lica u domaćinstvima sa dvoje dece/mladih (do 19 godina) su najveći deo svog vremena srećna i manje se osećaju neraspoloženo i potišteno u odnosu na lica iz ostalih domaćinstava.

Sa povećanjem broja dece/mladih, sa dvoje na troje, povećava se i osećaj nervoze, depresije i potištenosti, a osećaj sreće se polako smanjuje. Potištenost i nervozna nagla rastu sa četvrtim, petim i šestim detetom, dok su lica koja žive u domaćinstvima sa pet i više dece/mladih najsrećnija – čak 62,9% ovih lica je bilo srećno sve vreme ili većinu vremena (prosek ostalih je oko 44%).

Kada je u pitanju svest o zdravlju, lica koja žive sa decom/mladima više vode računa o svom zdravlju – oko 13,8% lica koja žive u domaćinstvima bez dece i mlađih nije otišlo u prethodnih 12 meseci kod lekara, a trebalo je, dok je taj procenat oko 9 kod domaćinstava sa decom i mlađima. U oba slučaja glavni uzrok je nedostatak finansijskih sredstava. Drugi razlog je nedostatak vremena zbog posla i brige o drugima u do-

mačinstvima sa decom/mladima, odnosno iščekivanje da će se stanje samo popraviti, kod lica u domaćinstvima bez dece/mladih.

Pojedine grupe starijih su ugroženije od proseka. Iako se na prvi pogled čini da su osobe starosti 50-64 godine (čine oko 23% ukupne populacije) nešto manje ugrožene od drugih starosnih grupa (oko 22% ovih lica živi u domaćinstvima koja su u riziku od siromaštva), iza ovog podatka kriju se izuzetno ugrožene kategorije lica koje vrlo često ni na koji način ne mogu same da poboljšaju svoj položaj – nisko obrazovanje, lošije zdravlje, neadekvatno radno iskustvo, neodgovarajući radni profili itd.

Stepen obrazovanja je jedan od najznačajnijih faktora od značaja za finansijsku situaciju domaćinstva. Iako generalno ima više žena koje su bez ili sa niskim obrazovanjem, nisko obrazovanje svakako povećava rizik od siromaštva, i to kod oba pola, pokazuju podaci. Kod žena starosti 60-64 godine, koje su bez obrazovanja ili samo sa završenom osnovnom školom, stopa rizika od siromaštva je najveća – čak 77,5%. Generalno gledano, muškarci starosti 50-59 godina nešto češće žive u domaćinstvima koja imaju lošije uslove života u odnosu na žene iste starosti. Međutim, kod starosne grupe 60-64, situacija je obrnuta. Veliki broj žena starijih od 65 godina je sa veoma niskim obrazovanjem, bez radnog iskustva i bez partnera (udovice). Njihova mesečna primanja, koja su uglavnom nasleđene penzije od preminulog supruga, često su nedovoljna za normalan život. Ukoliko žive u samačkim domaćinstvima, ove žene su izložene velikom riziku od siromaštva i velikoj materijalnoj deprivaciji.

RELEVANTNOST ANALIZE: VEZA SA POLITIKAMA EU, UN I STRATEŠKIM OKVIROM SRBIJE

U trenutku značajne fiskalne konsolidacije i ciljanog povećanja produktivnosti javnog sektora i javnih investicija, neophodno je usmeriti postojeće resurse u programe koji su usmereni na poboljšanje kvaliteta života najugroženijih pojedinaca i grupa. Ova analiza daje pregled profila lica koja su u najvećem riziku od siromaštva i u stanju materijalne deprivacije u Srbiji, i na taj način otvara prostor za društveni razgovor o adekvatnim rešenjima.

Siromaštvo u Srbiji ostaje na visokom nivou, kako izraženo u apsolutnom smislu, tako i *relativno* izraženo i bez obzira na primjenjen metodološki koncept, nema značajnih razlika u profilu siromašnih prema konceptu apsolutnog i relativnog siromaštva. Na osnovu ovog nalaza, u nacrtu *Programa reformi politika zapošljavanja i socijalne politike (ESRP)* stoji da tri elementa odlučujuće određuju životni standard u Srbiji: radni status, nizak nivo obrazovanja i prebivalište izvan urbanih centara.

Rezultati ove analize odnose se na sledeće ciljeve održivog razvoja UN-a:

Cilj 1: okončati siromaštvo svuda

i u svim oblicima,

Cilj 2. Okončati glad, postići bezbednost hrane i poboljšanu ishranu i promovisati održivu poljoprivrednu;

Cilj 5. Postići rodnu ravnopravnost i osnaživati sve žene i devojčice;

Cilj 8: promovisati inkluzivan i održiv ekonomski rast, zaposlenost i dostojanstven rad i

Cilj 10: smanjiti nejednakost smanjiti nejednakost između i unutar država.

SADRŽAJ

1. Uvod	13
2. Opis i predmet istraživanja	14
3. Ciljevi istraživanja.....	15
4. Metodologija	16
5. Analiza	17
5.1 Nejednakost – između lica starosti 16 i više godina.....	17
5.2 Mladi – lica starosti do 28 godina.....	19
5.2.1. Deca i mladi posmatrani prema starosnim podgrupama	19
5.2.2. Deca i mladi posmatrani prema veličini i tipu domaćinstva	20
5.2.3 Samohrani roditelji	20
5.2.4 AROPE indikator	20
5.2.5 Struktura prihoda.....	21
5.2.6 Mladi u odnosu na region i stepen urbanizacije u kojem žive	23
5.2.7 Struktura potrošnje – deca i mladi školskog uzrasta (6-19 godina)	23
5.2.8 Struktura potrošnje – deca i mladi školskog uzrasta (6-19 godina)	23
5.2.9 Odrasli članovi u domaćinstvima sa decom i mladima školskog uzrasta (6-19 godina)	24
5.2.10 Visokoobrazovani mladi bez radnog iskustva	26
5.3 Tik do penzije – osobe starosti 50-64 godine.....	26
5.3.1 Finansijska situacija	27
5.3.2 AROPE indikator – lica starosti 50-59 godina	27
5.3.3 Tip domaćinstva – lica starosti 50-64 godine	27
5.3.4 Bračni status – lica starosti 50-64 godine	28
5.3.5 Okruženje – region i stepen urbanizacije (lica starosti 50-64 godine)	28
5.3.6 Obrazovanje – lica starosti 50-64 godine	29
5.3.7 Materijalna deprivacija – lica starosti 50-64 godine.....	30
5.3.8 Tržište rada – lica starosti 50-64 godine	30
5.3.9 Izvori i struktura primanja – lica starosti 50-64 godine	33
Aneks	34

SPISAK TABELA I GRAFIKONA

Grafikon 1. Nejednakost u stepenu materijalne ugroženosti prema različitim aktivnostima i stavkama, starosnim grupama i prema polu u Srbiji u 2013, %.....	17
Grafikon 2. Nejednakost u stepenu materijalne ugroženosti –izlasci, prema starosnim grupama i prema polu u Srbiji u 2013, %.....	18
Grafikon 3. Nejednakost u stepenu materijalne ugroženosti –trošenje novca, prema starosnim grupama i prema polu u Srbiji u 2013, %	18
Tabela 1. Struktura prema broju članova domaćinstva za osobe starosti 0-27 godina u zavisnosti rizika od siromaštva.....	19
Grafikon 4. AROPE indikator, prema starosnim grupama, %	21
Grafikon 5. Struktura prema starosnim grupama u zavisnosti da li imaju porodična/dečja socijalna davanja ili ne za decu koja su u riziku od siromaštva, %	22
Grafikon 6. Struktura prema starosnim grupama u zavisnosti da li imaju porodična/dečja socijalna davanja ili ne za decu koja nisu u riziku od siromaštva, %.....	22
Grafikon 7. – Broj sati rada lica starosti 16 ili više godina u odnosu na broj dece koja žive u domaćinstvu, %.....	24
Grafikon 8. Različita osećanja i raspoloženja osoba starosti 16 i više godina u odnosu na broj dece koja žive u domaćinstvu, %.....	25
Grafikon 9. Osećanja i raspoloženja, kao i prosečan broj sati rada kod lica starosti 16 ili više godina u odnosu na broj dece koja žive u domaćinstvu, %	25
Grafikon 10. Obrazovanje i starosne grupe, %.....	29
Grafikon 11. Udeo lica koja trenutno rade, prema polu i starosnim grupama, %	31
Grafikon A1. Nejednakost u stepenu materijalne ugroženosti –odeća, prema starosnim grupama i prema polu u Srbiji u 2013, %	34
Grafikon A2. Nejednakost u stepenu materijalne ugroženosti –obuća, prema starosnim grupama i prema polu u Srbiji u 2013,.....	34
Grafikon A3. Nejednakost u stepenu materijalne ugroženosti –aktivnosti u slobodno vreme, prema starosnim grupama i prema polu u Srbiji u 2013, %.....	35
Grafikon A4. Stope rizika od siromaštva prema starosnim grupama za osobe starosti 0-27 godina	35
Grafikon A5. Struktura prema starosnim grupama u zavisnosti da li imaju ostala socijalna davanja ili ne za decu koja su u riziku od siromaštva, %	36
Grafikon A6. Struktura prema starosnim grupama u zavisnosti da li imaju ostala socijalna davanja ili ne za decu koja nisu u riziku od siromaštva, %	36
Grafikon A7. Struktura prihoda prema izvorima i starosnim grupama za decu koja su u riziku od siromaštva, %	37
Grafikon A8. Struktura prihoda prema izvorima i starosnim grupama za decu koja nisu u riziku od siromaštva, %	38

Grafikon A9. Struktura prihoda prema izvorima za osobe starosti 0-27 koja su u riziku od siromaštva, %	39
Grafikon A10. Stopa rizika od siromaštva prema starosnim grupama, regionima i prema stepenu urbanizacije (gusto, srednje i slabo naseljena područja), %	40
Grafikon A11. Stope rizika od siromaštva prema polu kod starosnih grupa 50-54, 55-59 i 60-64, %....	41
Grafikon A12. Prvi i drugi kvintil prema polu kod starosnih grupa 50-54, 55-59 i 60-64, %	41
Grafikon A13. AROPE indikator prema polu kod starosnih grupa 50-54 i 55-59, %.....	42
Tabela A1. Broj članova domaćinstva u kojem žive prema riziku od siromaštva i prema starosnim grupama 50-54, 55-59 i 60-64, %	42
Tabela A2. Broj članova domaćinstva u kojem žive prema starosnim grupama 50-54, 55-59 i 60-64, %	43
Tabela A3. Broj članova domaćinstva u kojem žive prema riziku od sirmaštva i prema starosnim grupama 50-54, 55-59 i 60-64, %	43
Tabela A4. Broj izdržavane dece i rizik od siromaštva	44
Tabela A5. Broj izdržavane dece i materijalna deprivacija	44
Tabela A6. Lice ne živi sa partnerom u domaćinstvu	44
Tabela A7. Stopa rizika od siromaštva i bračno stanje	45
Tabela A8. Materijalna deprivacija i bračno stanje	45
Tabela A9. Stopa rizika od siromaštva i regioni	46
Tabela A10. Obrazovanje i stopa rizika od siromaštva, %	46
Tabela A11. Materijalna ugroženost i starosne grupe, %	47
Tabela A12. Mogućnost adekvatnog zagrevanja stana prema stepenu urbanizacije	47
Tabela A13. Formalna i neformalna zaposlenost prema polu i starosnim grupama, %.....	47
Grafikon A14. Formalna i neformalna zaposlenost kod muškaraca prema starosnim grupama, %	48
Grafikon A15. Formalna i neformalna zaposlenost kod žena prema starosnim grupama, %	48
Tabela A16. Udeo lica koja trenutno rade, prema polu i starosnim grupama, %	48
Tabela A17. Da li na poslu koji trenutno obavljaju ne ostvaruju pravo na:, %	49
Tabela A18. Oblik svojine, %	49
Tabela A19. Prekovremeni rad, %.....	49
Tabela A20. Rad noću, uveče i nedeljom, %	49
Grafikon A16. Rad noću i uveče, %	50
Grafikon A17. Rad nedeljom, %.....	50

Tabela A21. Dodatni posao prema polu i starosnim grupama, %	50
Tabela A22. Radni status i rizik od siromaštva prema polu i starosnim grupama, %	51
Tabela A 23. Radno iskustvo i rizik od siromaštva prema polu i starosnim grupama, %	51
Tabela A24. Dužina traženja posla*** prema polu i starosnim grupama, %	51
Tabela A25. Struktura prihoda prema riziku od siromaštva i starosnim grupama, %	52
Grafikon A18. Struktura prihoda prema riziku od siromaštva za starosnu grupu 50-54, %	53
Grafikon A 19. Struktura prihoda prema riziku od siromaštva za starosnu grupu 55-59, %	54
Grafikon A20. Struktura prihoda prema riziku od siromaštva za starosnu grupu 60-64, %55-59, %	55

1. UVOD

Kao što je već pomenuto na početku, analiza je imala za cilj da prikaže nekoliko profila ugroženih lica. Neki od profila prikazani su kao posebno izdvojene starosne grupe, dok su drugi profili u vidu ugroženih tipova domaćinstava.

Ideja je da se siromaštvo gleda na više nivoa – kao relativno, ali i kroz materijalnu deprivaciju, uslove na tržištu rada, mogućnosti za normalan život, osećaj sreće i zadovoljstva, mogućnosti druženja sa prijateljima i porodicom, slobodno vreme za hob, putovanja i slično.

Preferencije su različite i zavise od osobe do osobe. Nekom je potrebno malo, nekom je potrebno malo više. Ipak, analiza je pokazala da postoje evidentno ugrožene kategorije lica i da bi socijalna politika morala da bude usmerena ka njima.

Položaj dece i mlađih u Republici Srbiji je na zabrinjavajućem nivou. Prema rezultatima Ankete o prihodima i uslovima života iz 2013. godine, čak 28,2% lica starosti do 28 godina bilo je u riziku od siromaštva. Loša finansijska situacija utiče na različite aspekte života, a često se i različito odražava na pojedince unutar istog domaćinstva. U najvećem broju slučajeva, stariji se „odriču“ u korist mlađih – bilo da je u pitanju kvalitetnija ishrana, odeća, obuća, putovanja, aktivnosti u slobodno vreme.

Mladi teže dolaze do posla, većina njih je bez ili skromnog radnog iskustva, ali više od 90% onih koji su se izjasnili kao nezaposleni, aktivno tražilo posao i bilo spremno da počne da radi kada bi im posao bio ponuđen.

Domaćinstva sa decom školskog uzrasta (6-19 godina) jedna su od najugroženijih kada su u pitanju domaćinstva sa idzržavanom decom. Sa jedne strane imamo da se sa povećanjem broja članova domaćinstva (naročito izdržavane dece) povećava i rizik od siromaštva, sa druge strane imamo da su starija lica koja žive sama takođe u većem riziku (naročito žene). Veliki broj žena starih 65 i više godina je sa veoma niskim obrazovanjem, bez radnog iskustva i bez partnera (udovice). Njihova mesečna primanja, koja su uglavnom nasleđene penzije od preminulog supruga, često su nedovoljna za normalan život.

Ukoliko žive u samačkim domaćinstvima, ove žene su izložene velikom riziku od siromaštva i velikoj materijalnoj ugroženosti.

Ipak, kada se određene stavke materijalne deprivacije razlože na pojedinačne članove unutar istog domaćinstva, dolazi se do zaključka da neka lica mogu biti skriveno ugrožena. Dakle, iako u proseku domaćinstvo živi iznad granice siromaštva ili nije materijalno deprivirano, ne mora da znači da će svi članovi imati jednak pristup sredstvima.

Loša finansijska situacija često primorava starija lica da, iako imaju uslove za odlazak u penziju, i dalje budu u nekom vidu neformalnog zaposlenja. Siva ekonomija je i dalje u većoj meri zastupljena, pa određeni broj ljudi nema prava na plaćen godišnji odmor, penzijsko i zdravstveno osiguranje, a neki čak nisu ni plaćeni za prekovremeni rad.

Zabrinjavajuća je i činjenica da veliki broj lica u Republici Srbiji ne može da priušti adekvatno grejanje, da žive u kućama ili stanovima koji prokišnjavaju, u kojima nema dovoljno dnevne svetlosti, kao i bez kupatila.

Analiza je pokazala i da lica koja žive u manje urbanim sredinama imaju veću verovatnoću da budu ugrožena. Ipak, ne treba zanemariti i demografske karakteristike lica koja žive u gradovima i u negradski sredinama.

Na kraju, analiza nas vraća na sam početak i na postavljeno pitanje – Da li je siromaštvo stvar izbora ili stvar okruženja? „Ako ste rođeni siromašni – to nije vašom greškom, ali ako umrete siromašni – onda to jeste vaša greška“³ (Bill Gejts). Da li je zaista tako?

---

³ If you are born poor its not your mistake, But if you die poor its your mistake. Bill Gates

2. OPIS I PREDMET ISTRAŽIVANJA

Ankete koje sprovodi Republički zavod za statistiku Republike Srbije – Anketa o prihodima i uslovima života (SILC), Anketa o potrošnji domaćinstava (APD), kao i Anketa o radnoj snazi (ARS), prikupljaju veliki broj različitih podataka o demografskoj strukturi, različitim primanjima, potrošnji, uslovima i kvalitetu života, o zdravlju, statusu na tržištu rada i slično.

U zavisnosti od vrste i tipa, podaci se prikupljaju ili na nivou lica ili na nivou domaćinstva, pa se i indikatori tako prikazuju. Jedan od najvažnijih pokazatelja je svakako relativno siromaštvo, tj. stopa rizika od siromaštva. Osnovna pretpostavka ovog indikatora upravo je ona koja rizik od siromaštva posmatra na novou domaćinstva, a onda ga, identično, pripisuje svim njegovim članovima.

Sa jedne strane, ova pretpostavka je u potpunosti opravdana jer ponašanje pojedinca vrlo često zavisi od grupe u kojoj se nalazi. U ovom slučaju, u domaćinstvu u kojem živi. Drugi članovi, ili nepostojanje istih, svakako da utiču na donošenje odluka o tome da li će lice raditi i koliko, kao i na strukturu potrošnje.

Sa druge strane, veliki broj studija je pokazao da je raspodela raspoloživog dohotka domaćinstva, u velikom broju slučajeva, sve osim ravnomerna⁴.

Dakle, u jednom istom domaćinstvu mogli bismo da vidimo da je jedan deo značajno materijalno ugrožen, dok drugi deo domaćinstva živi sasvim solidno. To zapravo znači da iako se neka domaćinstva ne nalaze ispod granice siromaštva, pojedini članovi mogu biti skriveno ugroženi.

Kako bismo kreirali adekvatnu socijalnu politiku koja bi bila usmerena ka onima kojima je pomoć najviše potrebna, situaciju je potrebno sagledati iz više uglova. Korišćenjem podataka iz sve tri (gore pomenute) ankete, kreirano je nekoliko profila siromašnih i materijalno depriviranih. Na osnovu osnovnih

karakteristika ovih grupa, mogu se definisati različita socijalna davanja i socijalne pomoći koje bi targetirale siromašne (i ugrožene) i uticale na smanjenje stope rizika od siromaštva.

⁴ Bonke J., Browning M. (2009), *Pooling of income and sharing of consumption within households*, U of Oxford, Dept of Economics Discussion Papers series n°428; Donni O., Chiappori P.A. (2009), *Non-unitary Models of Household Behavior: A Survey of the Literature*, IZA DP n°4603; Kenney C. (2006), *The power of the purse: Allocative systems and inequality in couple households, Gender and Society*, 20(3); Jenkins S.P. (1991), *Poverty measurement and the within-household distribution: Agenda for action*, *Journal of Social Policy*, 20(4)

3. CILJEVI ISTRAŽIVANJA

Anketa o prihodima i uslovima života iz 2013. godine, pokazala je da je u Republici Srbiji bilo 24,5% lica koja su živela u riziku od siromaštva, a da je 44,3% građana Srbije bilo materijalno deprivirano.

Glavni cilj ovog istraživanja je da identificuje i da se fokusira na profile lica koja su u najvećem riziku od siromaštva, kao i ona koja su najviše ugrožena, i da dublje istraži moguće razloge za to.

Preliminarne analize ovih baza (obrazložene u daljem tekstu) koje su se fokusirale na (ne)jednakost lica unutar istog domaćinstva i između njih, kao i istraživanje socijalnih davanja koje postoje u zemljama EU, kao i način njihove formulacije (na osnovu izveštaja o socijalnim i poreskim sistemima i politikama zemalja EU – EUROMOD⁵) usmerile su ovu analizu ka nekoliko starosnih grupa lica, ali takođe ih svrstale u određene grupe u odnosu na veličinu i tip domaćinstva u kojem žive, njihov bračni status i slično.

---

⁵ <https://www.iser.essex.ac.uk/euromod/using-euromod/country-reports/>

4. METODOLOGIJA

Podaci korišćeni u ovoj analizi koriste podatke sve tri (gore pomenute) ankete koje sprovodi Republički zavod za statistiku, ali sa fokusom na Anketu o prihodima i uslovima života, koja je korišćena kao osnova, tj. baza.

Podaci iz ove ankete gledani su za 2013. godinu jer je u ovoj godini postojao dodatni modul koji se odnosio na podatke o materijalnog ugroženosti na nivou lica starosti 16 i više godina, a ne samo na celokupno domaćinstvo. Takođe, postojala su i pitanja u vezi materijalne deprivacije koja su se odnosila na svu decu u domaćinstvu starosti 12 godina i manje.

Iako se prihodi ove ankete odnose na 2012. godinu, pitanja u vezi materijalne ugroženosti i subjektivnog siromaštva, odnosila su se na 2013. godinu. Takođe, zbog činjenice da je struktura potrošnje uglavnom relativno stabilna iz godine u godinu, za potrebe ove analize korišćena je APD baza 2013.

Da bismo kreirali osnovne grupe potrošnje, korišćena je metodologija Republičkog zavoda za statistiku (prema *Klasifikaciji proizvoda i usluga lične potrošnje po nameni* (COICOP), lična potrošnja je podeljena u dvanaest glavnih grupa), ali sa manjom izmenom. Naime, podaci koji su ušli u obradu su samo stavke iz baze *Dnevnik*. Dakle, u analizu nije ušlo prilagođavanje visine troškova za trajna i polutrajna dobra (gde se bira maksimalna vrednost između pomenute vrednosti i vrednosti iz baze *Dnevnik*). Osnovni razlog je taj što se anketa sprovodi tokom čitave godine, pa je pretpostavka bila da su troškovi ove vrste, u proseku, obuhvaćeni. Takođe, struktura

potrošnje je posmatrana prema tipovima domaćinstva i korišćena je za analizu profila lica starosti 0-27 godina, kako bi se dobila jasnija slika.

Sa druge strane, zbog činjenice da se primanja domaćinstva koja se koriste za računanje stope rizika od siromaštva, odnose na 2012. godinu, kako bismo bolje mogli da razumemo ponašanje pojednica u odnosu na njegov status na tržištu rada, za analizu je korišćena ARS baza 2012. Ovaj status je posmatran na nivou lica.

Prilikom analize, u zavisnosti od vrste podatka koja je bila neophodna, rađene su različite manipulacije podataka, tj. određene kategorije su izostavljane iz analize kako bi se dobila jasnija slika. Takođe, kreirane su nove varijable, tj. podprofil ili potkategorije kako bi analiza bila kvalitetnija. Jedna od osnovih karakteristika SILC baze je da ne smeju postojati nedostajuće vrednosti (*missing values*) za podatke koji se odnose na primanja, pol i starost, kao i za neke druge veoma važne varijable.

Ipak, treba imati u vidu da određeni broj varijabli ima nedostajućih vrednosti, tako da su ta lica/domaćinstva takođe isključivana iz analize. Prilikom analize korišćeni su postojeći ponderi. Nikakava dodatna kalibracija nije primenjena.

Za kreiranje novih baza, kalkulaciju novih indikatora i analizu rezultata, korišćene su sintakse i statistički softveri SPSS, SAS i STATA.

5. ANALIZA

5.1 Nejednakost – između lica starosti 16 i više godina

U Anketi o prihodima i uslovima života koja je 2013. godine sprovedena u Srbiji, postojao je dodatni modul (grupa pitanja) čiji je cilj bio prikupljanje dodatnih informacija u vezi materijalne ugroženosti domaćinstava, ali i samih lica. Ovaj modul nam je omogućio da posmatramo neke stave materijalne ugroženosti ne samo na novou domaćinstva, tj. između njih, već i između lica unutar istog domaćinstva.

Pitanja koja su korišćena u analizi odnose se na mogućnost lica starosti 16 i više godina da priuštih sebi (ne dakle da li je to učinilo, već da li bi bilo u mogućnosti) sledeće stavke ili aktivnosti:

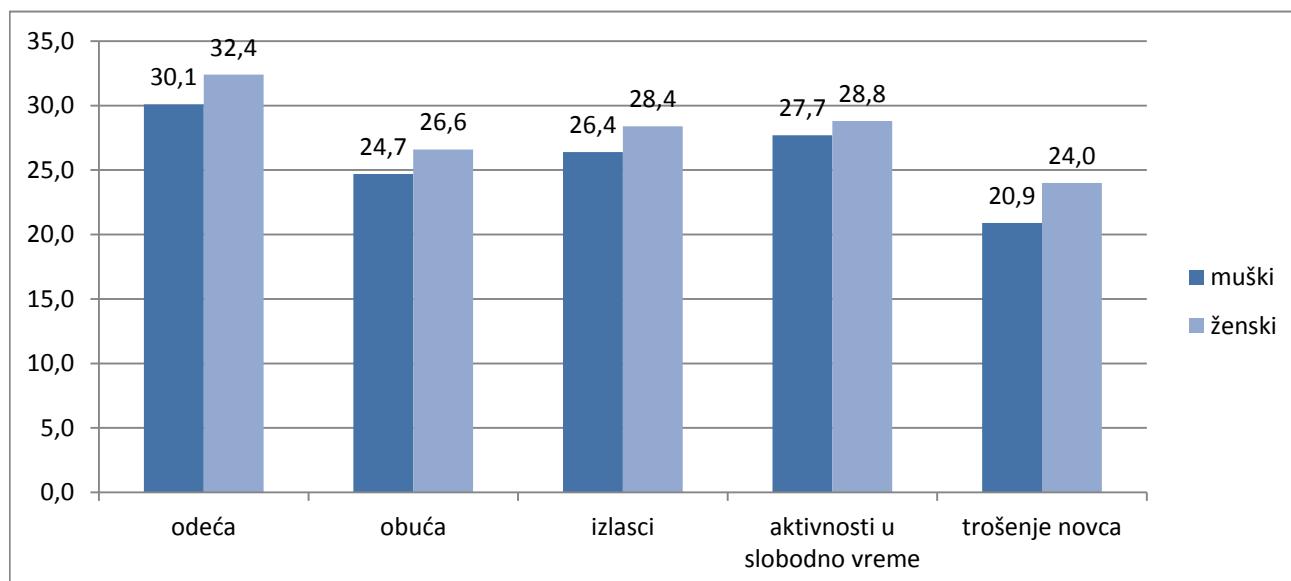
1. dva para obuće (uključujući jedan par koji je za sve vremenske uslove) = „obuća“
2. menjanje iznošene garderobe novom = „odeća“
3. okupljanje sa prijateljima/porodicom na piću/ručku/večeri barem jednom mesečno = „izlasci“
4. redovne aktivnosti u slobodno vreme kao što su bavljenje sportom, odlazak u bioskop, pozorište itd. = „aktivnosti u slobodno vreme“
5. trošenje manje količine novca bez obaveze da se konsultuje sa bilo kim = „trošenje novca“.

Odgovori „da“ i „ne, drugi razlozi“, posmatrani su kao isti odgovor, tj. kao „da, mogu da priuštim“. Analiza je sumirala odgovore „ne, ne mogu da priuštim“ na nivo domaćinstva i poređila sumu ovih odgovora sa ukupnim brojem članova domaćinstva.

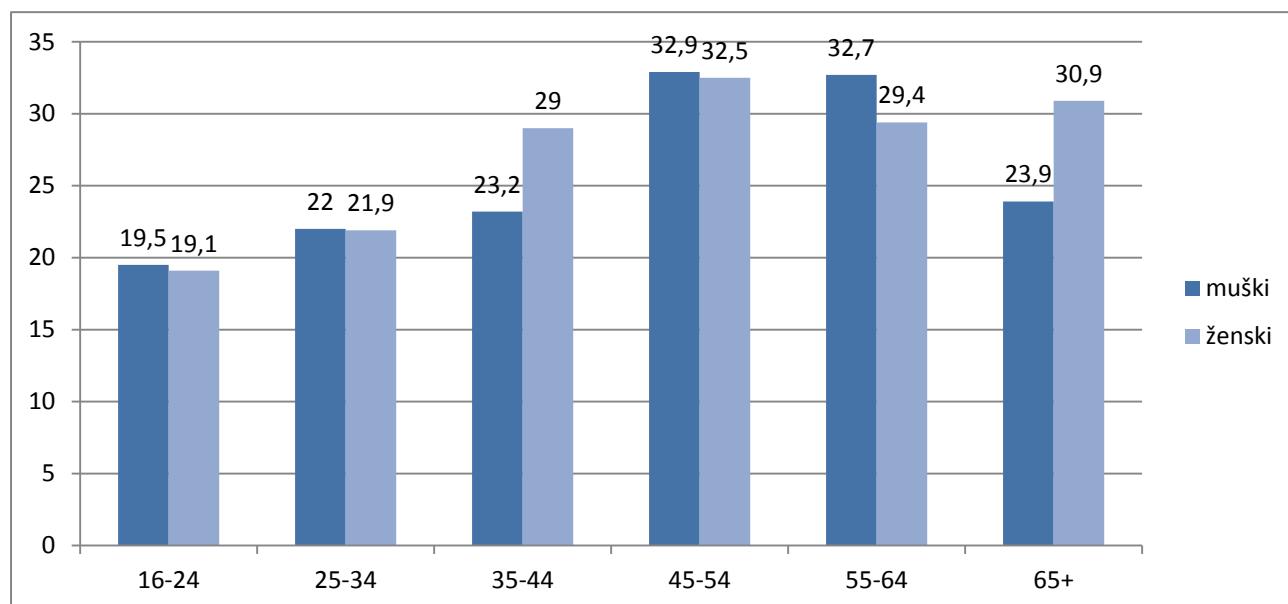
Na grafikonu koji prikazuje nejednakost u stepenu materijalne ugroženosti (Grafikon 1) prikazan je procenat lica, prema polu, koja nisu u mogućnosti da sebi priuštih navedene stavke/aktivnosti. U svim kategorijama, žene su, u proseku, više ugrožene od muškaraca. Na grafikonima 2 i 3 prikazana je nejednakost u stepenu materijalne ugroženosti prema nekim od posmatranih aktivnosti i stavki, starosnim grupama i prema polu (pogledati i grafikone A1, A2 i A3 u Aneksu).

Ovi grafikoni nam pokazuju da, osim kada je u pitanju trošenje manje količine novca bez obaveze da se konsultujete sa bilo kim, lica starosti 45-64 su najugroženija, kao i žene starosti 65 i više godina. Iako se čini da kada su u pitanju aktivnosti u slobodno vreme, lica starosti 55 i više godina su „manje“ ugrožena, trebalo bi napomenuti da se sa povećanjem broja godina, tj. starosti, linearno povećava i ideo odgovora „ne, drugi razlozi“.

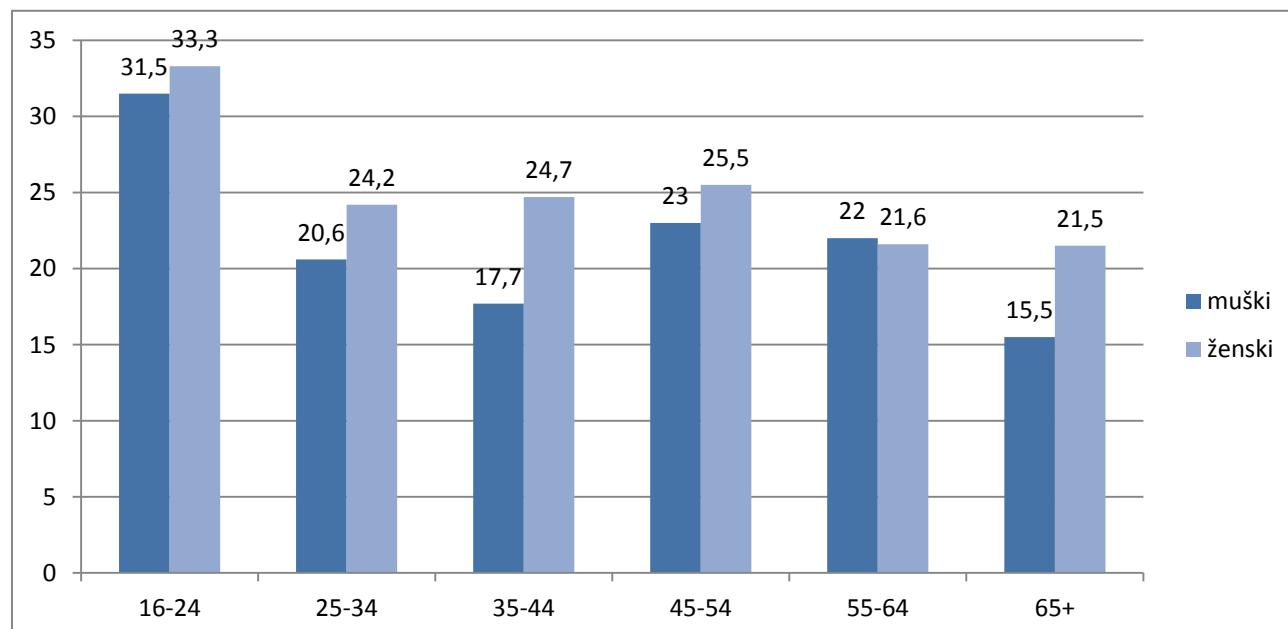
GRAFIKON 1. Nejednakost u stepenu materijalne ugroženosti prema različitim aktivnostima i stavkama, starosnim grupama i prema polu u Srbiji u 2013, %

GRAFIKON 2. Nejednakost u stepenu materijalne ugroženosti –izlasci, prema starosnim grupama i prema polu u Srbiji u 2013, %

GRAFIKON 3. Nejednakost u stepenu materijalne ugroženosti –trošenje novca, prema starosnim grupama i prema polu u Srbiji u 2013, %

Analiza je takođe pokazala da su mlađi starosti 16-24 u većini posmatranih stavki relativno u najboljem položaju u poređenju sa drugim starosnim grupama. Jedini izuzetak je trošenje manje količine novca bez konsultacije sa drugim članovima domaćinstva.

Dakle, sa povećanjem starosti (osim kada je u pitanju trošenje manje količine novca), povećava se udeo lica koja sebi ne mogu da priuštite određene stavke ili aktivnosti. Ovo se može objasniti i kulturom i tradicijom našeg društva gde se stariji uglavnom održu u korist mlađih.

5.2 Mladi – lica starosti do 28 godina

Dalja analiza će se fokusirati na položaj mlađih starosti do 28 godina. Starosna grupa lica koju predstavljaju mlađi, a koji su fokus brojnih istraživanja i radova, definiše se različito u zavisnosti od teme i samih istraživača. Cilj ove analize i analize ove profilne grupe je da utvrdi na koji način se mlađima može pomoći, i da se na još jedan način prikaže njihov položaj, tj. kvalitet života u Srbiji.

Među licima ove starosti su i ona lica koja su i dalje u nekom vidu redovnog obrazovanja, kao i mlađi nezaposleni koji teže dolaze do posla i stoga je starosna grupa, pored one uobičajene –do 25 godina, pomerena na 28.

Prema rezultatima Ankete o prihodima i uslovima života iz 2013. godine, u Republici Srbiji je bilo oko 28,2% osoba starosti do 28 godina koje su živele u domaćinstvima koja su u riziku od siromaštva (oko 600.000 lica). Kada se uporede stope pomenutog indikatora, može se videti da su osobe ovog uzrasta bile u većem riziku od siromaštva u poređenju sa ostalim starosnim grupama.

5.2.1. Deca i mlađi posmatrani prema starosnim podgrupama

Kako bismo jasnije utvrdili profile dece i mlađih koji žive u domaćinstvima koja su u riziku od siromaštva, najpre smo posmatrana starosnu grupu 0-27 godina razložili na niže intervale i pokazali da postoje određene razlike po pitanju rizika od siromaštva, kvalitetu i uslovima života.

Grafikon Stope rizika od siromaštva prema starosnim grupama za osobe starosti 0-27 godina (A4 Aneks) nam pokazuje stope rizika od siromaštva za decu uzrasta do tri godine, decu starosti 3-5 godina, decu koja su u uzrastu za pohađanje osnovne škole (6-14), decu i mlađe starosti 15-19 godina, tj. period srednje škole, kao i mlađe starosti 20-27 godina (mladi ove starosti imaju najveći rizik da budu nezaposleni ili su i dalje u nekom vidu obrazovanja, bazirano na osnovu prosečnih godina studiranja).

Ono što odmah možemo primetiti jeste da se sa povećanjem starosti, linearno povećava i rizik od siromaštva sve do kraja srednje škole, nakon čega ova stopa polako počinje da opada. Dakle, sve posmatrane starosne grupe imaju veći rizik od siromaštva kada se uporede sa republičkim prosekom (24,6%), ali i u poređenju sa ostalim starosnim grupama, tj. starijim stanovništvom.

TABELA 1. Struktura prema broju članova domaćinstva za osobe starosti 0-27 godina u zavisnosti od toga da li su u riziku od siromaštva

	0-2		3-5		6-14		15-19		20-27	
broj članova	jesu	nisu	jesu	nisu	jesu	nisu	jesu	nisu	jesu	nisu
1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	0,0	0,6	2,2
2	0,0	0,4	0,9	0,4	3,0	2,2	5,4	4,3	8,3	10,2
3	26,0	23,6	17,9	15,4	9,2	11,7	14,4	17,7	21,9	23,2
4	22,8	33,1	29,7	36,3	34,1	38,9	36,3	40,2	33,2	35,8
5	18,3	16,8	16,8	18,6	24,5	22,0	24,6	20,7	17,1	15,5
6	14,3	12,9	17,2	17,5	16,4	17,5	11,6	13,1	9,1	8,4
7+	18,7	13,2	17,6	11,9	12,8	7,7	7,3	3,9	9,7	4,6

5.2.2. Deca i mladi posmatrani prema veličini i tipu domaćinstva

Rezultati bazirani na podacima Ankete o prihodima i uslovima života, pokazuju da i kada je u pitanju Republika Srbija, sa povećanjem broja članova domaćinstva povećava se i rizik od siromaštva. Stopa rizika od siromaštva kod jednočlanih domaćinstava iznosi 26,3%, prosečna stopa kod domaćinstava sa 2-6 članova iznosi 23,9%, dok je ova stopa čak 33,9% u slučaju domaćinstava sa 7 i više članova. Međutim, važan nalaz ove profilne grupe je i taj da se deca koja su u riziku od siromaštva ne nalaze samo u domaćinstvima koja broje više članova, već i u drugim tipovima domaćinstava.

U Tabeli 1 – Struktura prema broju članova domaćinstva za osobe starosti 0-27 godina u zavisnosti rizika od siromaštva, prikazana je struktura prema broju članova domaćinstva i prema posmatranim starosnim grupama, kao i posebno za osobe koje jesu, i za osobe koje nisu u riziku od siromaštva.

Posmatrano prema broju izdržavane dece koja žive u domaćinstvu, rizik od siromaštva se za decu starosti 0-5 godina povećava kada u domaćinstvu živi četvoro i više izdržavane dece, dok se za decu i mlade starosti 6-19 taj rizik povećava ako u domaćinstvu živi više od troje izdržavane dece.

Generalno posmatrano, veoma je mali broj lica starosti 20-27 godina koja žive u samačkim domaćinstvima. Anketa je pokazala da čak 78,5% osoba starosti 20-27 godina živi sa barem jednim roditeljem/starateljem, dok 21% živi sa partnerom u istom domaćinstvu. Gotovo da nema lica pomenuće starosti koja su u riziku od siromaštva, a koja žive sama (tek oko 0,6%). Razlozi za to mogu biti različiti ali nisu predmet ove analize.

Struktura nam pokazuje da najveći broj dece i mladih uzrasta od 0-27 godina živi u domaćinstvima sa četiri člana, tj. većina živi u domaćinstvima sa 3-5 članova. Što su mlađi, češće žive u brojnijim porodicama koje broje i više od 5 članova.

5.2.3 Samohrani roditelji

Samohrani roditelji često se suočavaju sa različitim preprekama koje nisu samo sociološke prirode. Oni se vrlo često suočavaju i sa nedostatkom finansijskih sredstava. Cilj ove analize je da prikaže kvalitet života mladih koji žive samo sa jednim roditeljem ili starateljem.

Radi poređenja, udeo lica koja žive u domaćinstvima koja predstavljaju domaćinstvo samohranog roditelja sa decom i mladima starosti 0-27 godina, čini oko 2,5% ukupnog broja lica. Udeo mladih koji žive samo sa jednim roditeljem/starateljem iznosi oko 5,7% ukupnog broja mladih ovog uzrasta.

Ako posmatramo stopu rizika od siromaštva, od ukupnog broja mladih koji žive u pomenutom tipu domaćinstva, njih 32,7% je u bilo u riziku od siromaštva. Dakle, skoro jedna trećina od njihovog ukupnog broja.

Analiza nam pokazuje i da je broj mladih koji žive samo sa ocem/muškim starateljem dosta manji od broja onih koji žive samo sa majkom/ženskim starateljem – oko jedne petine. Sa druge strane, oko 45,8% ukupnog broja mladih koji žive samo sa ocem/muškim starateljem bili su u riziku od siromaštva, dok je udeo onih koji u domaćinstvu žive samo sa majkom/ženskim starateljem oko 32,8%⁶. Dakle, i samohrani očevi i samohrane majke imaju veću šansu da budu u riziku od siromaštva.

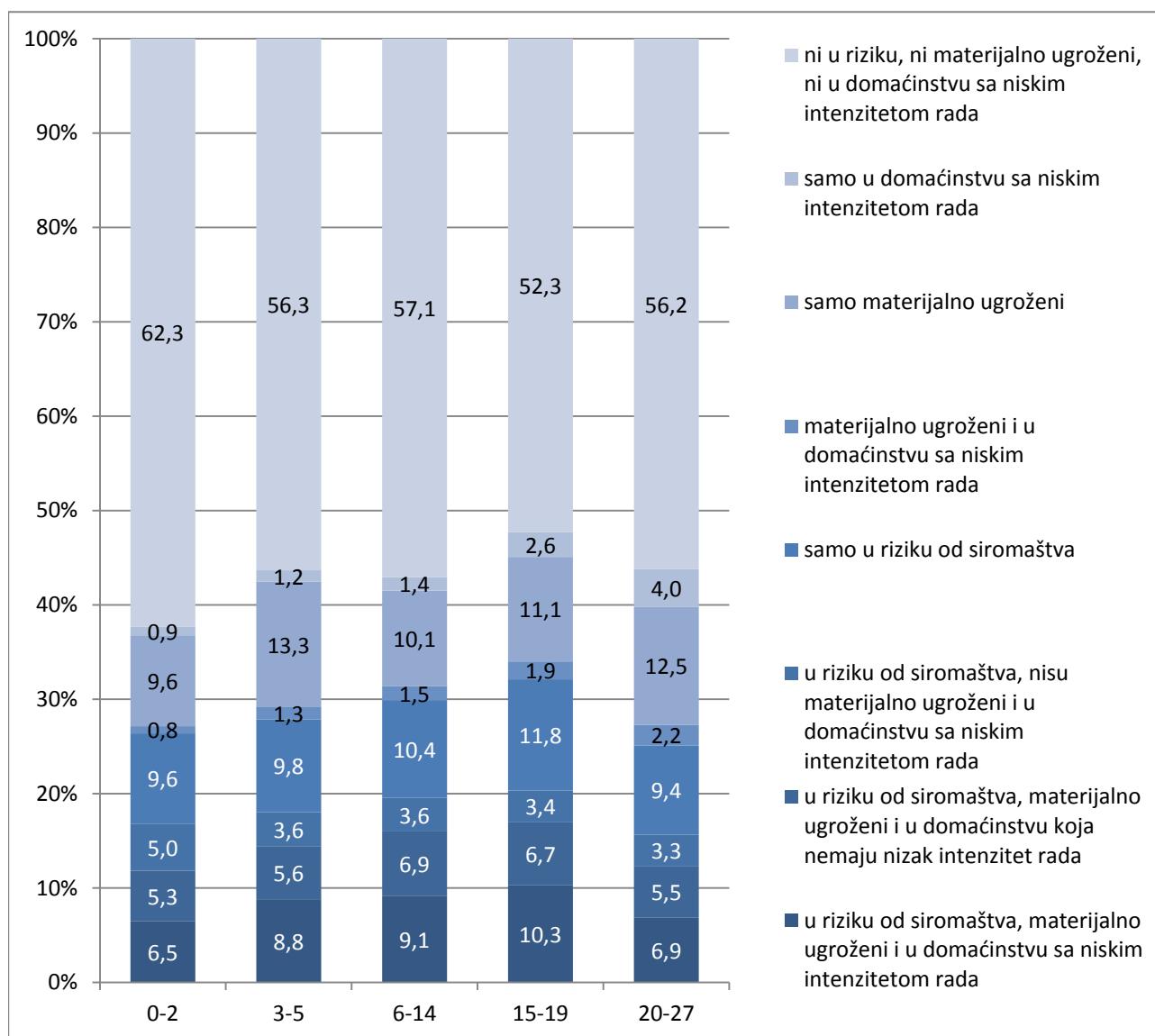
5.2.4 AROPE indikator

Stopa rizika od siromaštva nije jedini pokazatelj koji može ukazati na loše uslove života, ali je često upotrebljavan jer se iznos socijalnog davanja najčešće formira na osnovu primanja domaćinstva (finansijski aspect). Na Grafikonu 4 je prikazana struktura vrednosti AROPE indikatora prema posmatranim starosnim grupama. Iako ovaj indikator nije jedan od najboljih pokazatelia, on nas može usmeriti ka nekim daljim analizama. Na primer, možemo da vidimo da je starosna grupa 15-19 godina nešto ugroženija od ostalih grupa, tj. ova deca i mladi češće žive u domaćinstvima koja su u riziku od siromaštva i/ili materijalno ugrožena i/ili žive u domaćinstvima sa niskim intenzitetom rada u odnosu na druge starosne grupe.

Deca uzrasta do 3 godine češće žive u domaćinstvima koja su ujedno i u riziku od siromaštva i sa niskim intenzitetom rada. Razlog tome može biti da i majke odlučuju da napuste posao kako bi se brinule o detetu/deci ili im je teže da pronađu posao. Međutim, ako pogledamo domaćinstva koja samo imaju nizak intenzitet rada, vidimo da je onih koja

⁶ Treba imati u vidu da ukupan broj lica koja žive u ovom tipu domaćinstva nije veliki u odnosu na ukupnu populaciju, tj. broj lica obuhvaćenih uzorkom sa ovim tipom domaćinstva zorak nije dovoljno veliki da bismo sproveli detaljniju analizu.

GRAFIKON 4. AROPE indikator, prema starosnim grupama, %

imaju decu starosti do tri godine najmanje, dok je domaćinstava koja imaju osobe starosti 20-27 godina ima najviše.

5.2.5 Struktura prihoda

Cilj ovog dela analize je da pokaže osnovne izvore primanja domaćinstava u kojima žive mladi, tj. da se utvrdi koliki udeo zapravo čine različita socijalna davanja, a ne primanja po osnovu rada. Dakle, ukoliko država više ne bi bila u mogućnosti da finansira ovu vrstu pomoći, da li bi ova domaćinstva, tj. mladi u njima bili direktno ugroženi.

Struktura prema starosnim grupama prikazana na grafikonima 5 i 6 nam pokazuju udeo dece koja su, tj. koja nisu u riziku od siromaštva, prema tome da li

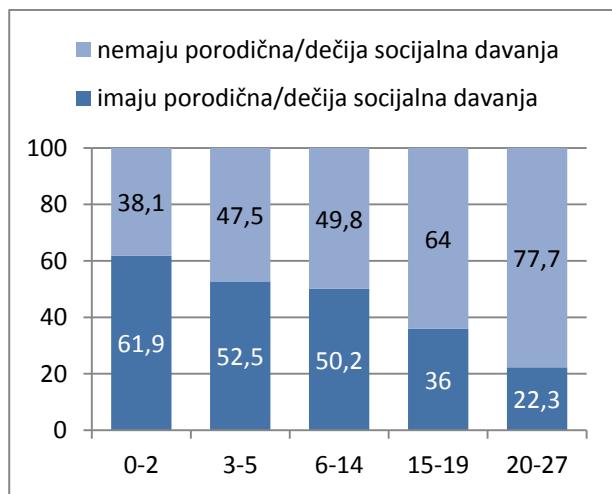
žive u domaćinstvima koja primaju neki porodični/dečiji dodatak ili ne. Prema EU-SILC metodologiji ova komponenta (*Family/Children related allowances*) obuhvata sve vrste porodičnih i dečijih dodatka. U slučaju Republike Srbije, ona obuhvata sumu Roditeljskog dodatka, Dečijeg dodatka, Uvećanog dečijeg dodatka i Naknadu za trudničko i porodiljsko odsustvo.

Udeo ovih socijalnih davanja polako se smanjuje kako se povećava broj godina dece i mladih. U slučaju dece i mladih uzrasta 15-19 godina, a koja žive u domaćinstvima koja su u riziku od siromaštva, samo 36% njih ima neku od ovih socijalnih davanja.

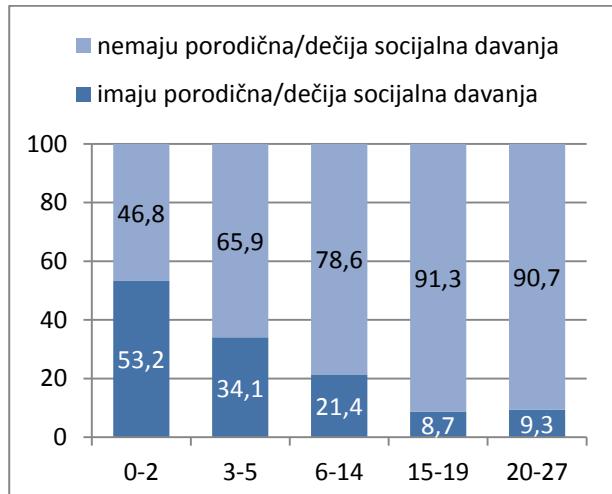
Na Grafikonima A5 i A6 (Aneks) –Struktura prema starosnim grupama u zavisnosti da li imaju ostala

socijalna davanja ili ne za decu koja jesu, tj. nisu u riziku od siromaštva, % prikazana su sva ostala socijalna davanja poput: Subvencije za grejanje, Subvencije za račun za komunalne usluge, Jednokratna socijalna pomoć, Novčana socijalna pomoć (materijalno obezbeđenje porodice), Dodaci i druga primanja socijalno ugroženih lica na osnovu socijalne zaštite, Novčana naknada zbog privremene onesposobljenosti za rad, Naknada za nezaposlenost, Naknada ili dodatak za pomoć i negu drugog lica, Pomoć za raseljena lica sa Kosova i Metohije i Pomoć u vezi sa obrazovanjem, u vidu njihove ukupne sume.

GRAFIKON 5. Struktura prema starosnim grupama u zavisnosti da li imaju porodična/dečija socijalna davanja ili ne za decu koja su u riziku od siromaštva, %

GRAFIKON 6. Struktura prema starosnim grupama u zavisnosti da li imaju porodična/dečija socijalna davanja ili ne za decu koja nisu u riziku od siromaštva, %

Pomenuti grafikoni nam pokazuju da udeo dece posmatranog uzrasta koja žive u domaćinstvima koja primaju ostala socijalna davanja i u riziku su od siromaštva, ne razlikuje se puno od domaćinstava koja nisu. Ovaj udeo sličan je i među svim starosnim grupama, tj. iznosi oko 30% i najmanji je za starosnu grupu 0-2 godine, tj. 0-5 godina. Iako je ovaj rezultat očekivan, s obzirom da se radi o raznorodnoj grupi davanja koja nisu usmerena samo na rizičnu populaciju, njihov udeo je čini, u proseku, oko 25%.

Kako bismo utvrdili da li socijalna davanja koja ova domaćinsva primaju imaju efekta, važno je utvrditi i strukturu prihoda, tj. osnovne izvore prihoda domaćinstava koja su u riziku od siromaštva u odnosu na ona domaćinstva koja nisu.

Na Grafikonima A7, A8 i A9 (Aneks)–Struktura prihoda prema izvorima, prikazana je pomenuta struktura, najpre razložena prema starosnim grupama, a onda i ukupna za decu i mlade starosti 0-27 u zavisnosti da li su u riziku od siromaštva ili ne. Ovi grafikoni treba da pokažu koji su glavni izvori prihoda domaćinstava u kojima žive deca i mlađi, a prema riziku od siromaštva.

Primanja su podeljena u sledeće kategorije:

1. **Zaposlenost** – primanja po osnovu zaposlenosti kod poslodavca;
2. **Primanja po osnovu samozaposlenosti i privatne penzije** – obuhvata primanja po osnovu samozaposlenosti, privatne penzije, prihode od izdavanja, od kamata i dividendi, kao i prihode osoba mlađih od 16 godina;
3. **Socijalna davanja** – socijalna davanja za nezaposlenost, bolovanje, socijalne pomoći, subvencije za obrazovanje i slično;
4. **Dečija socijalna davanja** – dečiji dodatak i roditeljski dodatak;
5. **Starosne penzije**;
6. **Takse i porezi**;
7. **Transferi između domaćinstava** (dat i primljen novac).

Sve navedene kategorije predstavljaju komponente ukupnog raspoloživog prihoda koji se koristi za računanje stope rizika od siromaštva. Kao što se može videti na osnovu prethodnih grafikona, kada su u pitanju deca i mlađi starosti do 28 godina koja su u riziku od siromaštva, najveći deo prihoda domaćinstava u kojima oni žive potiče upravo od socijalnih davanja, primanja po osnovu samozapo-

slenosti i privatnih penzija, kao i novca dobijenog od drugih domaćinstava.

Sa druge strane, kada su u pitanju deca i mladi koji žive u domaćinstvima koja nisu u riziku od siromaštva, najveći deo prihoda njihovih domaćinstava potiče iz primanja na osnovu zaposlenosti.

Starosne penzije, u oba slučaja, ne predstavljaju veliki udio ukupnih primanja. S obzirom da se struktura, posmatrana prema starosnim grupama, ne razlikuje previše, na Grafikonu A9 (Aneks) prikazana je uporedna struktura zbirno svih starosnih grupa, tj. ukupno za sve osobe starosti 0-27.

5.2.6 Rizik od siromaštva mlađih u zavisnosti od regiona i stepena urbanizacije

Cilj ovog dela analize je da se vrati na pitanje sa početka – da li je siromaštvo stvar izbora ili okruženja? Ipak, ne treba zaboraviti na činjenicu da se u ovoj analizi ne misli samo na okruženje u vidu regiona ili stepena urbanizacije, ali svakako će se u daljoj analizi pokazati da ona ima velikog uticaja.

Grafikon A10 (Aneks) prikazuje stopu rizika od siromaštva posmatranu prema regionima i prema stepenu urbanizacije – gusto, srednje i slabo naseljena područja. Za sve starosne grupe primetna je niža stopa rizika od siromaštva u Beogradskom regionu (u poređenju sa ostalim regionima), ali razlika prema stepenu urbanizacije zavisi od starosne grupe, ali i od samog regiona. Kada je u pitanju Beogradski region, kako se starost dece polako povećava, tako se povećava i stopa rizika od siromaštva u srednje i slabo naseljenim područjima. Ovo je najverovatnije povezano i sa polaskom dece u školu kojima je potrebno izdvojiti dosta novca za troškove prevoza ukoliko se škola nalazi u većem gradu.

Stopa rizika od siromaštva posmatrana prema stepenu urbanizacije prati rezultate i drugih istraživanja koja kažu da se sa smanjenjem gustine naseljenosti, povećava i rizik od siromaštva.

Socijalna davanja se ne mogu jasno formulisati na osnovu toga ko gde živi jer se deca često vode kao članovi domaćinstva koja žive u ostalim područjima (podela na gradska i ostala područja po definiciji Republičkog zavoda za statistiku), ali pohađaju školu u gradu, gde i žive. Takođe ne bi trebalo zanemariti činjenicu da život u većim gradovima iziskuje dodatne troškove koji se odnose na decu školskog uzrasta.

5.2.7 Struktura potrošnje – deca i mladi školskog uzrasta (6-19 godina)

Prethodna analiza pokazala je da deca i mladi uzrasta 6-19 godina (oni koji su uglavnom u nekom vidu redovnog obrazovanja – osnovna i srednja škola) imaju najveću stopu rizika od siromaštva u odnosu na ostalu decu i mlade. Iz ovog razloga, dalja analiza koja se bazira na podacima Ankete o potrošnji domaćinstava (APD), obuhvatiće samo domaćinstva koja imaju decu i mlade pomenutog uzrasta.

Rezultati pokazuju da domaćinstva u kojima živi barem jedno ili više dece i mlađih uzrasta 6-19 godina, imaju malo drugačiju strukturu potrošnje u odnosu na ostala domaćinstva. Naime, udio troškova za odeću i obuću, kao i za rekreaciju, gotovo je dva puta veći, dok je udio troškova obrazovanja, što je i logično, čak 6 puta veći. Takođe, udio transportnih troškova je nešto veći kod domaćinstava koja imaju decu ovog uzrasta. Sa druge strane, kod ostalih domaćinstava, udio troškova stanovanja i kupovine alkohola je nešto veći, dok je udio troškova za zdravstvenu zaštitu čak dva puta veći. Udeo troškova hrane je najveći kod svih domaćinstava, ali je, zbog neophodnih drugih troškova, nešto manji kod domaćinstava sa decom uzrasta 6-19 godina.

Trebalo bi napomenuti i da je prosečna potrošnja po članu domaćinstva manja kod domaćinstava sa decom pomenutog uzrasta (oko 34% manja) u odnosu na ostala domaćinstva. Kako se povećava broj dece/mladih ovog uzrasta u domaćinstvu, tako se linearno smanjuje i prosečna potrošnja po članu domaćinstva. Manji budžet domaćinstva dovodi do toga da se udio troškova za hranu linearno povećava sa povećanjem broja dece, što dovodi to toga da ima manje novca koji ostaje za druge neophodne stavke, tj. troškove.

5.2.8 Struktura potrošnje – deca i mladi školskog uzrasta (6-19 godina)

Dalja analiza se fokusira na stavke materijalne deprivacije koje su deo Ankete o prihodima i uslovima života (SILC) takođe posmatrajući starosnu grupu 6-19. Ako posmatramo uslove stovanja, nema velike razlike kada su u pitanju domaćinstva sa, tj. bez dece i mlađih pomenutog uzrasta. Ipak, zabrinjavajuća je činjenica da čak 19,1% dece i mlađih starosti 6-19 godina živi u domaćinstvima koja ne mogu da priušte adekvatno

zagrevanje stana, da 3,6% dece u svom domaćinstvu nema kupatilo, tj. da njih 4,6% nema nužnik sa vodokotličem u domaćinstvu u kojem živi. Takođe, čak 8,5% dece i mladih pomenutog uzrasta živi u stanu/kući koji je mračan, tj. u kojem nema dovoljno dnevne svetlosti.

Ipak, osnovna razlika koja postoji između domaćinstava sa i bez dece i mladih uzrasta 6-19 godina, nalazi se u obezbeđivanju neophodnih novčanih sredstava. Čak 35% domaćinstava sa decom ovog uzrasta pozajmilo je novac od banke ili neke druge finansijske institucije u vidu kredita ili minusa na tekućem računu, u odnosu na ostala domaćinstva kod kojih je to oko 30%.

Takođe, čak 44,6% domaćinstva koja imaju decu pomenutog uzrasta, u prethodnih 12 meseci (od trenutka anketiranja), kasnila su jednom ili više puta sa plaćanjem komunalnih usluga (grejanje, struja, gas, voda i slično⁷) zbog finansijskih teškoća. Kod domaćinstva bez dece ovog uzrasta, taj udeo je oko 35,6%. Međutim, interesantna je i činjenica da je veći udeo onih koji kasne sa plaćanjem dva ili više puta u domaćinstvima koja imaju decu pomenutog uzrasta – 37,1%, u poređenju sa 29% kod onih bez dece iste starosti.

Takođe, kada je u pitanju subjektivno siromaštvo, više je domaćinstva sa decom i mladima uzrasta 6-19 koja osećaju da veoma teško sastavljaju kraj s krajem u odnosu na ostala domaćinstva.

Dakle, ako se vratimo na prethodne podatke koji kažu da je udeo troškova stanovanja veći kod domaćinstava koja nemaju decu pomenutog uzrasta, trebalo bi uzeti u obzir i činjenicu da će se domaćinstva, da bi mogla da se izbore sa troškovima koji su neophodni za decu pomenutog uzrasta, pre ili češće odlučivati da dva ili više puta kasne sa plaćanjem komunalnih usluga.

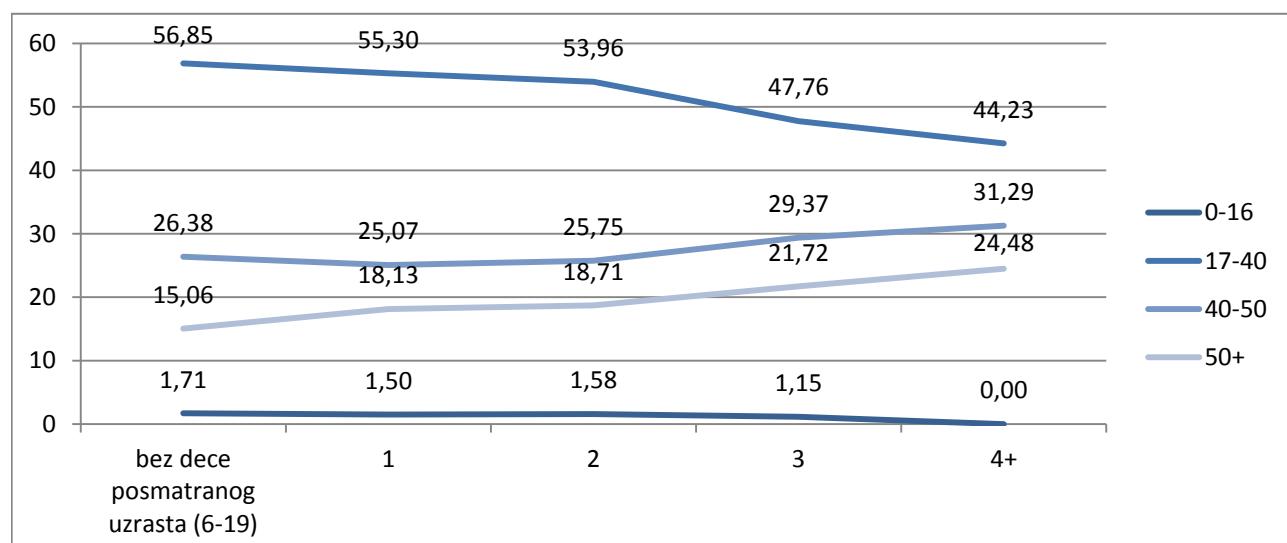
5.2.9 Odrasli članovi u domaćinstvima sa decom i mladima školskog uzrasta (6-19 godina)

S obzirom na to da deca posmatranog uzrasta iziskuju mnogo veće troškove, lica koja žive u domaćinstvima koja imaju decu ovog uzrasta, generalno rade (ili moraju da rade) više od ostalih domaćinstava.

Broj sati rada lica starosti 16 ili više godina u odnosu na broj dece koja žive u domaćinstvu, izraženo u procentima –Grafikon 7 pokazuje lica koja žive u domaćinstvima bez dece posmatranog uzrasta, kao i domaćinstva sa jednim, dvoje, troje, četvoro i više dece i mladih starosti 6-19, kao i prosečan broj sati rada tokom nedelje.

Kao što možemo da vidimo, kako se povećava broj dece (posmatrajući od 0=bez dece), tako se linearno povećava i broj sati rada. Sa povećanjem broja dece, linearno se smanjuje udeo sati rada 0-16 i 17-40, dok se linearno povećava broj sati rada veći od 40.

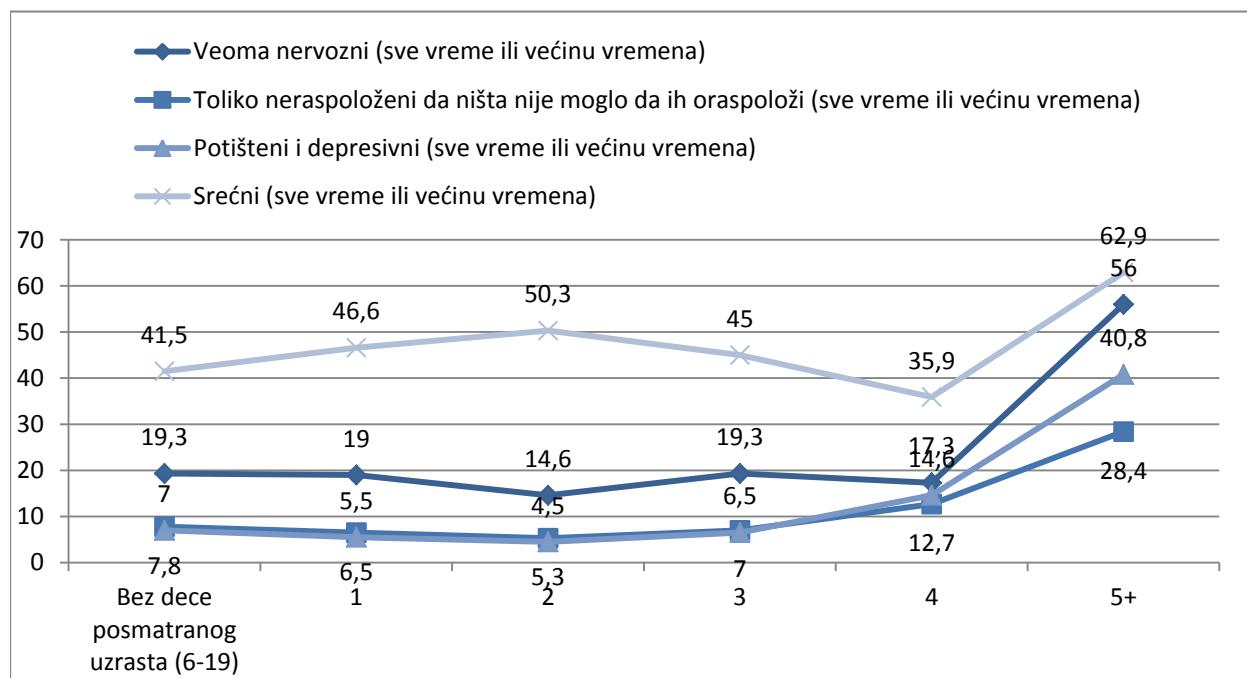
GRAFIKON 7. – Broj sati rada lica starosti 16 ili više godina u odnosu na broj dece koja žive u domaćinstvu, %

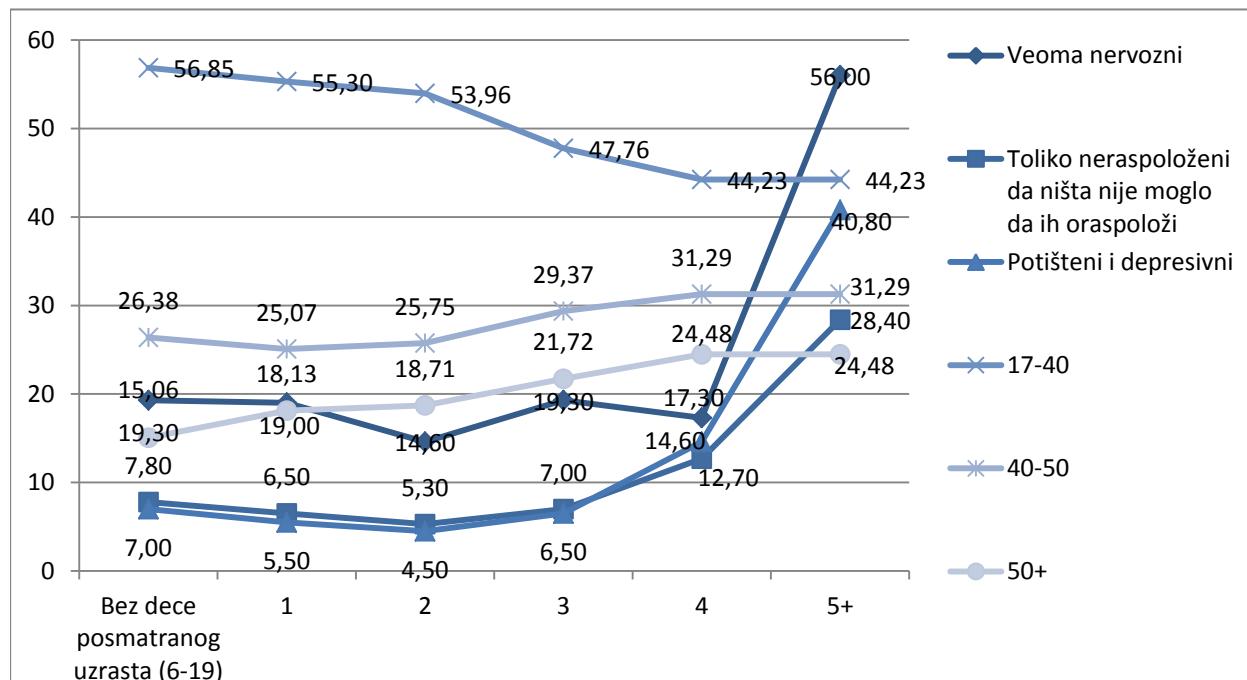
⁷Ovi troškovi se ne odnose na račun za telefon.

ANALIZA RANIJIH ISTRAŽIVANJA

GRAFIKON 8. Različita osećanja i raspoloženja osoba starosti 16 i više godina u odnosu na broj dece koja žive u domaćinstvu, %

GRAFIKON 9. Osećanja i raspoloženja, kao i prosečan broj sati rada kod lica starosti 16 ili više godina u odnosu na broj dece koja žive u domaćinstvu, %

Kada je u pitanju svest o zdravlju, lica koja žive sa decom ovog uzrasta, više vode računa o svom zdravlju – oko 13,8% lica koja žive u domaćinstvima bez dece i mlađih uzrasta 6-19 godina, nije otišlo u prethodnih 12 meseci kod lekara, a trebalo je, dok je taj procenat oko 9 kod domaćinstava sa decom i mlađima pomenutog uzrasta.

Takođe, kada se pogledaju razlozi za to, u oba slučaja je glavni uzrok nedostatak finansijskih sredstava, ali dok je kod domaćinstava sa decom/mladima sledeći glavni razlog nedostatak vremena zbog posla i brige o drugima, lica u domaćinstvima bez dece ovog uzrasta, navela su da su želela da sačekaju da vide da li će se stanje popraviti.

Fininaskijski aspekt i relativno siromaštvo, ne treba da budu jedini pokazatelj socio-ekonomskog stanja društva. Ukoliko smo depresivni i potišteni, manje smo aktivni i produktivni na svom poslu, imamo veći rizik da budemo otpušteni i manju verovatnoću da pronađemo posao.

Prethodna analiza pokazala je da lica u domaćinstvima sa decom i mladima pomenutog uzrasta, (moraju da) rade mnogo veći broj sati. Neizvestnost, strest i finansijski problemi utiču direktno na fizičko i duševno zdravlje, a samim tim i na sve aspekte našeg života.

Rezultati pokazuju da se lica koja žive u domaćinstvima bez dece i mlađih uzrasta 6-19 godina, sve vreme ili većinu vremena osećaju više nervozno, depresivno i potišteno, kao i manje srećno, u odnosu na domaćinstva koja imaju jedno ili dvoje dece/mladih ovog uzrasta –Grafikon 8.

Ipak, sa povećanjem broja dece/mladih, sa dvoje na troje, polako počinje da se povećava i osećaj nervoze, depresije i potištenosti, a osećaj sreće se polako smanjuje. Ovaj trend ostaje isti i sa četvrtim detetom, ali sa petim detetom i više njih, „negativna“ osećanja naglo rastu. Ipak, interesantna je i činjenica, da su lica koja žive u domaćinstvima sa pet i više dece/mladih ovog uzrasta, najsrećnija – čak 62,9% ovih lica je bilo srećno sve vreme ili većinu vremena (prosek ostalih –oko 44%).

Lica u domaćinstvima sa dvoje dece/mladih uzrasta 6-19 godina su najveći deo svog vremena srećna i manje se osećaju nervozno, neraspoloženo i potišteno u odnosu na lica iz ostalih domaćinstava.

Možemo zaključiti da se sa povećanjem broja dece/mladih polako povećava i potreba za većim novčanim sredstvima, tj. za povećanjem prosečnih broja sati rada. Sa povećanjem broja sati rada, povećava se i osećaj nervoze, potištenosti i depresije koji dovodi do smanjenja osećanja sreće – Grafikon 9.

5.2.10 Visokoobrazovani mladi bez radnog iskustva

Iako ne predstavljaju veliki udeo u populaciji, poražavajući je podatak da u Srbiji ima oko 17 hiljada mlađih starosti 21-30 godina koji su završili više ili visoko obrazovanje, a koji žive u domaćinstvima koja su u riziku od siromaštva (oko 8,2% u odnosu na ukupan broj lica ove starosti i ovog obrazovanja).

Dakle, i pored toga što su godinama ulagali u sebe i u svoje obrazovanje, i dalje su jedni od najugroženijih lica.

Ako posmatramo sva lica starosti 21-30 godina koja su završila više/visoko obrazovanje ili doktorske studije, čak 68,6% njih i dalje živi sa barem jednim roditeljem/starateljem. Takođe, samo 27,9% njih živi sa partnerom, tj. 22,4% njih je u braku, a 16,6% njih je roditelj/staratelj jednom ili više dece u domaćinstvu u kojem žive.

Najveći deo njih živi u Beogradskom regionu (oko 38%), a najmanje u Regionu Južne i Istočne Srbije (oko 15,2%). Takođe, posmatrajući prema polu, udeo žena je veći (oko 59,6%). Od svih lica ove starosti koja su završila više/visoko obrazovanje, oko 18,7% njih se i dalje školuje.

Oko jedne polovine, tačnije 47,5% se izjasnilo da radi (ne uključujući samozaposlena lica), dok je 34,2% ovih lica nezaposleno. Ostatak se izjasnio kao neaktivna lica. Takođe, čak 75,1% onih koji nisu bili zaposleni u trenutku anketiranja, nikada nije radilo, tj. nema radnog iskustva. Međutim, gotovo svi (više od 90%) aktivno traže posao i bili bi spremni da počnu da rade kada bi im posao bio ponuđen.

Dakle, ova lica pripadaju grupi najobrazovanijeg dela stanovništva ali zbog trenutne ekonomske situacije i nestabilnog tržišta rada, kao i obrazovnog sistema koji im ne obezbeđuje potrebno radno iskustvo, ne mogu lako i brzo da pronađu posao. Dakle, više nemaju pravo na studentski kredit ili stipendiju, a veliki deo ne može da ostvari značajnija i redovna novčana primanja, tako da padaju na teret svog domaćinstva.

5.3 Tik do penzije – osobe starosti 50-64 godine

Iako se na prvi pogled čini da su osobe starosti 50-64 godine (čine oko 23% ukupne populacije), nešto manje ugrožene od drugih starosnih grupa (oko 22% ovih lica živi u domaćinstvima koja su u riziku od siromaštva), iza ovog podatka kriju se izuzetno ugrožene kategorije lica koje vrlo često ni na koji način ne mogu same da poboljšaju svoju materijalnu situaciju – nisko obrazovanje, lošije zdravlje, neadekvatno radno iskustvo, neodgovarajući radni profili itd.

Vrlo često se ova lica ne analiziraju dovoljno, tj. kao izdvojena kategorija jer se uglavnom govori o deci, mladima, nezaposlenima, penzionerima, samohranim roditeljima, pa mogu ostati iza kulisa. Sa slabijom ekonomijom, mnoga od ovih lica su ostala bez radnog mesta na kojem su (neke od njih) provele i čitav svoj radni vek. Ovo su lica koja imaju decu koja se i dalje školjuju, decu koja su nezaposlena, bolesne roditelje o kojima još uvek moraju da brinu. Neki od njih su i razvedeni, udovci/udovice, samci. Veliki deo njih nema adekvatno obrazovanje, nema mogućnost pre-ili dokvalifikacije, a mnogi zavise od njih, a i često se nemaju na koga osloniti. Moja ideja je da prikažem kako, gde i s kim oni žive.

Da bismo bolje razumeli koji su potencijalni razlozi za materijalnu ugroženost i relativno siromaštvo, ovu starosnu grupu smo najpre podelili prema polu, a zatim i razložili na sledeće podgrupe: 50-54, 55-59 i 60-64. Dakle, to su lica koju su blizu penzije ili su tek penzionisala⁸.

5.3.1 Finansijska situacija

Grafikon A11 (Aneks) pokazuje stope rizika od siromaštva za pomenute starosne grupe. Kao što možemo videti, sa povećanjem godina, stopa se smanjuje i to značajnije kod žena nego kod muškaraca. Takođe, starosna grupa 60-64 godine je u najmanjem riziku od siromaštva. Ako bismo se držali samo ovih podataka, mogli bismo doneti pogrešan zaključak o uslovima i kvalitetu života ovih lica.

Posmatrajućima prema kvintilima – Prvi i drugi kvintil prema polu kod starosnih grupa 50-54, 55-59 i 60-64, % Grafikon A12 (Aneks), udeo lica koja su u prvom i drugom kvintilu, tj. u domaćinstvima sa najmanjim ekvivalentnim prihodom, smanjuje se sa povećanjem njihove starosti. Dakle, odnos je obrnuto proporcionalan, i više je izražen kod žena.

⁸Starosna granica za odlazak u penziju je u Republici Srbiji je drugačija kod muškaraca i žena – 65 godina za muškarce i 60 godina za žene. Prema novim odredbama Zakona o izmenama i dopunama zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju iz 2014. godine, Zakon o izmenama i dopunama zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju, SG75/2014 starosna granica za odlazak žena u penziju pomera se svake godine za pola godine, tj. u 2015. godini na 60 godina i šest meseci i najmanje 15 godina radnog iskustva. Izmenama ovog zakonskog akta predviđeno je da se do 2032. godine postepeno pomeraju uslovi za penziosanje, tj. da bi od ove godine i kod žena i kod muškaraca uslov za starosnu penziju navršenih 65 godina života.

5.3.2 AROPE indikator – lica starosti

50-59 godina

Da bismo bolje razumeli šta se zapravo krije iza ovih brojeva, analizirali smo AROPE indikator koji je prikazan na Grafikonu A13 i u Tabeli A1 (Aneks) i to samo za strosne grupe 50-54 i 55-59. Dakle, muškarci starosti 50-59 godina, češće od žena iste starosti, žive u domaćinstvima koja su u riziku od siromaštva, izrazito materijalno ugrožena i sa niskim intenzitetom rada.

Sa povećanjem godina, lica ove starosti sve češće žive u domaćinstvima koja imaju nizak intenzitet rada (kod žena je to mnogo više izraženo), što bi moglo da navede na činjenicu da što su stariji, sve češće žive sami ili sa svojim partnerom istih ili sličnih godina.

5.3.3 Tip domaćinstva – lica starosti

50-64 godine

Kako bismo potvrdili ovu tvrdnju, ova lica smo analizirali prema broju članova domaćinstva u kojima žive. Analiza je pokazala da je udeo muškaraca starosti 50-54 godine koji žive sami veći od uleta žena iste starosti.

Međutim, sa povećanjem godina života, povećava se i udeo žena koje žive same –sa 5,9%, koliko je kod žena starosti 50-54 godine, na čak 15,9% kod žena starosti 60-64 godine.

Takođe, i kod muškaraca i kod žena posmatrane starosti, sa povećanjem godina, povećava se i udeo dvočlanih domaćinstava, dok se sa druge strane smanjuje udeo domaćinstava sa više od 3 člana – Tabela A2 (Aneks).

Ukoliko ovu analizu razložimo na lica koja žive u domaćinstvima koja su u riziku od siromaštva i na ona koja nisu, dobijamo jasniju sliku. Tabela A3. Broj članova domaćinstva u kojem žive prema riziku od sirmaštva i prema starosnim grupama 50-54, 55-59 i 60-64, (Aneks) pokazuje da, kada su u pitanju muškarci, udeo jednočlanih domaćinstava se povećava sa povećanjem starosti, ali ne značajno.

Međutim, ako istu podgrupu posmatramo prema tome da li su u riziku od siromaštva ili ne, vidimo da je udeo jednočlanih muških domaćinstava (starost 60-64) koja su u riziku od siromaštva značajnije veći – oko 15,1%, za razliku od 7,3% koja nisu u riziku.

Dakle, lica ove starosti su u većem riziku od siromaštva ako žive sama, tako da su muškarci starosti 50-64 godine u većem riziku od siromaštva ako žive sami, dok je to kod žena najviše izraženo kod starosti 60-64 godine.

Ako posmatramo ova lica prema broju izdržavane dece koja žive u domaćinstvu, možemo primetiti da su lica koja žive u domaćinstvima bez izdržavane dece u malo većem riziku od siromaštva. Razlog tome je verovatno i činjenica da upravo (ne)postojanje izdržavane dece određuje sam tip, tj. strukturu domaćinstva, kao i strukturu raspoloživog prihoda. Lica ove starosti, koja u svom domaćinstvu nemaju izdržavanu decu, najčešće su ona koja žive sama ili samo sa partnerom sličnih godina. Sa druge strane, ukoliko u domaćinstvu ovih lica živi troje i više izdržavane dece, njihov rizik od siromaštva se gotovo udvostručuje.

Kao što je prethodna analiza pokazala, veći broj članova domaćinstva, dovodi do većeg rizika od siromaštva –Tabela A4 (Broj izdržavane dece i rizik od siromaštva –Aneks). Kada je u pitanju materijalna deprivacija i broj izdržavane dece, situacija je malo drugačija. Naime, muškaraci starosti 50-59 godina češće žive u domaćinstvima koja su materijalno ugrožena ako u njima nema izdržavane dece, dok je to kod žena izraženo samo kod starosne grupe 50-54. Sa druge strane, muškarci pomenute starosti, koji žive u domaćinstvima u kojima ima troje i više izdržavane dece, su češće materijalno ugroženi –Tabela A5. (Broj izdržavane dece i materijalna deprivacija –Aneks).

5.3.4 Bračni status – lica starosti 50-64 godine

Da bismo bolje razumeli razloge, analizu smo usmjerili na utvrđivanje postojanja partnera u domaćinstvu. Kod muškaraca je za sve posmatrane starosne grupe situacija ista – ukoliko u domaćinstvu ne živi sa partnerkom, rizik od siromaštva je veći.

Ovi procenti ostaju relativno nepromjenjeni sa povećanjem broja godina – u proseku oko 17,7% muškaraca koji nisu u riziku od siromaštva ne živi sa partnerkom u istom domaćinstvu, tj. 24,4% onih koji su u riziku od siromaštva.

Kod žena starosti 50-59 godina je situacija obrnuta, ali nema značajnije razlike u udelu. Sa druge strane, žene starosti 60-64 godine koje ne žive sa partnerom su u drastično većem riziku od siromaštva. Jedna

polovina žena ove starosti koja je u riziku od siromaštva ne živi sa partnerom, dok je kod muškaraca to 24,3% –Tabela A6 (Lice ne živi sa partnerom u domaćinstvu –Aneks).

Ne treba zaboraviti činjenicu da je očekivano trajanje života u Republici Srbiji drugačije za muškarce i žene, kao i na razliku između godina starosti kod partnera (muškarci su, kod osoba posmatrane starosti, uglavnom nekoliko godina stariji od svojih partnerki). Razlog zašto žene starosti 60-64 godine češće žive same je i taj što se za ovu starosnu grupu povećava udio žena koje su udovice.

Da bismo bolje razumeli kako bračno stanje utiče na materijalne uslove života i finansijsku situaciju, posmatrane starosne grupe smo analizirali prema tome da li su u riziku od siromaštva, kao i prema materijalnoj ugroženosti domaćinstva u kojem žive.

Analiza je pokazala da su neoženjeni muškarci u većem riziku od siromaštva i izraženo materijalno ugroženi u odnosu na ostale i to naročito kod starosne grupe 50-59. Generalno gledano, veći je udio muškaraca ove starosti koji su neoženjeni nego što je to situacija kod muškaraca starosti 60-64 godine. Isto se može reći i za razvedene muškarce, s tim što razlika u procentima nije toliko izražena kao kod neoženjenih muškaraca.

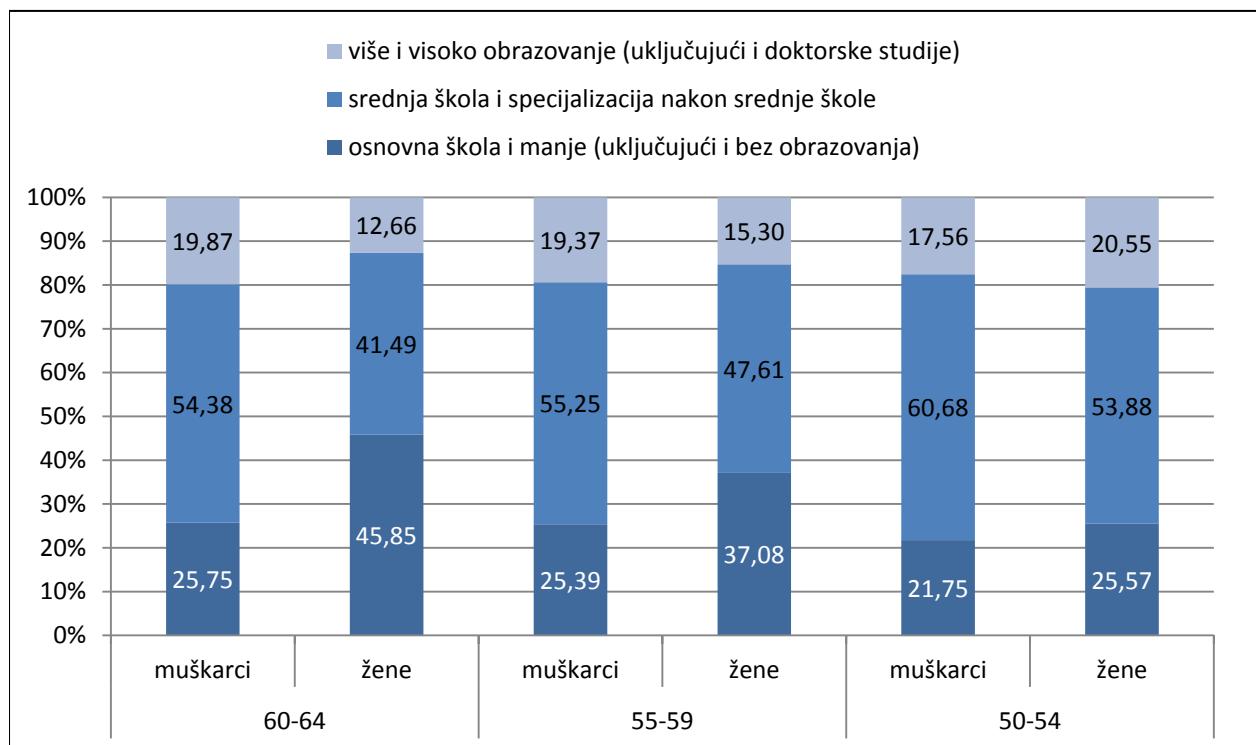
Interesantna je činjenica da su žene starosti 55-59 godina, a koje su razvedene, u nešto manjem riziku od siromaštva i da manje su materijalno ugrožene. Razlozi za to bi se možda mogli već sada nazreti, ali potrebna je dalja analiza da bi se mogli i potvrditi.

Dakle, kao što je već pomenuto, udio žena starosti 60-64 godine, a koje su udovice, povećava se bez obzira na rizik od siromaštva ili materijalnu ugroženost, ali je evidentno da se za ove žene dosta povećava i rizik od siromaštva i da one najčešće žive u domaćinstvima koja su materijalno ugrožena – Tabele A7. i A8 (Stopa rizika od siromaštva, materijalna deprivacija i bračno stanje – Aneks).

5.3.5 Okruženje – region i stepen urbanizacije (lica starosti 50-64 godine)

Na rizik od siromaštva ne utiče samo činjenica sa kim žive, već i gde. Lica posmatrane starosti koja nisu u riziku od siromaštva, relativno su ravnomerno raspoređena u svim regionima, s tim što je najmanji udio onih koji žive u Regionu Južne i Istočne Srbije.

GRAFIKON 10. Obrazovanje i starosne grupe, %

Međutim, kada posmatramo lica koja žive u domaćinstvima koja su u riziku od siromaštva, situacija je drugačija. Naime, najmanji udeo lica koja su u riziku od siromaštva živi u Beogradskom regionu, dok najveći deo lica ove starosti koja su u riziku od siromaštva, živi u Regionu Šumadije i Zapadne Srbije, kao i u Regionu Južne i Istočne Srbije – Tabela A9 (Stopa rizika od siromaštva i regioni –Aneks).

Posmatrajući prema stepenu urbanizacije, što su siromašniji, više žive u slabo naseljenim područjima –više od 50% u proseku (čak i 60% za lica starosti 55-64 godine). Sa druge strane, oni koji nisu u riziku od siromaštva, najčešće žive u gusto naseljenim područjima.

5.3.6 Obrazovanje – lica starosti 50-64 godine

Obrazovanje igra jednu od takođe veoma važnih uloga kada je u pitanju stopa rizika od siromaštva. Generalno gledano, struktura obrazovanja je primetno drugačija kod različitih starosnih grupa.

Na Grafikonu 10 – Obrazovanje i starosne grupe, starosne grupe su prikazane obrnutim redom – (60-64), (55-59) i (50-54) kako bi se na najbolji način videla ova razlika i trend. Naime, udeo žena starosti 60-64 godine koje imaju završenu samo osnovnu

školu ili su bez obrazovanja, čini gotovo jednu polovinu. Sa smanjenjem godina, u istom smeru se kreće i udeo žena sa niskim obrazovanjem.

Kod starosne grupe 50-54, ovaj procenat je gotovo prepolovljen – 25,6%. Dok se sa smanjenjem godina povećava udeo žena sa višim i visokim obrazovanjem, a smanjuje udeo sa niskim, kod muškaraca se sa smanjenjem niskog obrazovanja (dosta blaži trend), povećava udeo onih sa srednjim obrazovanjem⁹, a polako smanjuje udeo visokog i višeg obrazovanja¹⁰.

Za starosnu grupu 60-64 imamo da je čak 45,9% žena bilo samo sa osnovnom školom ili bez obrazovanja, a samo 12,7% njih sa višim i visokim obrazovanjem, kod starosne grupe 50-54, udeo žena sa višim i visokim i obrazovanjem iznosi čak 20,5% što je više od udela muškaraca istih godina (17,6%).

Kada u analizu uključimo i rizik od siromaštva, vidimo da je obrazovanje jedan od najznačajnijih faktora koji utiče na finansijsku situaciju domaćinstva. Iako generalno ima više žena koje su bez ili sa

⁹Termin srednja škola uključuje i osobe koje su završile specijalizaciju nakon srednje škole.

¹⁰Termin više i visoko obrazovanje uključuje i osobe koje su završile doktorske studije.

niskim obrazovanjem, ono svakako povećava rizik od siromaštva, i to kod oba pola – Tabela A 10 (Obrazovanje i stopa rizika od siromaštva – Aneks).

Kod žena starosti 60-64 godine, koje su bez obrazovanja ili samo sa završenom osnovnom školom, stopa rizika od siromaštva je najveća – čak 77,5%. Generalno gledano, muškarci starosti 50-59 godina nešto češće žive u domaćinstvima koja imaju lošije uslove života u odnosu na žene iste starosti. Međutim, kod starosne grupe 60-64, situacija je obrnuta.

5.3.7 Materijalna deprivacija – lica starosti 50-64 godine

Oko jedne petine lica posmatrane starosti, u proseku, nije imalo dovoljno finansijskih sredstava da bi moglo da priušti adekvatno zagrevanje svog stana/kuće – Tabela A 11 (Aneks).

Iako bi se na prvi pogled moglo pomisliti da lica koja žive u slabo naseljenim područjima mogu da priušte zagrevanje svog stana/kuće malo bolje od lica koja žive u gusto naseljenim područjima, koristeći druge izvore energije za grejanje (npr. drvo), situacija je obrnuta. Naime, domaćinstva koja žive u gusto naseljenim sredinama, imaju manje problema sa nedostatkom sredstava za adekvatno grejanje od domaćinstava koja žive u slabo naseljenim područjima – Tabela A 12 (Aneks).

Prethodna analiza, koja se odnosila na stopu rizika od siromaštva prema stepenu urbanizacije i prema regionima, pokazala je da lica posmatrane starosti, koja su u najmanjem riziku od siromaštva, žive pretežno u većim gradovima, pa prethodni podatak ne bi trebalo da čudi.

U proseku, oko 5% muškaraca i 4% žena, starosti 50-64 godine, živi u domaćinstvima koja nemaju kupatilo, tj. oko 5,5% muškaraca i oko 4,2% žena živi u domaćinstvima koja nemaju nužnik sa vodokotlićem.

Oko jedne polovine svih lica posmatrane starosti, ne može da priušti neočekivani trošak u iznosu od oko 10.000 dinara. Ova stopa relativno je stabilna sa povećanjem godina i nema značajnije razlike između polova.

Iz prethodne analize videli smo da su i žene i muškarci približno materijalno ugroženi i u sličnom riziku od siromaštva, sa manjim odstupanjima. Ipak, kada je u pitanju kašnjenje sa plaćanjem računa (jednom ili više puta), muškarci, u poređenju sa

ženama iste starosti, žive u domaćinstvima koja imaju veće tendencije za svoje troškove ne izmiruju na vreme.

Interesantna je i činjenica da se sa smanjenjem broja godina, kod oba pola, polako povećava deo onih koji žive u domaćinstvima koja kasne sa plaćanjem računa. Ovo može biti ili posledica kulture/tradicije društva koja se polako menja, ali može biti i posledica činjenice da mlađe osobe češće u svom domaćinstvu imaju izdržavanu decu koja iziskuju više troškova.

5.3.8 Tržište rada – lica starosti 50-64 godine

Današnje tržište rada u mnogome je promenjeno u odnosu na period od pre 30-40 godina kada su analizirana lica, u proseku, tražila svoj (prvi) posao. Lica starosti 50-64 godine koja se sada uključe na tržište rada (ne uzimajući u obzir činjenicu da žene mogu da odu u starosnu penziju već sa 60 godina), teže dolaze do posla u poređenju sa licima koja su mlađa od njih.

Neki od glavnih razloga su nepostojanje tražnje za njihovim profilima – neodgovarajuće obrazovanje i radno iskustvo, nedovoljno informatičko znanje i slično. Delom zbog ovih razloga, ali i nekih drugih, ova lica često su dugoročno nezaposlena i samim tim u većem riziku od siromaštva i materijalne ugroženosti.

Postojanje neformalne zaposlenosti prisutno je kod lica svih starosnih grupa, kao i kod oba pola. Razlozi za to su drugačiji od osobe do osobe, ali vrlo često ne postoji mogućnost izbora.

Uslovi i kvalitet života često se mere i povezuju samo sa stopom rizika od siromaštva i materijalnom deprivacijom, ali često se zaboravlja na činjenicu koliko osobama, nakon završenog posla, ostaje vremena i energije da se bave drugim aktivnostima.

Dakle, ako svakodnevno moramo da radimo dva posla ili više smena, tj. prekovremeno, kako bismo obezbedili dovoljno novca za sebe i druge članove domaćinstva, da li nas sama činjenica da se nalazimo iznad granice siromaštva zaista čini osobom koja ima zadovoljavajuće uslove života?

Preveliki stres, premalo odmora, kao i nedovoljno vremena za svoje hobije, porodicu i prijatelje, polako dovodi do psihičkih i fizičkih bolesti. Radno neaktivno i radno nesposobno stanovništvo jedni su

od najvećih problema današnjeg društva i svake godine gubi se ogromni novac.

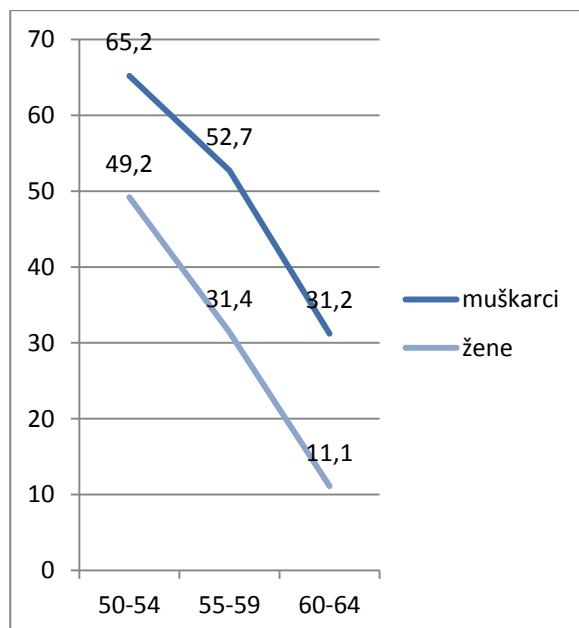
Kako bismo bolje razumeli položaj ovih lica na tržištu rada, analizirali smo podatke **Anekte o radnoj snazi** (ARS). Podaci su pokazali da se formalna zaposlenost, koja je kod muškaraca starosti 50-54 godine oko 56,5%, polako smanjuje kod sledeće starosne grupe na 44,4%, da bi se kod starosne grupe 60-64 gotovo preplovila – 24,7%.

Kod žena se formalna zaposlenost kreće na isti način kao i kod muškaraca, s tim što se ovaj procenat drastično smanjuje već kod sledeće starosne grupe, sa 41,9% na samo 23,1%. Žene starosti 60-64 godine koje su u formalnoj zaposlenosti čine samo oko 4,5%. Ovaj podatak ne treba da čudi jer je starosna granica za odlazak u penziju kod žena 60 godina.

Međutim, neformalna zaposlenost relativno je stabilna sa povećanjem broja godina i kod muškaraca i kod žena, sa manjom tendencijom pada kod starosne grupe 60-64. Kod muškaraca je u proseku oko 7,8%, a kod žena oko 7,4% – Tabela A 13 i Grafikoni A 14 i A 15 (Aneks).

Kada generalno posmatramo ideo lica koja rade, bilo formalno ili neformalno, prema starosnim grupama i prema polu, vidimo da se sa povećanjem broja godina polako smanjuje i ideo lica koja rade. Ovaj trend prisutan je kod lica oba pola –Grafikon 11 i Tabela A16 (Aneks).

GRAFIKON 11. Udeo lica koja trenutno rade, prema polu i starosnim grupama, %

Međutim, ideo muškaraca koji rade veći je od udela žena i to kod svih starosnih grupa. Interesantna je i činjenica da oko 11% žena starosti 60-64 godine je u nekom obliku zaposlenja (formalnom ili neformalnom). Dakle, iako imaju uslova za odlazak u starosnu penziju, žene i dalje rade. Jedan od razloga može da bude i da nemaju 15 godina staža, pa samim tim nemaju uslov za penziju, odnosno, da su ispunile samo starosni uslov.

Imajući u vidu prethodno navedene podatke o formalnoj i neformalnoj zaposlenosti, analizirali smo koji ideo lica posmatrane starosne grupe ima pravo na penzijsko i zdravstveno osiguranje, plaćeno bolovanje i plaćen godišnji odmor.

Nepostojanje mogućnosti za plaćen godišnji odmor, nemogućnost besplatnog lečenja, kao ni ostvarivanje prava na penziju umnogome utiče na uslove i kvalitet života ne samo posmatranih lica, već i na članove domaćinstva sa kojima žive.

U Tabeli A17. (Da li ostvaruju pravo na penzijsko i zdravstveno osiguranje, plaćeni odmor i bolovanje –Aneks) vidimo da jedna trećina muškaraca i žena starosti 55-59 godina nema plaćeno bolovanje ni plaćen godišnji odmor, a oko jedne četvrtine, u proseku, ne ostvaruje pravo na penzijsko i zdravstveno osiguranje. Razlog ovome je svakako i činjenica da se lica ove starosti, a koja su u formalnom zaposlenju, polako povlače sa tržišta rada, a da se poveća broj onih koji su angažovani u poljoprivredi.

Posmatrano prema obliku svojine, sa povećanjem starosti, udeli muškaraca ostaju relativno stabilni u svim oblicima. Ipak, primetno je malo pomeranje iz privatne-registrovane u privatnu-neregistrovanu svojinu. Oko jedne trećine muškaraca posmatrane starosti radi u državnim ustanovama.

Kod žena je situacija malo drugačija. Naime, u proseku, oko 44% žena starosti 50-59 godina radi u državnim ustanovama. Međutim, ovaj ideo se smanjuje kod žena starosti 60-64 godine na 24,7%. Razlog tome je verovatno uslov za odlazak u starosnu penziju – Tabela A 18 (Aneks).

Najveći broj žena koji nastavlja da radi najčešće radi u neregistrovanim firmama. ideo lica koja su radila prekovremeno ostaje relativno stabilan sa povećanjem starosti. U proseku, oko 9,5% muškaraca i 7,5% žena posmatrane starosti su radila prekovremeno (posmatrano u odnosu na trenutak anke-

tiranja). Kod muškaraca ovaj procenat umereno raste ali ne značajno – Tabela A 19 (Aneks).

Što su mlađa, lica posmatrane starosti imaju mnogo bolje uslove rada. Analizirajući deo lica koja nisu imala neplaćene prekovremene sate rada, vidimo da su u najboljoj poziciji bila lica starosti 55-59 godina – oko 39,6% muškaraca i oko 44,8% žena.

Sa druge strane, ako posmatramo starosnu grupu 60-64 godine, samo 22,7% muškaraca i oko 28,4% žena koji su radili (bilo formalno, bilo neformalno), nije imalo neplaćene prekovremene sate.

Ako analiziramo lica koja su imala više od 10 neplaćenih prekovremenih sati (bilo u formalnom bilo u neformalnom zaposlenju), vidimo da se sa povećanjem godina starosti, pogoršava pozicija žena. Oko 8,1% žene starosti 50-54 godine imalo je više od 10 sati prekovremenog rada za koje nisu bile plaćene, da bi se taj deo povećao na 19,65 za starosnu grupu 60-64 godine. Ovaj procenat vrlo je sličan sa udelom muškaraca iste starosne grupe – 19,3%.

Kada su u pitanju smene, sa povećanjem broja godina smanjuje se deo lica koja su često radila noću ili uveče. Samo oko 1% žena starosti 60-64 godine je često radio noću, dok je taj procenat kod muškaraca oko 4,9% – Tabela A 20. i Grafikoni A 16 i A 17 (Aneks).

Iako rad noću nije u velikoj meri zastavljen ni kod muškaraca ni kod žena, u proseku, jedna petina muškaraca posmatrane starosti i oko 15,7% žena je često radilo uveče. Ovaj deo se lagano smanjuje sa povećanjem godina starosti, ali i dalje ostaje na sličnom nivou.

Ako posmatramo rad u toku jedne nedelje, muškarci starosti 50-59 godina više su nego žene iste starosti, često radili nedeljom – oko 24% muškaraca i oko 18,2% žena. Međutim, u starosnoj grupi 60-64 godine, situacija je malo drugačija. Iako se beleži povećanje udela muškaraca ove starosne grupe koji su često radili nedeljom (na oko 28,5%), deo žena iste starosti se udvostručuje – 43,9%. Svakako ne treba zaboraviti i činjenicu da se lica ove starosti, a koja su u formalnom zaposlenju, polako povlače sa tržišta rada, a da se poveća broj onih koji su angažovani u poljoprivredi.

Dakle, generalno gledano, žene koje nakon starosne granice za odlazak u penziju, nastavljaju da rade, najčešće se nalaze u neformalnom obliku zaposlenja sa većim brojem neplaćenih radnih sati i čestim

radom nedeljom. Takođe, one najčešće ne ostvaruju pravo na penzijsko i zdravstveno osiguranje (što je donekle i logično zbog zakonskih osnova), ali isto tako i u velikom broju slučajeva nemaju pravo na plaćeno bolovanje i na plaćen godišnji odmor.

Interesantan je i podatak da se sa povećanjem broja godina kod muškaraca, smanjuje i deo onih koji imaju dodatni posao, dok je kod žena situacija suprotna. Procenti nisu veliki i nema značajnijeg strukturnog loma, ali je se može primetiti blagi pad kod muškaraca, tj. blagi rast udela kod žena – Tabela A 21 (Aneks).

Svi ovi podaci ukazuju na težak položaj žena starosti 60-64 godine koje su u nekom obliku zaposlenja, a čiji izbor da nastave da rade verovatno nije želja već nužda. Veliki broj žena ove starosti je sa veoma niskim obrazovanjem ili bez osnovnog obrazovanja, tako da verovatno i vrsta posla koji obavljaju zahteva dosta fizičkog rada i prekovremeni broj sati koji baš i nije odgovarajući u skladu sa njihovim godinama i zdravstvenim stanjem.

Ako posmatramo status na tržištu rada u zavisnosti da li lice živi u domaćinstvu koje je u riziku od siromaštva ili ne, ova stopa je najmanja kod lica posmatrane starosti, koja su zaposlena. Ipak, treba uzeti u obzir i činjenicu da je, generalno gledano, deo zaposlenih lica kod oba pola najmanji – Tabela A 22 (Aneks).

Nezaposlenost i kod žena i kod muškaraca igra najveću ulogu kada je u pitanju rizik od siromaštva. U svim starosnim grupama, deo nezaposlenih muškaraca veći je udela nezaposlenih žena. Dok se kod nezaposlenih muškaraca, u proseku, stopa rizika od siromaštva udvostručuje, kod žena starosti 60-64 godini se čak i utrostručuje.

I kod muškaraca i kod žena, kod svih posmatranih starosnih grupa, stopa rizika se smanjuje ukoliko su se izjasnili kao penzioneri. Dakle, iako možda ne sasvim dovoljna, određena primanja u vidu penzije ipak na smanjuju rizik od siromaštva.

Stopa neaktivnosti kod muškaraca posmatrane starosti je niska i relativno stabilna u odnosu na povećanje broja godina i na postojanje rizika od siromaštva – oko 1,6% u proseku. Nešto je malo veća kod muškaraca koji su u riziku od siromaštva starosti 60-64 godine – oko 2,4%.

Međutim, kod žena je situacija malo drugačija. Iako se deo neaktivnih žena koje nisu u riziku od

siromaštva lagano povećava sa povećanjem broja godina, ona ostaje relativno stabilna, bez značajnih skokova i u proseku iznosi oko 7%. Ipak, kada su u pitanju žene koje žive u domaćinstvima koja su u riziku od siromaštva, ovaj udio je oko tri do četiri puta veći.

Oko 19,2% neaktivnih žena starosti 50-54 godine bilo je u riziku od siromaštva, da bi se ovaj udio povećao na 28,3% kod žena starosti 60-64 godine. Dakle, žene koje na osnovu svojih godina, imaju uslova za odlazak u starosnu penziju, ali su neaktivne (uglavnom nemaju primanja), imaju veći rizik od siromaštva.

Da bismo razumeli razloge za prethodno navedene podatke, analizu smo usmerili na radno iskustvo. Kada govorimo o radnom iskustvu, treba se podsetiti činjenice da je oko 45,9% žena starosti 60-64 godine bez obrazovanja ili samo sa osnovnom školom, tj. oko 37,1% kod starosne grupe 55-59.

Analiza je pokazala da je udio žena koje su bez radnog iskustva (plaćeni rad) veći od udela muškaraca kod svih posmatranih starosnih grupa i to oko dva puta za starosnu grupu 50-59 godina, i oko 3 puta kod starosne grupe 60-64. Nepostojanje radnog iskustva, i kod muškaraca i kod žena, povećava rizik od siromaštva. Kod starosne grupe 60-64 godine, kod oba pola, stopa rizika od siromaštva se gotovo utrostručuje – Tabela A 23 (Aneks).

Situacija je slična kod lica koja imaju od jedne do pet godina radnog iskustva. Iako je udio ovih lica u odnosu na ukupan broj lica iste starosne grupe relativno mali, nedovoljno radno iskustvo u odnosu na godine starosti, povećava rizik od siromaštva i to osetnije kod žena nego kod muškaraca.

Da bismo bolje razumeli poziciju lica posmatrane starosti koja su se izjasnila da trenutno traže posao, analizirali smo dužinu traženja posla prema polu i prema starosnim grupama. Naime, nešto manje od jedne petine muškaraca starosti 50-54 godine, tražilo je posao manje od 12 meseci, što možemo nazvati kratkoročnom nezaposlenosti. Ipak, oko 10,5% je tražilo posao od 6 do 11 meseci. Oko 12% žena iste starosti, koje su se izjasnile da trenutno traže posao, bile su kratkoročno nezaposlene – Tabela A 24 (Aneks).

Sa povećanjem godina, smanjuje se, u proseku, udio kratkoročne nezaposlenosti kod oba pola. Ubedljivo je najviše onih lica, kod svih starosnih grupa, koje

traže posao četiri i više godina. Ovi podaci govore i da veliki broj lica oba pola i svih posmatranih starosnih grupa, više od decenije ne mogu da pronađu posao. Ovo može biti posledica neodgovarajućeg obrazovanja, nepostojanja (odgovarajućeg) radnog iskustva, neodgovarajući radni profili i neusaglašenost sa ponudom poslova i slično.

Ne treba zaboraviti činjenicu da ova lica, što su starija, sve češće žive sama ili samo sa partnerom istih ili sličnih godina i istih ili sličnih karakteristika. Zbog neadekvatnog obrazovanja ili nepostojanja istog, kao i kratkog radnog staža, žene umesto odlaska u redovnu penziju, postaju neaktivne bez gotovo ikakvih primanja.

5.3.9 Izvori i struktura primanja – lica starosti 50-64 godine

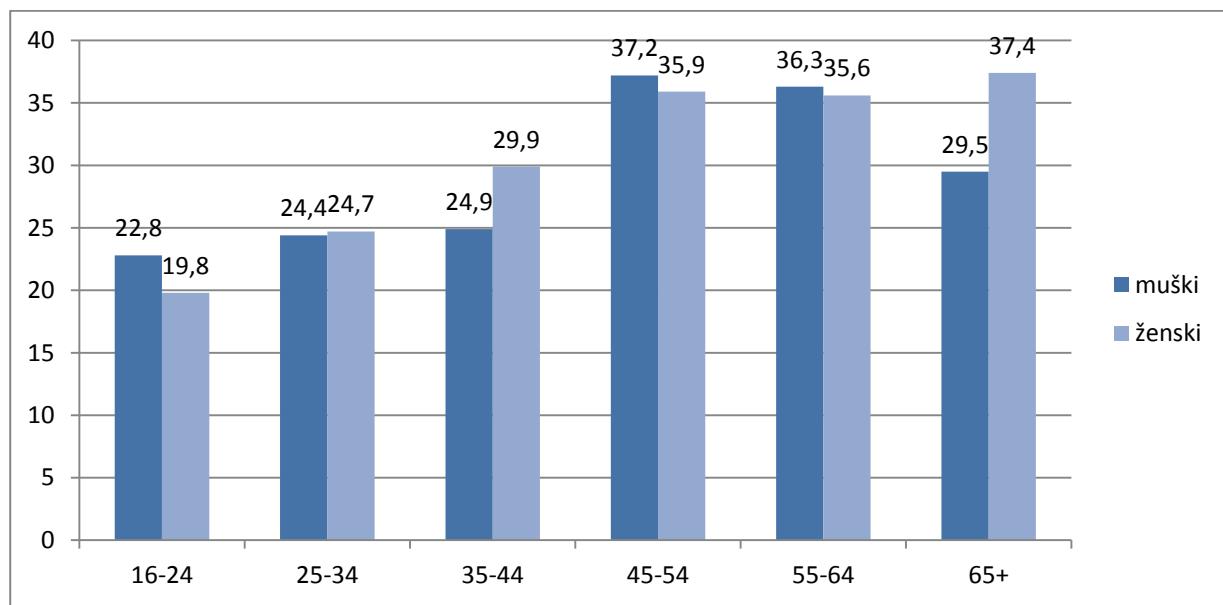
Struktura primanja (prema gore navedenim i objašnjениm grupama primanja) za posmatrane starosne grupe razlikuje se najviše u pogledu udela starosnih penzija, zaposlenosti i socijalnih davanja. Naime, što su lica starija, sve češće žive u domaćinstvima u kojima su sve više i više zastupljena primanja po osnovu starosnih penzija, kao i socijalnih davanja, dok se smanjuje udio primanja po osnovu zaposlenosti. Takođe, udio poreza koji domaćinstva plaćaju se polako smanjuje sa povećanjem starosti – Tabela A 25. (Aneks).

Lica posmatrane starosti koja žive u domaćinstvima koja su u riziku od siromaštva, imaju veliki udio primanja po osnovu samozaposlenosti i privatnih penzija u svojoj strukturi primanja. Udeo primanja po osnovu starosne penzije se polako povećava sa povećanjem broja godina, dok se udio primanja po osnovu zaposlenosti polako smanjuje. Međutim, u odnosu na lica iste starosne grupe koja nisu u riziku od siromaštva, njihovi udeli primanja od zaposlenosti su gotovo dvostruko manji.

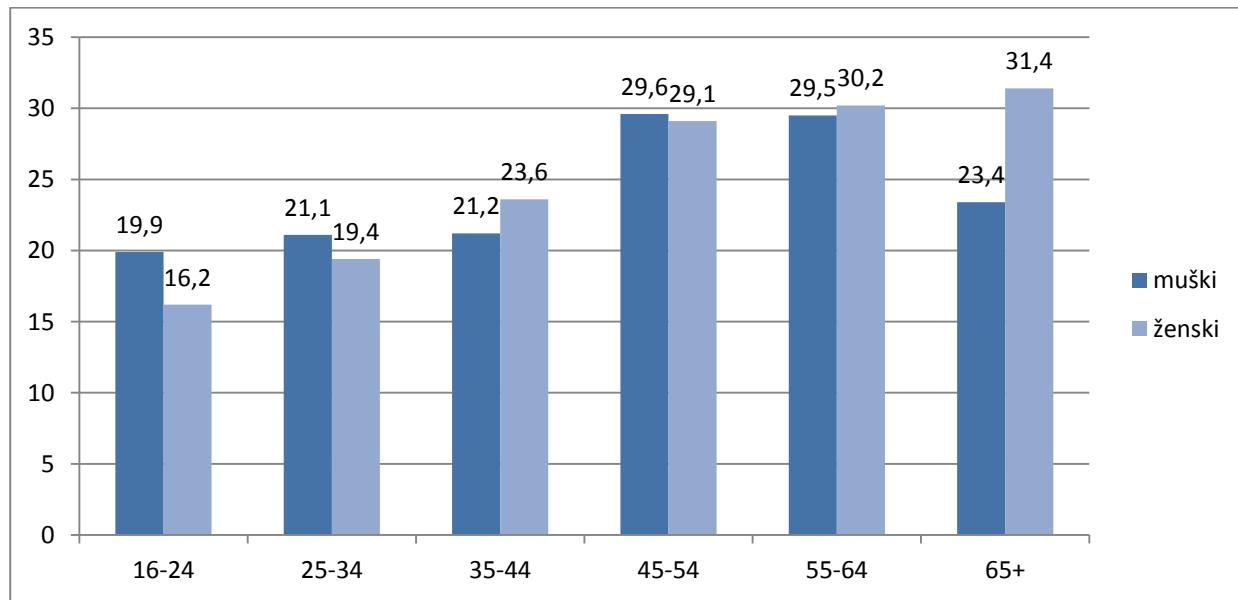
Pored ovih primanja, jedan od najvećih udela čine različita socijalna davanja. Udeo novca, u strukturi ukupnih primanja, koji lica iz domaćinstava koja su u riziku od siromaštva dobijaju od drugih domaćinstava, takođe je dosta izraženiji nego kod lica iste starosti, a koja nisu u riziku od siromaštva – Grafikoni A 18, A 19 i A 20 (Aneks).

ANEKS

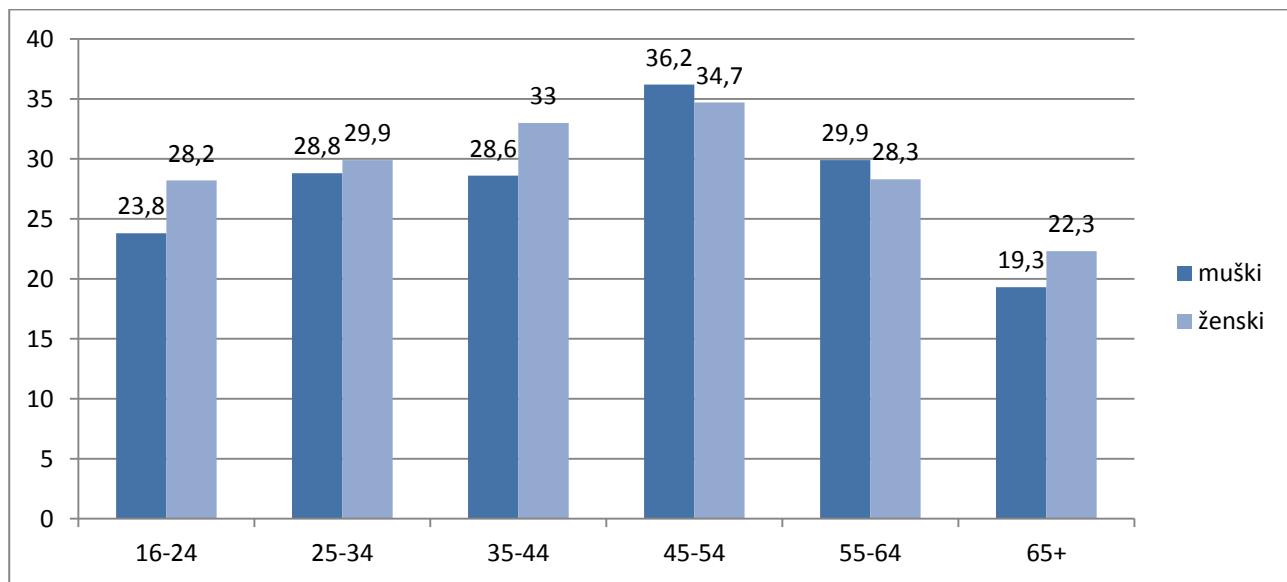
GRAFIKON A1. Nejednakost u stepenu materijalne ugroženosti –odeća, prema starosnim grupama i prema polu u Srbiji u 2013, %

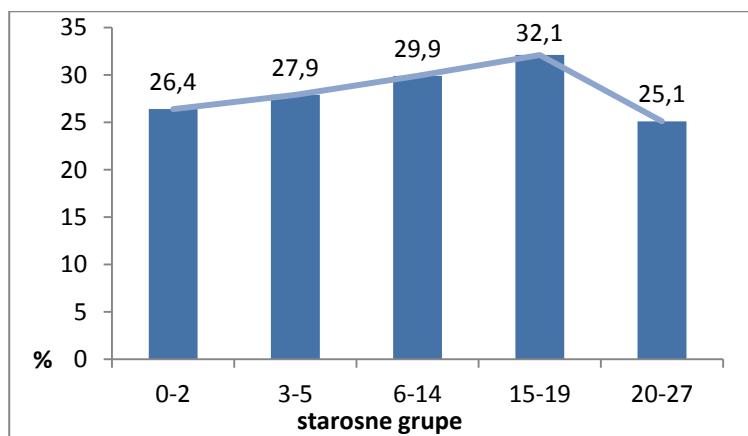
GRAFIKON A2. Nejednakost u stepenu materijalne ugroženosti –obuća, prema starosnim grupama i prema polu u Srbiji u 2013,

GRAFIKON A3. Nejednakost u stepenu materijalne ugroženosti –aktivnosti u slobodno vreme, prema starosnim grupama i prema polu u Srbiji u 2013, %

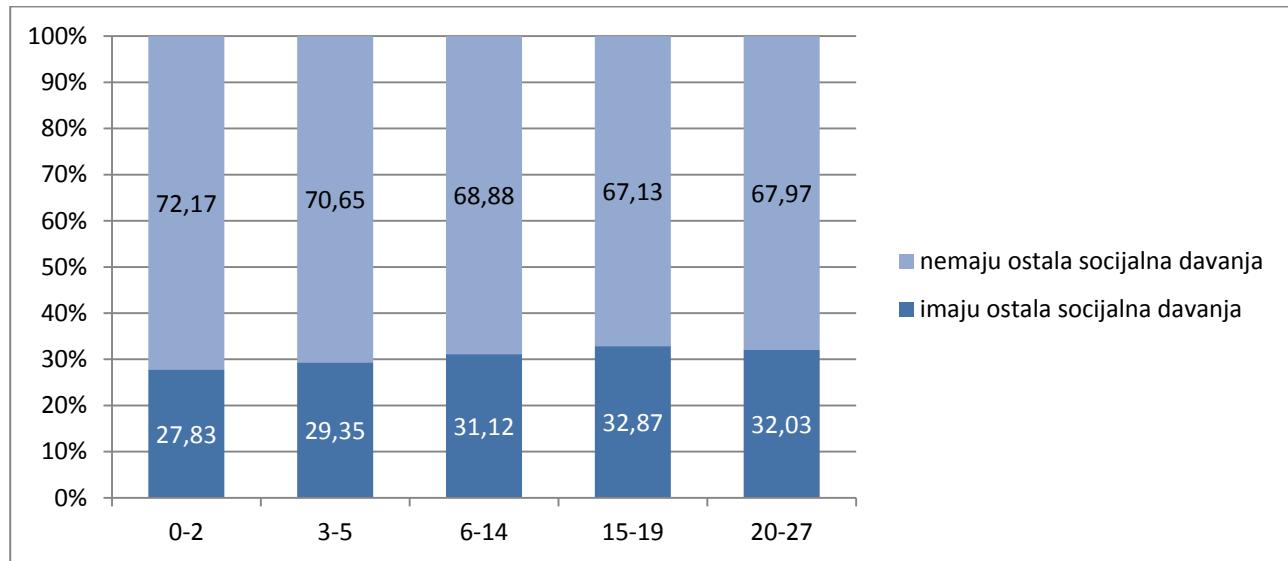

GRAFIKON A4. Stope rizika od siromaštva prema starosnim grupama za osobe starosti 0-27 godina

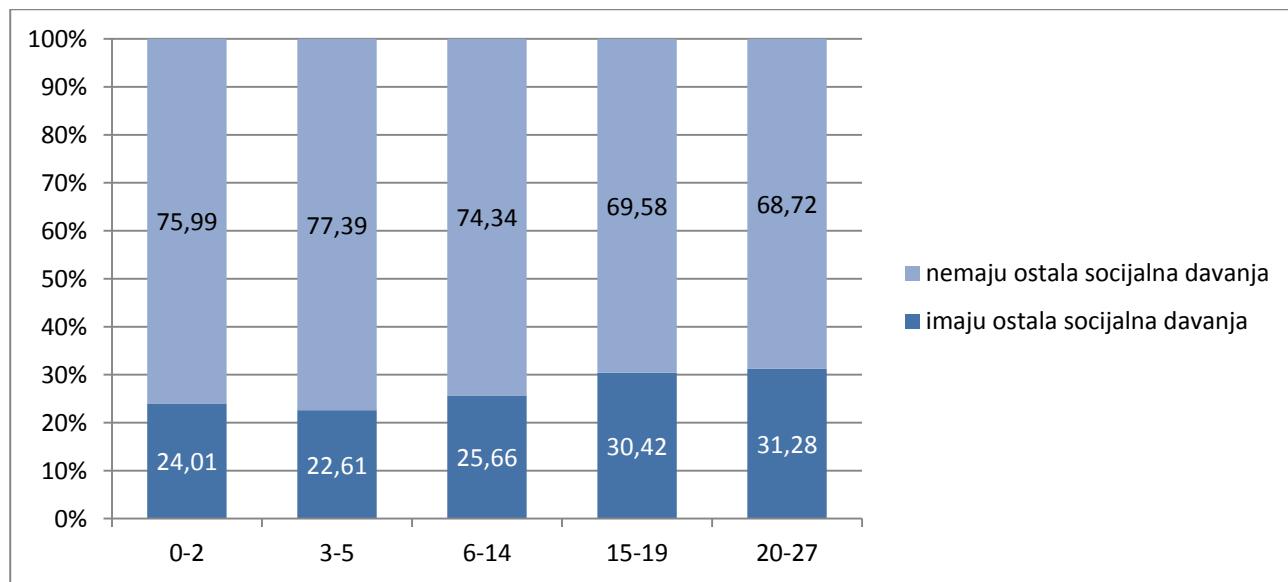

ANEKS

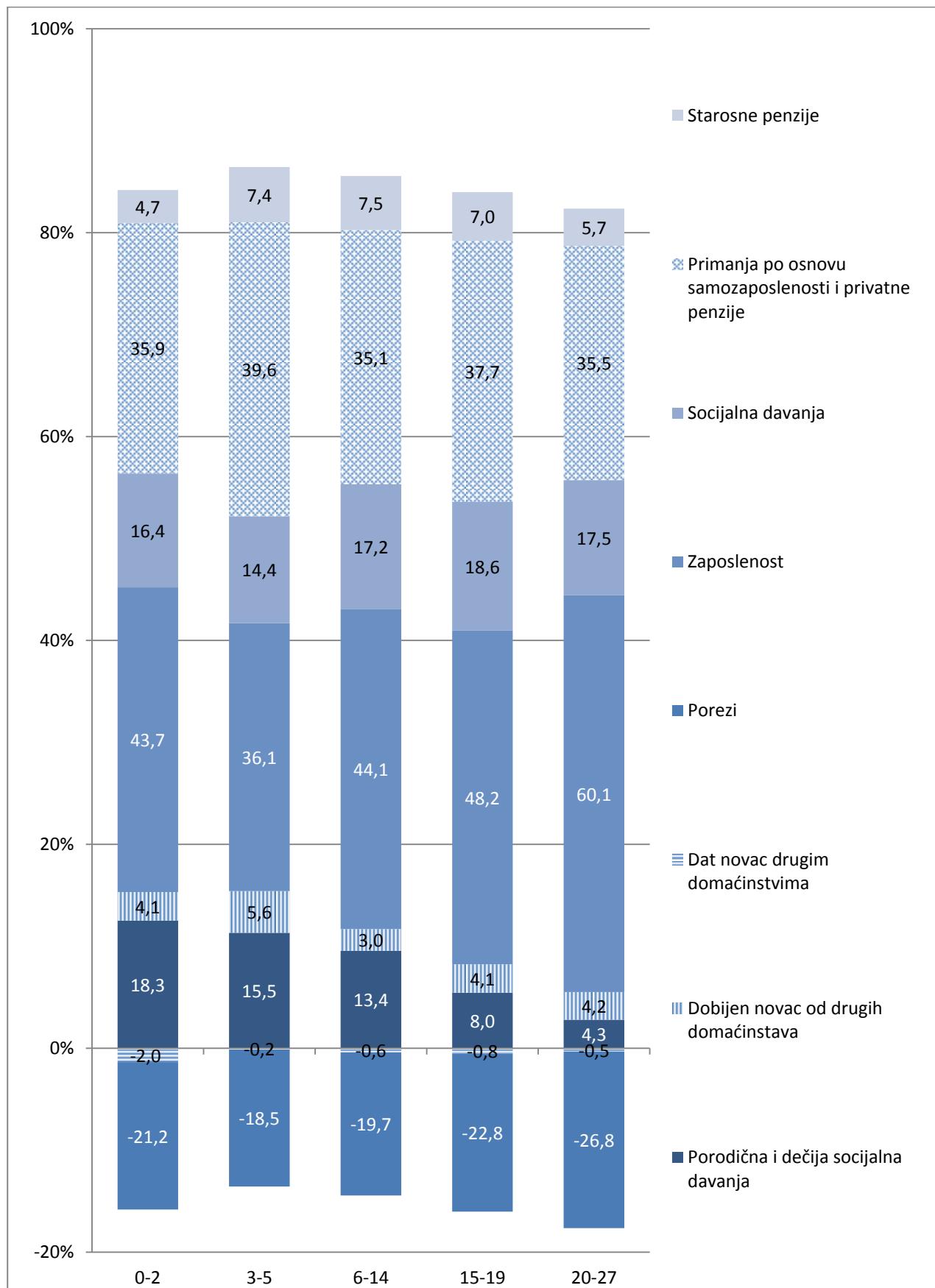
GRAFIKON A5. Struktura prema starosnim grupama u zavisnosti da li imaju ostala socijalna davanja ili ne za decu koja su u riziku od siromaštva, %

GRAFIKON A6. Struktura prema starosnim grupama u zavisnosti da li imaju ostala socijalna davanja ili ne za decu koja nisu u riziku od siromaštva, %

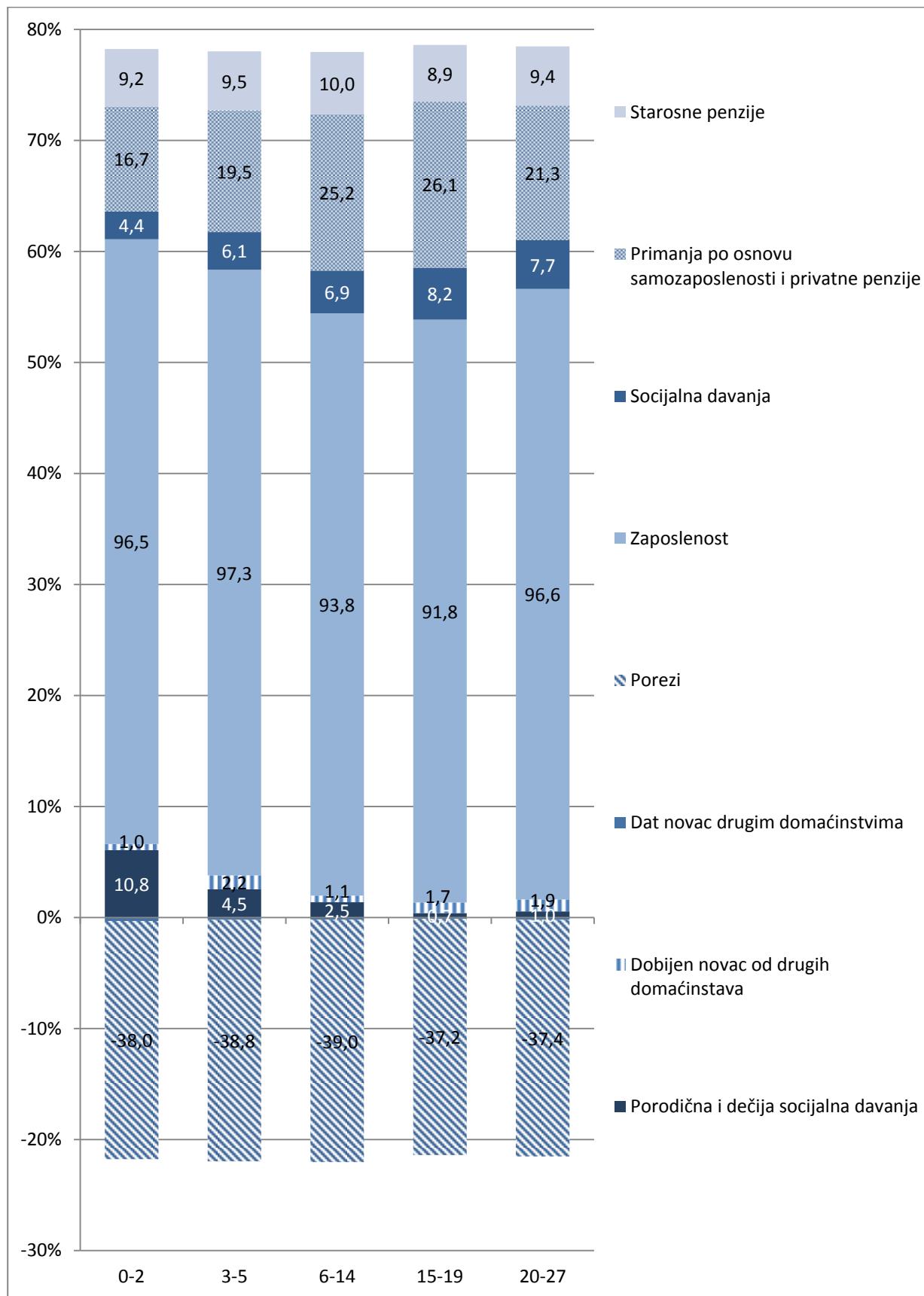

GRAFIKON A7. Struktura prihoda prema izvorima i starosnim grupama za decu koja su u riziku od siromaštva, %

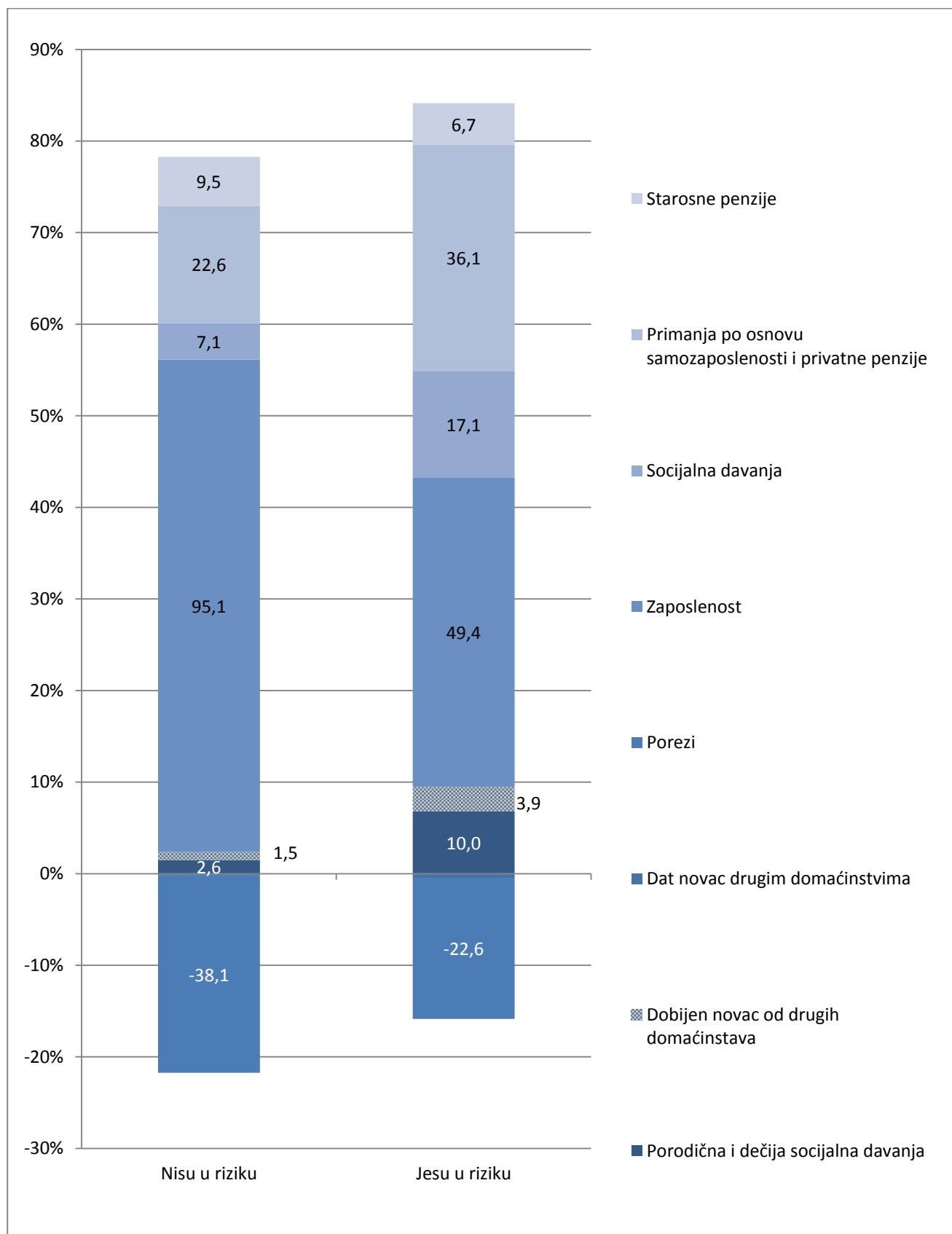
ANEKS

GRAFIKON A8. Struktura prihoda prema izvorima i starosnim grupama za decu koja nisu u riziku od siromaštva, %

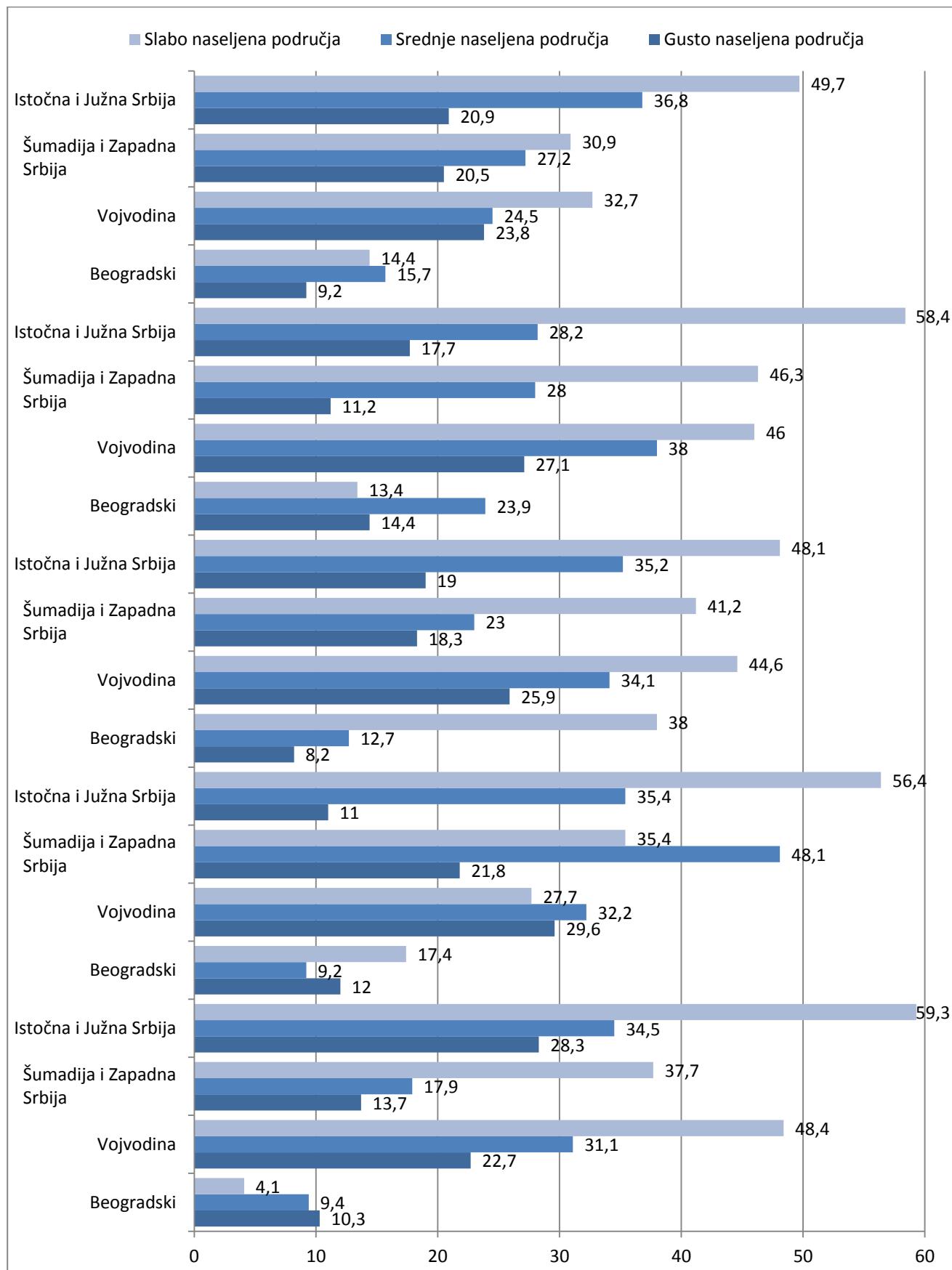
ANEKS

GRAFIKON A9. Struktura prihoda prema izvorima za osobe starosti 0-27 koja su u riziku od siromaštva, %

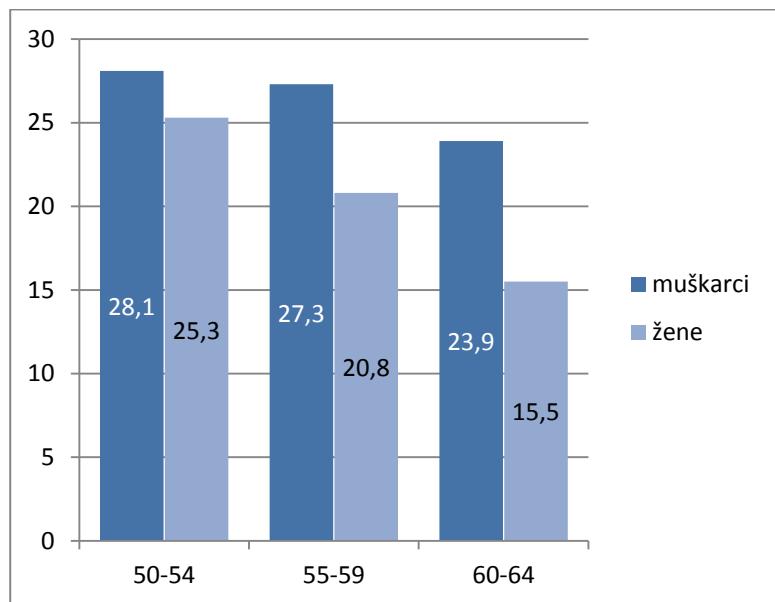
ANEKS

GRAFIKON A10. Stopa rizika od siromaštva prema starosnim grupama, regionima i prema stepenu urbanizacije (gusto, srednje i slabo naseljena područja), %

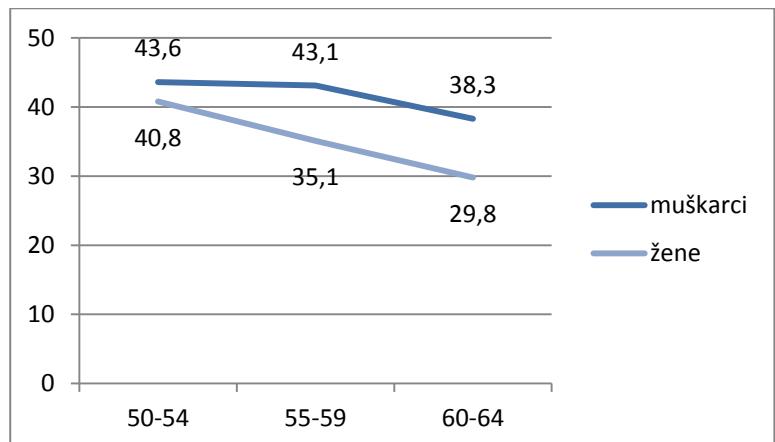

ANEKS

GRAFIKON A11. Stope rizika od siromaštva prema polu kod starosnih grupa 50-54, 55-59 i 60-64, %

GRAFIKON A12. Prvi i drugi kvintil prema polu kod starosnih grupa 50-54, 55-59 i 60-64, %

ANEKS

Grafikon A13. AROPE indikator prema polu kod starosnih grupa 50-54 i 55-59, %

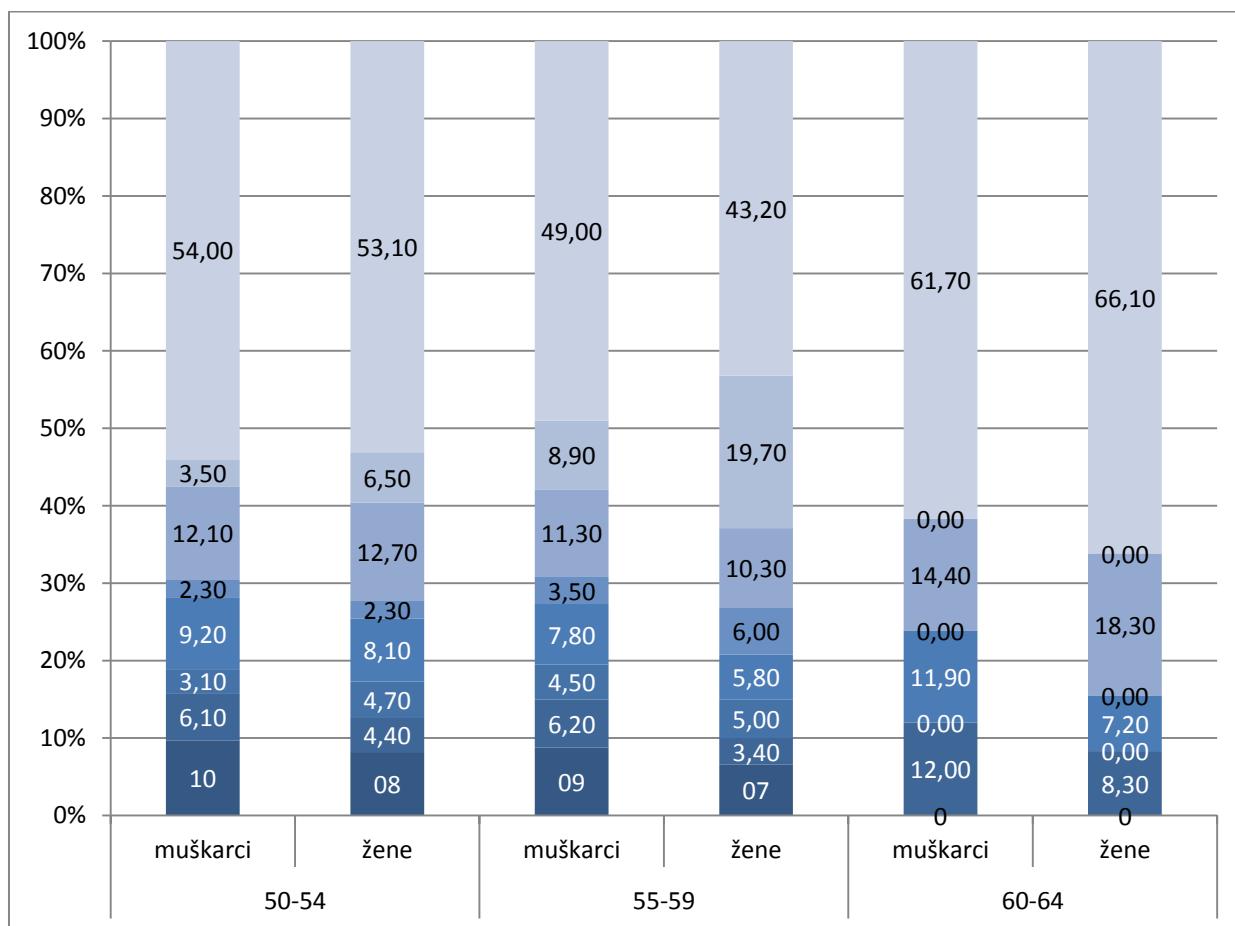

TABELA A1. Broj članova domaćinstva u kojem žive prema riziku od siromaštva i prema starosnim grupama 50-54, 55-59 i 60-64, %

broj članova	50-54				55-59				60-64			
	muškarci		žene		muškarci		žene		muškarci		žene	
	nisu u riziku	u riziku										
1	5,0	12,7	6,0	5,6	5,2	16,5	10,0	7,5	7,3	15,1	15,3	19,5
2	14,1	17,0	24,8	30,2	25,2	27,7	32,6	42,4	35,3	37,9	37,7	37,0
3	25,1	19,9	23,7	19,8	27,0	19,4	26,9	21,4	24,7	22,4	18,8	17,1
4	32,4	25,6	24,0	23,7	21,2	15,3	13,6	10,8	12,1	14,0	8,4	7,3
5	12,0	14,4	10,1	11,2	10,9	8,5	9,0	8,0	7,9	3,0	6,9	8,2
6	8,6	6,5	7,7	3,5	6,6	5,9	4,5	6,0	8,6	5,1	10,3	7,0
7+	2,9	3,9	3,6	5,9	4,0	6,7	3,3	3,8	4,2	2,5	2,6	4,0

ANEKS

TABELA A2. Broj članova domaćinstva u kojem žive prema starosnim grupama 50-54, 55-59 i 60-64, %

starosna grupa	50-54		55-59		60-64	
broj članova	muškarci	žene	muškarci	žene	muškarci	žene
1	7,2	5,9	8,3	9,5	9,1	15,9
2	14,9	26,2	25,8	34,7	35,9	37,6
3	23,6	22,7	24,9	25,7	24,1	18,6
4	30,4	23,9	19,6	13,1	12,5	8,2
5	12,7	10,4	10,2	8,8	6,7	7,1
6	8,0	6,7	6,4	4,8	7,8	9,7
7+	3,2	4,2	4,7	3,5	3,8	2,9

TABELA A3. Broj članova domaćinstva u kojem žive prema riziku od sirmaštva i prema starosnim grupama 50-54, 55-59 i 60-64, %

starosna grupa	50-54				55-59				60-64			
pol	muškarci		žene		muškarci		žene		muškarci		žene	
broj članova	nisu u riziku	u riziku										
1	5,0	12,7	6,0	5,6	5,2	16,5	10,0	7,5	7,3	15,1	15,3	19,5
2	14,1	17,0	24,8	30,2	25,2	27,7	32,6	42,4	35,3	37,9	37,7	37,0
3	25,1	19,9	23,7	19,8	27,0	19,4	26,9	21,4	24,7	22,4	18,8	17,1
4	32,4	25,6	24,0	23,7	21,2	15,3	13,6	10,8	12,1	14,0	8,4	7,3
5	12,0	14,4	10,1	11,2	10,9	8,5	9,0	8,0	7,9	3,0	6,9	8,2
6	8,6	6,5	7,7	3,5	6,6	5,9	4,5	6,0	8,6	5,1	10,3	7,0
7+	2,9	3,9	3,6	5,9	4,0	6,7	3,3	3,8	4,2	2,5	2,6	4,0

ANEKS

TABELA A4. Broj izdržavane dece i rizik od siromaštva

starosna grupa	50-54				55-59				60-64			
pol	muškarci		žene		muškarci		žene		muškarci		žene	
rizik od siromaštva	nisu u riziku	u riziku										
bez izdržavane dece	53,4	50,6	61,2	61,4	68,7	66,1	77,9	73,3	75,9	79,6	76,5	75,2
jedno izdržavno dete	28,0	26,8	25,6	23,8	18,5	17,1	13,3	14,4	10,6	11,8	8,4	10,0
dvoje izdržavane dece	16,1	18,2	11,3	11,9	10,7	12,6	7,2	8,8	11,2	5,1	13,0	10,8
troje i više izdržavane dece	2,5	4,4	1,9	2,9	2,1	4,2	1,7	3,5	2,3	3,5	2,1	3,9

TABELA A5. Broj izdržavane dece i materijalna deprivacija

starosna grupa	50-54				55-59				60-64			
pol	muškarci		žene		muškarci		žene		muškarci		žene	
rizik od siromaštva	nisu u riziku	u riziku										
bez izdržavane dece	49,6	59,7	59,1	66,8	66,1	72,3	76,6	77,7	76,5	77,7	76,0	77,0
jedno izdržavno dete	29,7	23,0	25,9	23,1	19,0	16,2	13,6	13,1	10,0	13,4	7,9	10,6
dvoje izdržavane dece	18,5	12,4	12,9	7,6	12,8	7,5	8,7	4,1	11,4	5,4	13,5	10,5
troje i više izdržavane dece	2,2	4,9	2,1	2,5	2,1	4,0	1,0	5,1	2,2	3,5	2,5	1,9

TABELA A6. Lice ne živi sa partnerom u domaćinstvu

starosna grupa	50-54				55-59				60-64			
pol	muškarci		žene		muškarci		žene		muškarci		žene	
	nisu u riziku	u riziku										
bez partnera	18,5	24,4	30,8	23,6	17,3	24,6	31,6	30,3	17,1	24,3	35,1	49,9

ANEKS

TABELA A7. Stopa rizika od siromaštva i bračno stanje

starosna grupa	50-54				55-59				60-64			
pol	muškarci		žene		muškarci		žene		muškarci		žene	
rizik od siromaštva	nisu	u riziku	nisu	u riziku	nisu	u riziku	nisu	u riziku	nisu	u riziku	nisu	u riziku
neoženjen/neodata	13,8	16,2	8,1	5,7	8,2	13,9	5,0	9,1	3,6	8,6	3,9	1,1
u braku	75,8	68,8	66,6	71,7	80,0	71,4	65,5	67,9	80,3	74,8	63,0	49,4
rastavljen	1,2	1,5	2,0	2,9	0,9	1,7	1,3	1,0	1,1	0,3	1,2	1,6
udovac/udovica	2,6	3,4	12,1	12,0	5,1	4,9	17,3	16,6	8,3	9,3	24,9	43,5
razvedeni	6,5	10,2	11,2	7,7	5,7	8,1	10,9	5,4	6,7	6,9	7,0	4,3

TABELA A8. Materijalna deprivacija i bračno stanje

starosna grupa	50-54				55-59				60-64			
pol	muškarci		žene		muškarci		žene		muškarci		žene	
materijalno ugroženi	nisu	jesu	nisu	jesu	nisu	jesu	nisu	jesu	nisu	jesu	nisu	jesu
neoženjen/neodata	9,3	20,2	8,1	6,8	6,1	13,7	4,9	7,1	3,5	6,4	3,4	3,6
u braku	79,9	67,2	73,0	61,6	84,1	70,6	67,1	64,7	81,3	76,0	68,5	51,4
rastavljen	1,7	0,9	0,5	4,4	0,6	1,8	1,6	0,8	1,2	0,5	0,5	2,1
udovac/udovica	2,4	3,3	10,2	14,3	4,2	6,1	15,8	18,9	8,1	9,2	22,3	34,6
razvedeni	6,7	8,5	8,1	13,0	5,1	7,9	10,7	8,5	5,9	7,8	5,2	8,4

ANEKS

TABELA A9. Stopa rizika od siromaštva i regioni

starost	50-54				55-59				60-64			
pol	muškarci		žene		muškarci		žene		muškarci		žene	
rizik od siromaštva	nisu	u riziku	nisu	u riziku	nisu	u riziku	nisu	u riziku	nisu	u riziku	nisu	u riziku
Beogradski region	25,0	12,0	28,6	12,9	25,2	9,2	27,1	14,5	23,1	14,7	24,7	11,7
Region Vojvodine	25,8	24,5	28,1	30,4	27,5	28,0	28,1	22,1	27,9	27,0	26,6	27,2
Region Šumadije i Zapadne Srbije	29,2	37,4	25,0	31,4	25,9	33,6	24,9	30,8	26,4	34,0	25,8	29,0
Region Južne i Istočne Srbije	20,0	26,1	18,3	25,4	21,4	29,1	19,9	32,6	22,6	24,4	22,9	32,1

TABELA A10. Obrazovanje i stopa rizika od siromaštva, %

starost	50-54				55-59				60-64			
pol	muškarci		žene		muškarci		žene		muškarci		žene	
rizik od siromaštva	nisu	u riziku	nisu	u riziku	nisu	u riziku	nisu	u riziku	nisu	u riziku	nisu	u riziku
osnovna škola i manje (uključujući i bez obrazovanja)	17,09	33,68	19,12	44,59	17,35	46,74	30,87	60,80	19,76	44,83	40,03	77,52
srednja škola i specijalizacija nakon srednje škole	60,10	62,16	55,01	50,55	58,64	46,24	50,53	36,47	55,77	49,96	45,23	21,14
više i visoko obrazovanje (uključujući i doktorske studije)	22,81	4,16	25,87	4,86	24,02	7,01	18,59	2,73	24,47	5,21	14,74	1,34

ANEKS

TABELA A11. Materijalna ugroženost i starosne grupe, %

starost	50-54		55-59		60-64	
pol	muškarci	žene	muškarci	žene	muškarci	žene
grejanje	20,3	19,3	17,8	19,4	19,3	19
kupatilo	5,3	3,7	5,6	3,4	4,4	4,9
nužnik	5,7	3,5	6,1	3,9	4,7	5,2
neočekivani troškovi	53	50,5	51,3	49	49,3	51,4
kašnjenje sa plaćanjem (1 ili više puta)	43,3	37,1	39,2	33	31,5	28,1

TABELA A12. Mogućnost adekvatnog zagrevanja stana prema stepenu urbanizacije

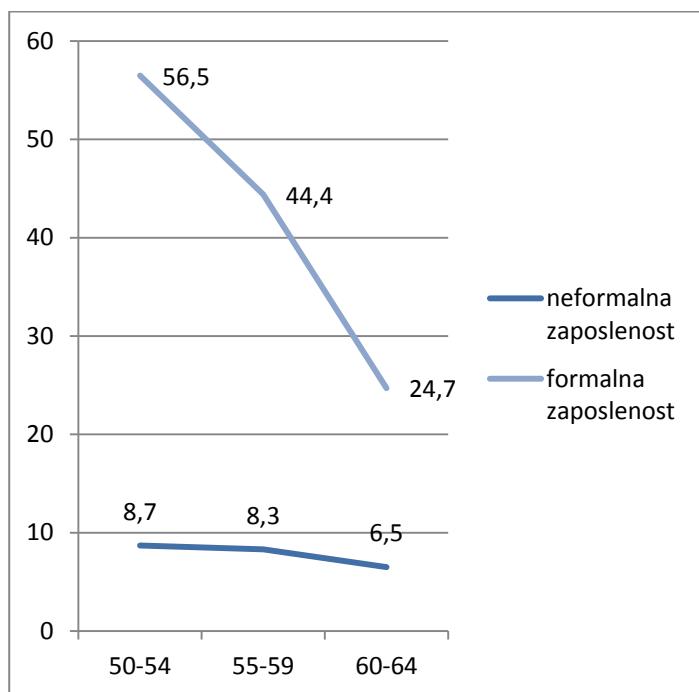
starost	50-54		55-59		60-64	
pol	muškarci	žene	muškarci	žene	muškarci	žene
gusto naseljena područja	16,0	17,7	18,0	18,9	14,1	16,0
srednje naseljena područja	21,0	20,0	19,8	22,4	24,0	19,5
slabo naseljena područja	23,3	20,7	16,5	17,9	20,1	21,6

TABELA A13. Formalna i neformalna zaposlenost prema polu i starosnim grupama, %

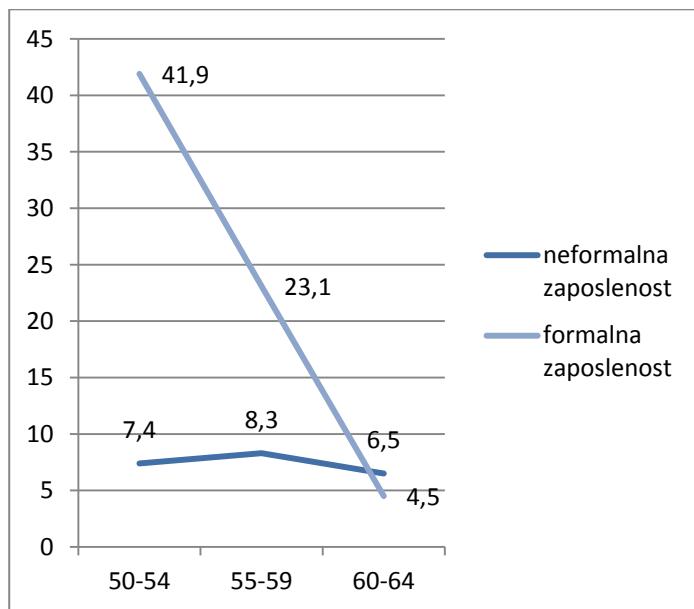
starost	50-54		55-59		60-64	
pol	muškarci	žene	muškarci	žene	muškarci	žene
neformalna zaposlenost	8,7	7,4	8,3	8,3	6,5	6,5
formalna zaposlenost	56,5	41,9	44,4	23,1	24,7	4,5

ANEKS

GRAFIKON A14. Formalna i neformalna zaposlenost kod muškaraca prema starosnim grupama, %

GRAFIKON A15. Formalna i neformalna zaposlenost kod žena prema starosnim grupama, %

TABELA A16. Udeo lica koja trenutno rade, prema polu i starosnim grupama, %

	muškarci	žene
50-54	65,2	49,2
55-59	52,7	31,4
60-64	31,2	11,1

ANEKS

TABELA A17. Da li na poslu koji trenutno obavljaju ne ostvaruju pravo na:, %

starosne grupe	50-54		55-59		60-64	
pol	muškarci	žene	muškarci	žene	muškarci	žene
penzijsko osiguranje	20,4	17,1		29,2	34,0	64,9
zdravstveno osiguranje	19,1	15,0	22,8	26,8	32,2	60,4
plaćeno bolovanje	26,1	21,5	32,2	34,0	47,9	71,7
plaćen godišnji odmor	26,8	21,3	33,2	34,3	48,4	72,3

TABELA A18. Oblik svojine, %

starosne grupe	50-54		55-59		60-64	
oblik svojine	muškarci	žene	muškarci	žene	muškarci	žene
privatna –registrovana	54,3	45,6	53,6	38,5	48,8	36,2
privatna –neregistrovana	11,1	9,2	14,7	14,5	18,7	35,7
državna	31,1	43,1	29,5	45,3	29,2	24,7
ostalo	3,6	2,1	2,3	1,7	3,3	3,4

TABELA A19. Prekovremeni rad, %

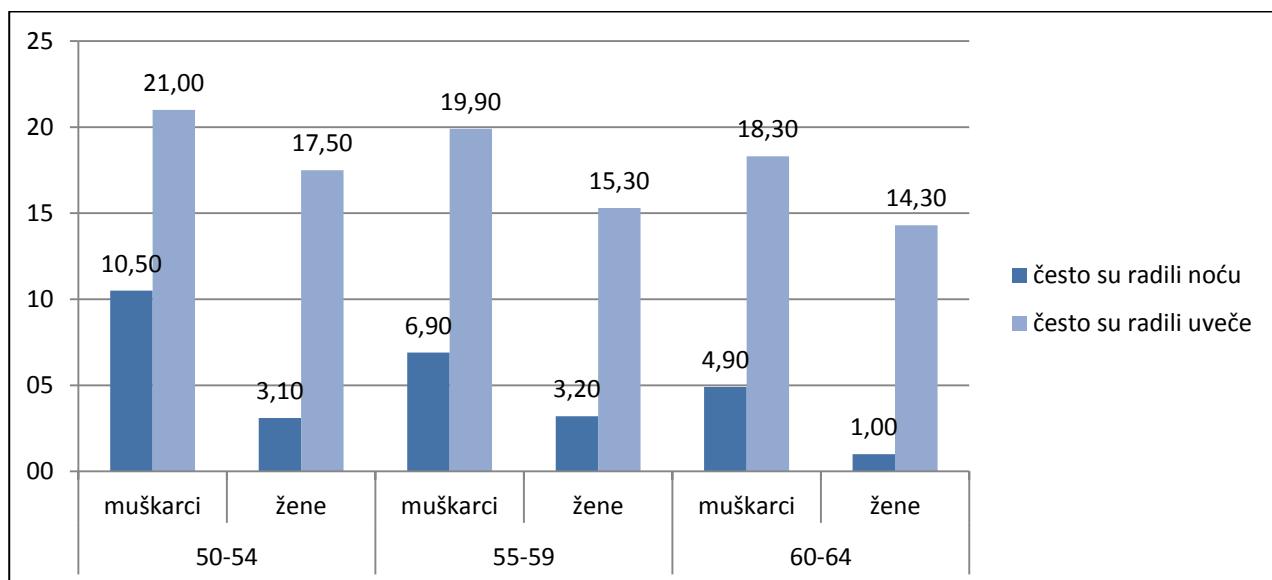
starosne grupe	50-54		55-59		60-64	
pol	muškarci	žene	muškarci	žene	muškarci	žene
da prekovremeno	7,6	8,0	9,9	6,6	11,1	7,8
nisu imali neplaćenih prekovremenih sati	37,2	32,4	39,6	44,8	22,7	28,4
vise od 10 neplaćenih sati	16,8	8,1	14,3	14,0	19,3	19,6

TABELA A20. Rad noću, uveče i nedeljom, %

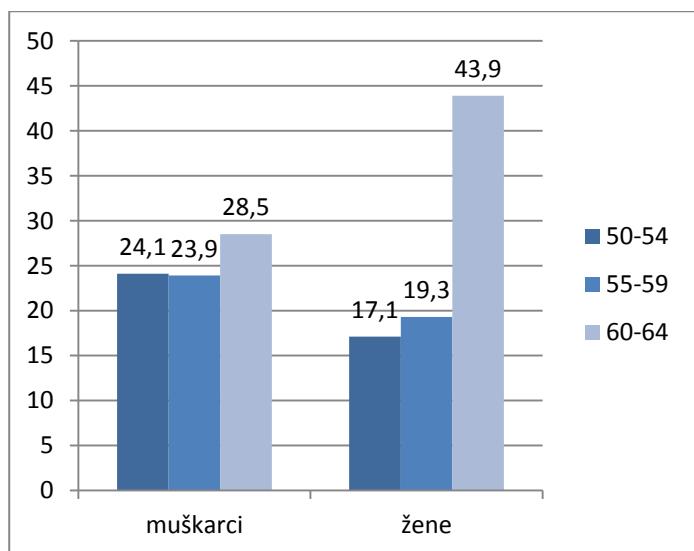
starosne grupe	50-54		55-59		60-64	
rad	muškarci	žene	muškarci	žene	muškarci	žene
često su radili noću	10,5	3,1	6,9	3,2	4,9	1,0
često su radili uveče	21,0	17,5	19,9	15,3	18,3	14,3
često su radii nedeljom	24,1	17,1	23,9	19,3	28,5	43,9

ANEKS

GRAFIKON A16. Rad noću i uveče, %

GRAFIKON A17. Rad nedeljom, %

TABELA A21. Dodatni posao prema polu i starosnim grupama, %

starosna grupa	50-54		55-59		60-64	
pol	muškarci	žene	muškarci	žene	muškarci	žene
dodatni posao –da	4,6	1,1	3,4	1,4	3,9	1,7

ANEKS

TABELA A22. Radni status i rizik od siromaštva prema polu i starosnim grupama, %

	50-54				55-59				60-64			
	muškarci		žene		muškarci		žene		muškarci		žene	
	nisu	u riziku	nisu	u riziku	nisu	u riziku	nisu	u riziku	nisu	u riziku	nisu	u riziku
zaposleno lice	4,0	4,0	3,5	1,2	5,6	3,4	0,6	2,4	3,4	3,7	1,3	0,0
nezaposleno lice	18,7	42,1	7,8	17,2	19,9	41,4	10,2	21,8	21,1	41,2	7,2	22,6
penzioner/ka	76,2	52,6	83,6	62,4	73,7	52,3	81,9	52,6	74,8	52,8	83,0	49,0
ostala neaktivna	1,1	1,3	5,1	19,2	0,9	2,9	7,3	23,2	0,8	2,4	8,5	28,3

TABELA A 23. Radno iskustvo i rizik od siromaštva prema polu i starosnim grupama, %

	50-54				55-59				60-64			
pol	muškarci		žene		muškarci		žene		muškarci		žene	
starosna grupa	nisu	u riziku	nisu	u riziku	nisu	u riziku	nisu	u riziku	nisu	u riziku	nisu	u riziku
0	3,8	12,9	8,7	27,5	5,0	11,7	11,0	26,4	3,2	9,5	16,0	37,2
1-5	1,6	2,3	2,4	4,5	0,2	0,5	0,9	5,2	0,2	0,3	1,0	3,1

TABELA A24. Dužina traženja posla*** prema polu i starosnim grupama, %

dužina traženja posla	50-54		55-59		60-64	
	muškarci	žene	muškarci	žene	muškarci	žene
Krace od mesec dana	1,2	1,7	2,6	3,0	1,7	2,5
1-2 meseca	1,8	2,7	2,6	3,3	3,8	0,0
3-5 meseci	4,8	3,1	2,6	5,4	1,5	0,0
6-11 meseci	10,5	4,4	6,9	6,7	5,4	5,8
12-17 meseci	8,4	4,1	4,5	2,6	6,5	3,7
18-23 meseci	6,2	5,9	4,7	0,6	6,1	0,0
24-47 meseca	19,9	14,0	15,0	10,1	6,2	8,4
4-6 godina	18,2	18,6	21,6	15,9	24,3	17,6
7-10 godina	12,5	16,8	14,8	28,5	24,3	3,9
10 godina i duže	16,6	28,6	24,7	24,0	20,2	58,2

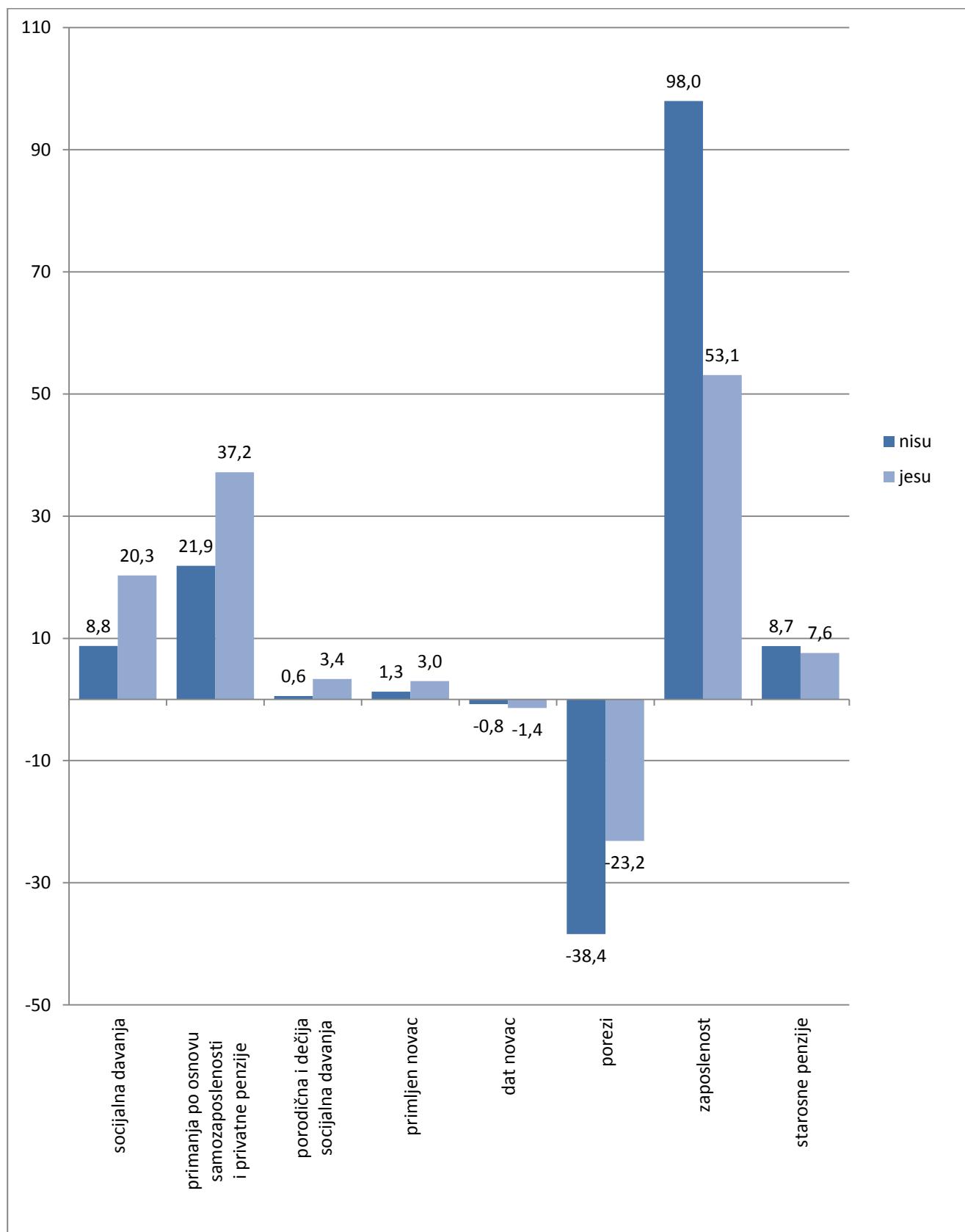
*** samo oni koji su se izjasnili da trenutno traže posao (bez onih koji su još nisu krenuli da ga traže)

ANEKS

TABELA A25. Struktura prihoda prema riziku od siromaštva i starosnim grupama, %

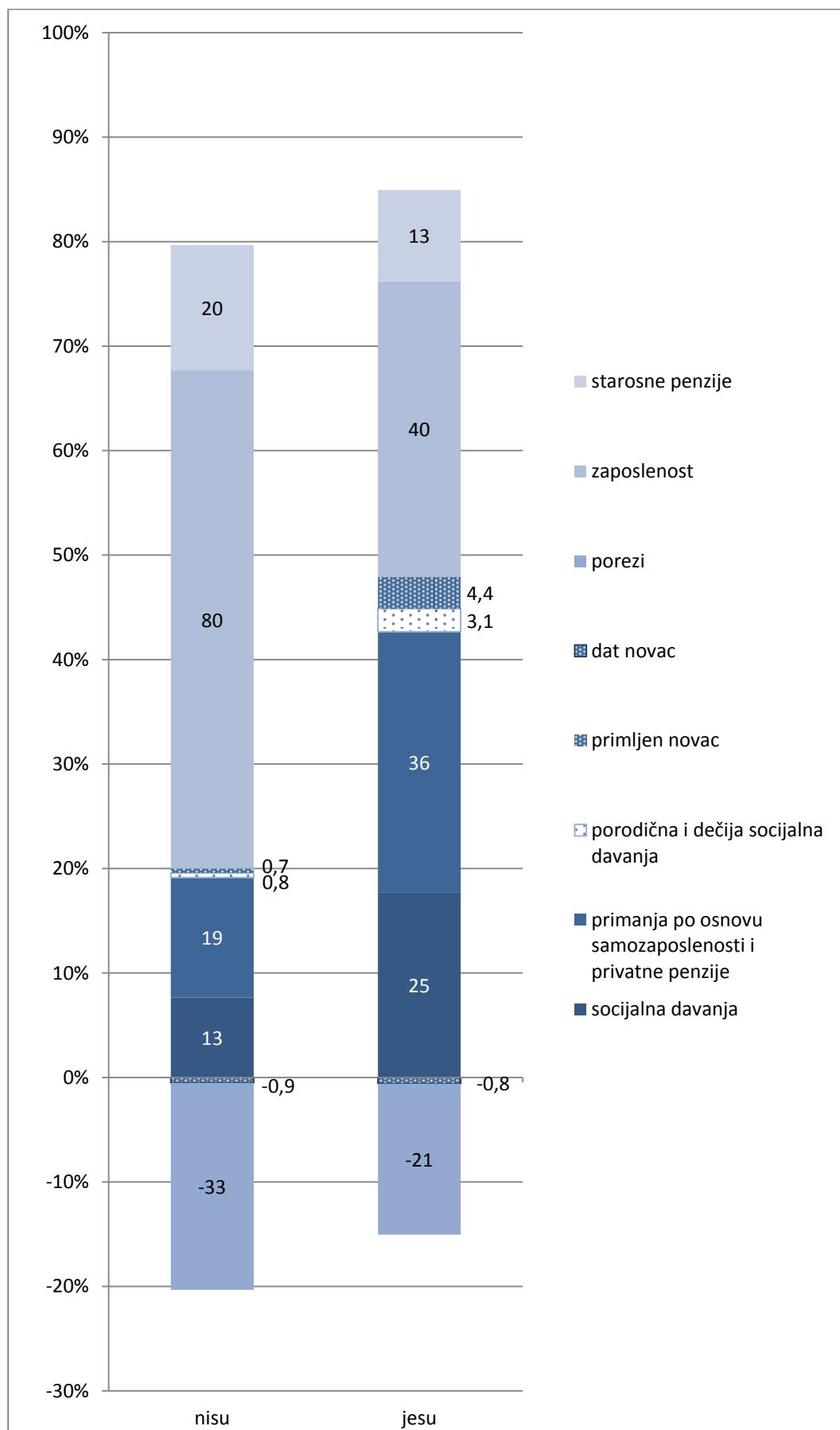
starosne grupe	rizik od siromaštva	Socijalna davanja	Primanja po osnovu samozaposlenosti i privatne penzije	Porodična i dečija socijalna davanja	primljen novac	dat novac	porezi	zaposlenost	starosne penzije
50-54	nisu	8,8	21,9	0,6	1,3	-0,8	-38,4	98,0	8,7
	jesu	20,3	37,2	3,4	3,0	-1,4	-23,2	53,1	7,6
55-59	nisu	12,9	19,3	0,8	0,7	-0,9	-33,4	80,4	20,2
	jesu	25,4	35,7	3,1	4,4	-0,8	-20,7	40,5	12,5
60-64	nisu	13,4	16,0	0,5	0,9	-1,8	-25,2	55,2	41,0
	jesu	34,1	26,4	2,7	2,3	-2,0	-12,6	18,9	30,2

GRAFIKON A18. Struktura prihoda prema riziku od siromaštva za starosnu grupu 50-54, %

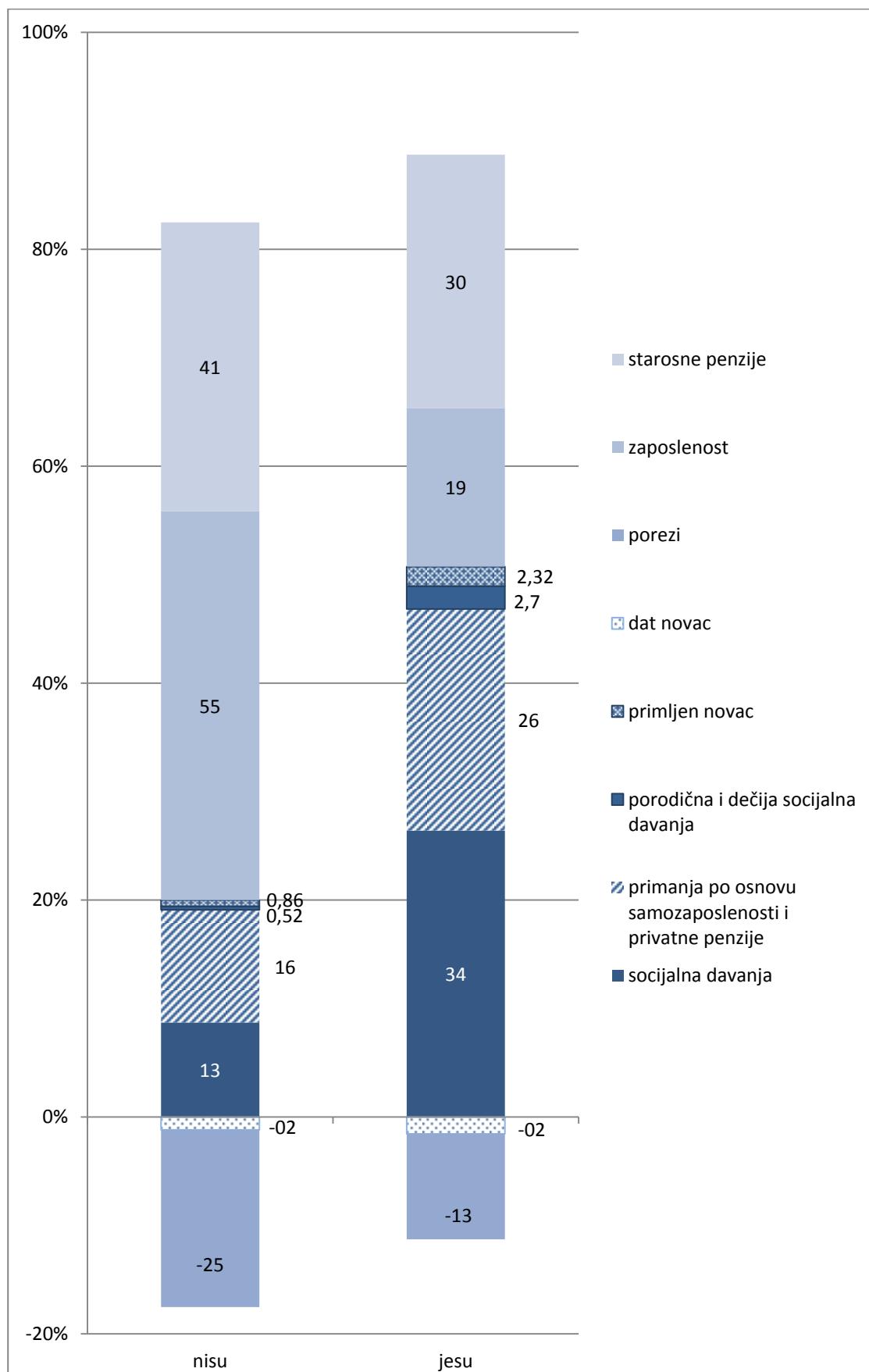
ANEKS

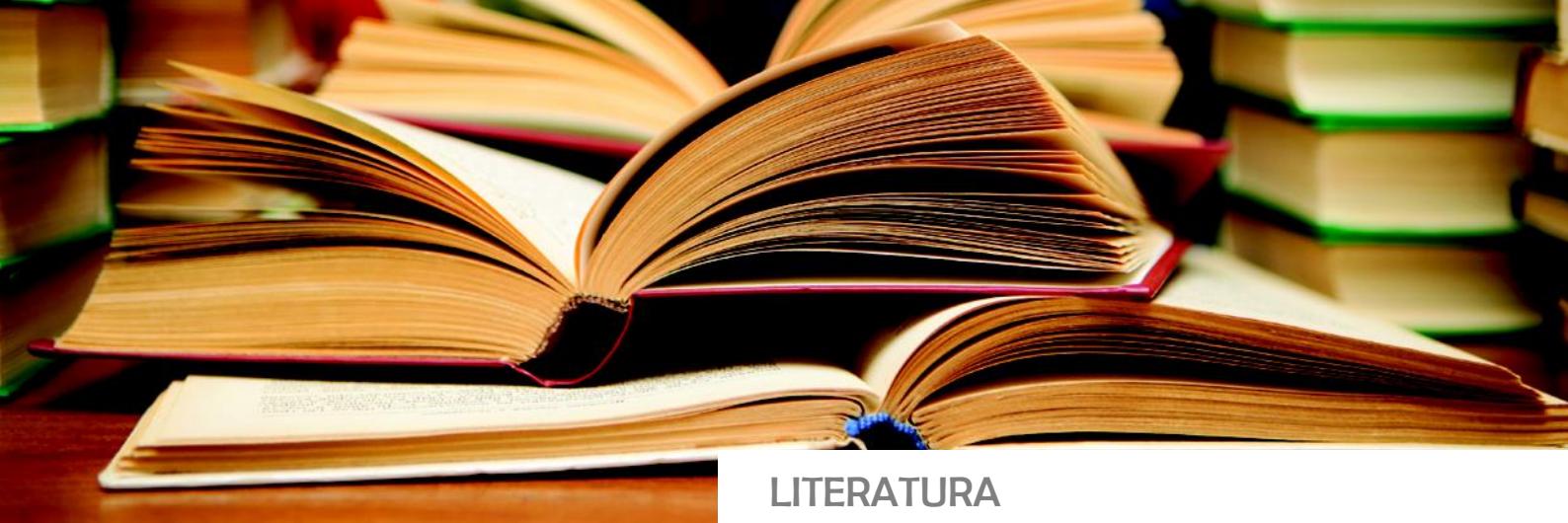
GRAFIKON A 19. Struktura prihoda prema riziku od siromaštva za starosnu grupu 55-59, %

ANEKS

GRAFIKON A20. Struktura prihoda prema riziku od siromaštva za starosnu grupu 60-64, %55-59, %

LITERATURA

Arandarenko, M., Žarković-Rakić, J., Vladisavljević, M. (2013): *Od neaktivnosti do nezaposlenosti*, Beograd, SIPRU.

Arandarenko, M., (2011): *Pomoćne strategije za oporavak od krize u jugoistočnoj Evropi: Studija procene: Srbija*, Medunarodna organizacija rada, Tim za tehničku podršku dostojanstvenom radu i Kancelarija za centralnu i istočnu Evropu. – Budapest, ILO.

Brannen, J., Lewis, S., Nilsen, A. and Smithson, J. (eds) (2002): *Young Europeans, Work and Family: futures in transition*. London: Routledge.

Brannen, J., Nilsen, A. (2005): „Individualisation, Choice, and Structure: A Discussion on Current Trends in Sociological Analysis”, *The Sociological Review*, 53, 3, 412–428.

Brenner, N., Peck, J., Theodore, N. (2010), “Variegated neoliberalization: geographies, modalities, pathways”, *Global Networks*, 10: 182–222;

Brenner, N., Peck, J., Theodore, N., (2010): “After Neoliberalization?” *Globalizations*, Vol. 7, Iss. 3.

CEDEFOP (2012) *From education to working life, The labour market outcomes of vocational education and training*, Luxembourg, Publications Office of the European Union.

Goodwin, J., O'Connor, H. (2009): „Youth and generation: in the midst of an adult world“, in: Furlong, A. (ed.) *Handbook of Youth and Young Adulthood. New Perspectives and Agendas*, London, New York, Routledge: 22 –30.

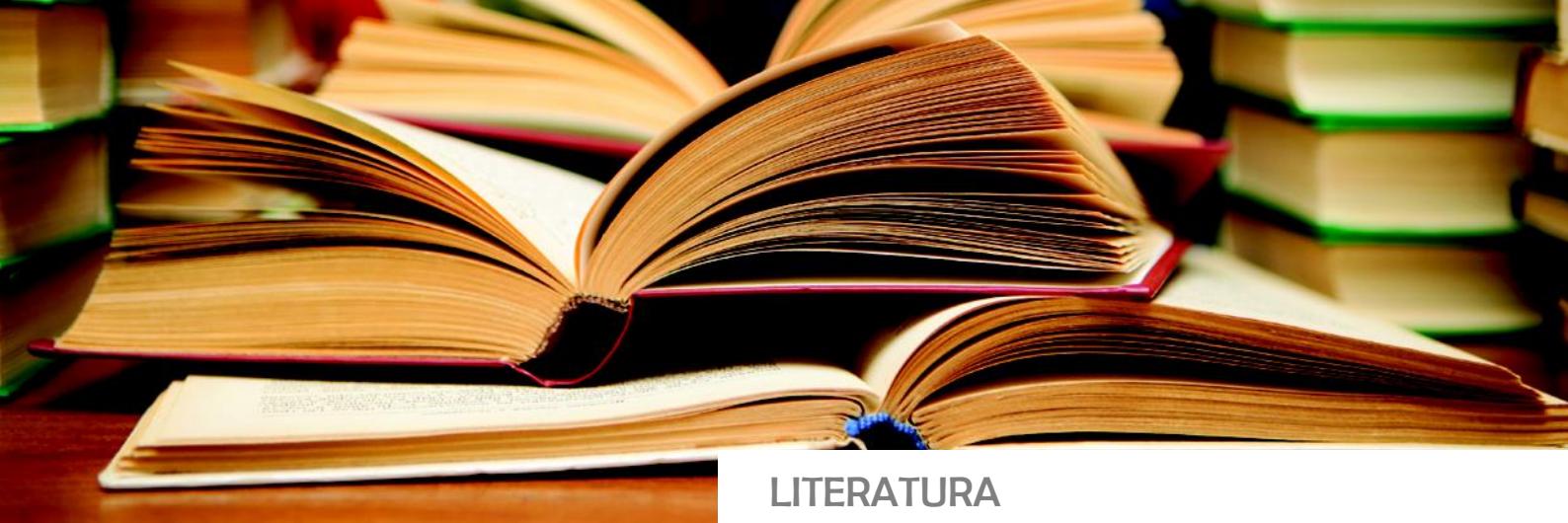
Keep, E., (2012): *Youth Transitions, the Labour Market and Entry into Employment: Some Reflections and Questions*, SKOPE Research Paper No. 108.

Krstić, G., et al (2010): *Položaj ranjivih grupa na tržištu rada Srbije*, Beograd, FREN.

Longhi, S., Nandi, A. (2014): *A Practical Guide to Using Panel Data*, London, SAGE Publications Ltd.

Matković et al (2013): *Prihodi i uslovi života*, Srbija, Republički zavod za statistiku.

Mojić, D. (2012): “Obrazovani i nezaposleni: oblikovanje radnih biografija mladih”, u: *Mladi naša sadašnjost* (ur) Smiljka Tomanović, Beograd, ISIFP, 111-125.

LITERATURA

O'Reilly, J., Eichorst, W., Gábos, A., Hadjivassiliou, K., Lain, D., Leschke, J., ... Villa, P. (2015). „Five Characteristics of Youth Unemployment in Europe: Flexibility, Education, Migration, Family Legacies, and EU Policy“. *Sage Open*, 5(1), 1-19. <http://sgo.sagepub.com/content/5/1/2158244015574962>

Stanojević, D., Živadinović, I., Ćekić-Marković, J. (2015): „Studying and Working: aspirations and needs of students in Bosnia and Herzegovina, Montenegro and Serbia“ in Žarkić Joksimović N. & Benković S. (eds) Finding the right path –Higher education financing and social dimension in Western Balkan countries, Belgrade, University of Belgrade.

Tomanović, S. et al. (2012): *Mladi – naša sadašnjost*, Beograd, ISIFF.

Wallace, C. and Kovatcheva S., (1998): *Youth in Society: The Construction and Deconstruction of Youth in East and West Europe*, London, MacMillan.

Walther, A. (2006): “Regimes of Youth Transitions. Choice, flexibility and security in young people’s experiences across different European contexts”, *Young*, 14, 1, 119–141.

Walther, A., Stauber, B., Pohl, A. (2009): *Youth: Actor of Social Change. Final Report*. Tübingen, IRIS.

Zubović, J., (2011): *Aktivne mere na tržištu rada i pitanja zaposlenosti*, Beograd, Institut ekonomskih nauka.